

42425

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK HALK OYUNLARI ANABİLİM DALI

TÜRK HALK OYUNLARINDA TÜR ve BİÇİM SORUNU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Mehmet Öcal ÖZBİLGİN

42425

Yöneten
Dr. Cengiz AYDIN

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İZMİR-1995

ÖNSÖZ

Bu araştırmamızda Türk Halk Oyunlarının nitelik ve işlev bakımından köken, coğrafik etmenler, ekonomi, çeşitli medeniyetlerin etkisiyle oluşan çeşitlenmelere ve bu çeşitlenmelere bağlı olarak oluşan Halk Oyunlarının tür ve biçimleri incelenmiştir. Verileri yok olmaya elverişli bir dal olan Türk Halk Oyunlarının tür ve biçim kapsamaları bizim için çözümlü ivedilik arz eden önemli sorunlardan biridir. Çünkü Halk Oyunları alanında çalışmalar yapmak isteyen kişilerin temelde bir oyunun ne şekilde ve niçin oynandığını bilmeleri gerektiği düşüncesindeyiz.

Konya'nın güneyinde Çumra ilçesine 11 km uzakta Çatalhöyük'te M.Ö. 5500-5600 yıllarında neolitik çağa ait çıkarılan duvar freskinde toplu dans resimleri bize Anadolu'daki Halk Oyunlarının derin mazisini gösteren bir belgedir. Kuşkusuz bu kadar derin geçmişe sahip Anadolu oyunlarının günümüze değin geçirdiği dans evrimini araştırıp bilimsel birtakım gerçekleri formlara koymak ve sınıflandırmak çok zor, karmaşık bir çalışmadır ve hata yapma olasılığı yüksektir. Bu nedenle günümüze kadar yapılmış olan araştırmaların eksik ve yanlışlarını saptayıp ayırarak elde ettiğimiz doğrularla bir tür ve biçim sınıflaması oluşurmaya çalıştık.

Sağduyulu ve bilimsel olarak yapmaya çalıştığımız bu araştırmamızdaki eksiklikleri konuyla ilgili değerli bilimadamlarının eleştirileriyle en aza indirgeyerek mümkün olan en doğruya ulaşacağımızı ve alanımızda hizmet verecek diğer meslekdaşlarımıza bir işık tutacağımızı ümit ediyoruz.

Ege Üniversitesi Devlet Türk Müziği Konservatuvarı Türk Halk Oyunları Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak çalışmam kuşkusuz gerek Türk Müziği gerek Halk Oyunları alanında birçok değerli bilimadamıyla çalışma imkanını vermiştir. Başta, araştırmamıza destek vererek her yönden yardımlarını esirgemeyen Ege Üniversitesi Devlet Türk Müziği Konservatuvarı Müdürü Sayın Prof. Dr. Ali Haydar Bayat olmak üzere, bu tezin düşünce aşamasından yazılmasına kadar her safhasında en ince ayrıntılarıyla uğraşan, bilimadamı olarak da kendime örnek aldığım Türk Halk Oyunları Bölüm Başkanı Sayın Dr. Cengiz Aydın'a, ufkumu genişletmesi açasından sürekli desteklerini aldığım Türk Halk Oyunları Bölümü Anasanat Dalı Başkanı Sayın şahin Ünal'a, özellikle Ege Bölgesinde yaptığımız araştırmalarla Türk Halk Oyunlarını sahada tanımamı sağlayan Sayın Öğretim Görevlisi Abdurrahim Karademir'e ve tüm Konservatuvar öğretim elemanlarına verdikleri desteklerden dolayı teşekkürü borç bilirim.

Uzun ve yorucu çalışmalarım sırasında, beni sabır ve anlayışla destekleyen anneme ve aileme minnet dolu teşekkürlerimi iletmek isterim. Ayrıca Halk Oyunları Bölümü Öğretim elemanları, başta Merih Kılıçaslan ve Bortan Oldaç olmak üzere Şükriye Durukan, Sema Şahin, Tarkan Erkan, Ferruh Özdiğer, Barbaros Ünlü, Füsun Aşkar, Tayfun Aygün ve Aykut Mis ile bölüm mezunlarımızdan Erkan Akmeşe ve Ayten Kavas'a, Halk Oyunlarının oyun ve müzik analizlerindeki katkılarından dolayı sonsuz teşekkür ederim.

Arş. Gör. Mehmet Öcal ÖZBİLGİN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
KISALTMALAR LİSTESİ	VI
GİRİŞ	1

BÖLÜM I

TÜR VE BİÇİM KAVRAMLARI

1.1. TÜR VE BİÇİM TERİMLERİNİN AÇIKLAMALARI	6
1.1.1. Tür	6
1.1.1.1. Halk Oyunlarında Tür Kavramı	7
1.1.2. Biçim	8
1.1.2.1. Halk Oyunlarında Biçim Kavramı	11
1.1.3. Diğer Alanlarda Tür ve Biçim Sınıflandırması	13
1.1.3.1. Türk Müziğinde Tür ve Biçim Sınıflandırması	13
1.1.3.2. Halk Edebiyatında Tür ve Biçim Sınıflandırması	15

BÖLÜM II

TÜRK HALK OYUNLARINDA BUGÜNE KADAR

ORTAYA KONAN TÜRLER

2.1. TÜRK HALK OYUNLARINDA BUGÜNE KADAR YAPILAN TÜR VE BİÇİM SINIFLANDIRMALARI VE İLGİLİ KİŞİLERİN GÖRÜŞLERİ	17
2.2. GENİŞ ALANDA YAYGIN BİÇİMDE OYNANAN TÜRLER	39
2.2.1. Bar	39
2.2.2. Halay	44
2.2.3. Horon	47
2.2.4. Karşılama	53
2.2.5. Kaşık Oyunları	55
2.2.6. Zeybek	58

2.3.	DAR ALANDA YAYGIN BİÇİMDE OYNANAN TÜRLER	67
2.3.1.	Bengi	67
2.3.2.	Çiftetelli	70
2.3.3.	Güvende	71
2.3.4.	Hora	73
2.3.5.	Kasap Oyunları	75
2.3.6.	Kılıç Kalkan	78
2.3.7.	Mengi	80
2.3.8.	Samah	82
2.3.9.	Seymen	87
2.3.10.	Teke	89
2.3.11.	Yallı	91
2.4.	DİĞER SINIFLAMALAR	92
2.4.1.	Boğaz Havası	92
2.4.2.	Dattiri	92
2.4.3.	Dımdam	92
2.4.4.	Gakkili	93
2.4.5.	Hakışta	93
2.4.6.	Kaşıklı Karşılama	93
2.4.7.	Kaydolama	93
2.4.8.	Kesinti	93
2.4.9.	Köçekçe	94
2.4.10.	Köroğlu	94
2.4.11.	Leylim	94
2.4.12.	Longa	94
2.4.13.	Nanay	95
2.4.14.	Okşama	95

2.4.15. Peşrev	95
2.4.16. Sallama	95
2.4.17. Sekme	95
2.4.18. Sipsi	95

BÖLÜM III

TÜR VE BİÇİM SINIFLANDIRMA ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. TÜRK HALK OYUNLARINDA ŞİMDİYE KADAR BİLİNE VEYA KABUL EDİLEN TÜR VE BİÇİMLERİN EKSİK VE YANLIŞLIKLARI	96
3.2. TÜRK HALK OYUNLARINDA ÖNERİLEN TÜR VE BİÇİM SINIFLANDIRMASI	102
3.2.1. Bar	105
3.2.2. Halay	107
3.2.3. Hora	109
3.2.4. Horon	111
3.2.5. Karşılama	113
3.2.6. Kaşık Oyunları	114
3.2.7. Teke Oyunları	115
3.2.8. Zeybek	116
SONUÇ	118
YARALANILAN KAYNAKLAR	124
YARARLANILABİLECEK KAYNAKLAR	125
ÖZGEÇMİŞ	

KISALTMALAR LİSTESİ

- a.g.e.** : Adı geçen eser
- A.Ü.** : Ankara Üniversitesi
- B.Ü.** : Boğaziçi Üniversitesi
- D.T.M.K:** Devlet Türk Müziği Konservatuvarı
- E.Ü.** : Ege Üniversitesi
- İ.T.Ü.** : İstanbul Teknik Üniversitesi
- MİFAD** : Milli Folklor Araştırma Dairesi
- T.D.K.** : Türk Dil Kurumu
- T.H.M.** : Türk Halk Müziği
- T.H.O.** : Türk Halk Oyunları
- T.T.K.** : Türk Tarih Kurumu
- s** : Sayfa
- (1)** : Bir başka kaynaktan olduğu gibi aktarma veya konuyla ikinci derecede ilgili bir başkasından yapılan alıntıya ilişkin dipnot, geniş bilgi için bakılabilecek kaynak.
- (*)** : Konuyla veya terimlerle ilgili açıklama ve tanımlar.

GİRİŞ

Kırsal kesimdeki bilinen folklorik öneminin yanı sıra günümüzde kentsel toplumlarda da sosyal aktivite spor ve bilgilenme açısından Halk Oyunları ülkemizde yapılan en büyük kitlesel uğraşlardan birisidir.

Bu sebeple Halk Oyunlarının folklorumuz içinde kapladığı kültürel hacimde oldukça büyüktür. Türk Halk Oyunları Halk Biliminin bir alt dalı olarak bilim olma yolunda hızla ilerlemektedir. Kurulan araştırma birimleri ve konservatuvarların bünyesindeki Halk Oyunları bölümleri bugüne değin amprik yoldan toplanıp sınıflandırılan bilgileri analiz ederek Halk Oyunlarının kuramlarını geliştirmeye çalışmaktadırlar. Bu çalışma da Halk Oyunlarımızda ileri sürülen sorunlardan birisi olan tür ve biçim sınıflandırmasına bilimsel açıdan bakarak çözümlenmeye çalışacağız.

Varoluşundan bu yana duygu ve düşüncelerinin anlatım aracı olarak dansı seçen insanoğlu; günümüzde, toplumu temel kültür değerlerinden biri olan Halk Oyunlarına bilimsel bir yön vererek sahne sanatları alanında hak ettiği konumuna ulaşabilmesi için çalışmalar yapmaktadır.

"Sanatın en eski belirtisi dandır. İnsanın ilk aracı sayılan bedenle anlatım olanağına kavuşan dans ruhsal durumların ve gerilimlerin devinimine dönüşen bir boşalımdır. Başlangıçta bireysel ve profan bir gereksinmeden doğan dans giderek toplumsal ve dinsel bir karaktere dönüşmüştür." (1)

Toplu yaşamaya başlayan insanlarda dans sosyal statüyü belirleyen bir konuma gelmiştir. "İlkel toplumda zayıf olan bireyleri zor koşullar, toplu yaşama zorluyordu. Bu toplumsallaşma (sosyalleşme) nın en güçlü aracını dinsel törenler ve büyüsel danslar oluşturuyordu." (2)

Sosyal statü halini alan dans folklorik bir değer kazanmaya başladı. Bir toplumun kültürel değeri olan bu danslar o toplumu tanımlamada yararlanan bir unsur haline geldi. Gerek figür gerek müzik açısından farklılaşarak toplumdaki topluma değişik özellikler göstermeye başladı."Hayatın devamı için ihtiyaçtan doğan ve sanatın ilk belirtileri olan bu oyunlar (danslar) zamanla edinilen tecrübeler ve deneyler sonucu geliştirilerek sanatın ilk halkalarını oluşturdular."(3)

(1) Sedat Veyis Örnek, **100 Soruda İlkelerde Din Büyü Sanat Efsane**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1971, s.181.

(2) Cengiz Aydın, **Halk Oyunlarında Toplumsal Yapılanma**, İzmir, E.Ü. Basımevi, 1992, s.29.

(3) Cengiz Aydın, a.g.e., s.29.

Tarihteki ilk Türk uygarlıklarının yaşam biçimlerini araştırdığımızda geleneksel törenleri içerisinde Halk Oyunlarının önemli bir yer aldığını görmekteyiz. Hun beyine gelin gelen Çinli şair bayanın mektuplarından Hunlardaki Halk Oyunlarının önemini şu beyitten anlıyoruz.

"Davulu her gece durmaz döverler.

Ta güneşler doğana dek dönerler."(4)

"Bu mektup halay gibi sıra oyunlarının (M.Ö.200) yıllarında ateş çevresinde, davul eşliğinde çeşitli doğa üstü olaylarını taklit eden hareketlerle, sabahlara dek oynandığını günümüze aktaran bir belgedir."(5)

Türklerin, Orta Asya'dan başlayarak Anadolu'da Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasına kadar tarihi süreç esnasında Türk kültürü, dolayısıyla Türk Halk Oyunları birçok medeniyetle etkileşime girmiştir.

Etki eden bu medeniyetler :

1. Orta Asya Medeniyetleri
2. İslam Medeniyetleri
3. Anadolu Medeniyetleri'dir.

İşte bu yüzden günümüzdeki Türk Halk Oyunlarındaki çeşitlilik, müzik yapısındaki zenginlik ve bu zenginliğin ortaya çıkardığı türler, içinden çıkılması çok zor karmaşık bir yapıya dönüşmüştür.

Bu kompleks yapının özümşenerek bir an önce analiz edilmesi Türk Halk Oyunlarının hakettiği bilimsel yapısını oluşturacaktır. Aksi takdirde Halk Oyunlarımız yozlaşp bozularak yok olmaya mahkum olacaktır.*

Bilgi alanında bir incelemenin temeli ve ön koşulu sınıflandırmadır. Ülkemizde, halk oyunlarımızın da içinde yer aldığı folklorumuzda malesef bilimsel araştırma ve sınıflandırma çalışmalarına oldukça geç başlanmıştır. Aynı durum, ülkemiz kadar olmasa da diğer tüm ülkeler için de geçerlidir. İşte bu yüzden hızla değişen ve yok olmaya açık olan Halk Oyunlarımızın bir an önce

(4) Mahmut R. Gazimihal, **Türk Vurmalı Çalgıları**, Ankara, A.Ü. Basımevi, 1975, s.10.

(5) Cengiz Aydın, **Halk Oyunlarında Toplumsal Yapılanma**, İzmir, E.Ü Basımevi, 1992, s.33.

* Doç. Dr.. Gökten Ay IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresinde "Türk Halk Oyunları ve Müziğine Bilimsellik Nasıl Kazandırılabilir" adlı bildirisinde, günümüzde Halk Oyunları ve Halk Müziğinin yapılan etkinliklerle yaygınlaşmasının yanısıra; gerekli bilimsel müdahaleler yapılmadığı yarışma şartları gibi çeşitli negatif etkiler yüzünden bozulmaya başladığını iddia etmektedir.

bilimsel bir yapıya oturtulması gereklidir. Bu amaçla hazırlamaya çalıştığımız tezin konusu;

a) Günümüze kadar yapılmış Türk Halk Oyunları tür ve biçim sınıflandırmalarının bir araya getirilmesi;

b) Yapılan çalışmalarla belirlenmiş tür ve biçim tanımlamalarının doğruluklarının, yanlışlıklarının, eksikliklerinin belirlenmesi;

c) Bu konuyla ilgili çözümlenmelerden kapsamlı doğrulara ulaşılması yeni bir tür ve biçim sınıflama çalışması yapılmasından ibarettir.

Konunun genişliği ve karmaşıklığı itibariyle kesin sonuçlar getirmenin oldukça zor olduğu düşünülebilir. Bu yüzden oyunların tür ve biçimi karmaşık olmayan bölgelerdeki sınıflandırma ve adlandırmaların oluşturulmasının yanında; karmaşık tür ve biçim yapısına sahip olan bölgelerdeki oyunlar müzik ve adım yapısı yönünden incelenerek analiz edilmeye çalışacaktır.

"Dans türleri bölge bölge dağılarak yoğunluk kazanmışsa da, bir bölge oyununun diğer bölgelerde oynanmadığı anlamına gelmez. Ancak aralarında ufak tefek değişiklikleri olabilir.

Bu dansların tür ayrımına karşın son derece ilginç, anlamlı ortak yanları bünyesinde taşıdıkları görülür. Ortak yanlarını başka bir deyişle benzerliklerini iki noktada toplayabiliriz. Biçimsel benzerlikler, anlam ve kapsamda benzerlikler. Bu ortak yanlar, hele anlam ve kapsamdaki benzerlikler yönüyle de Türk Halk Oyunlarının yapısal özellikleridir."(6)

Tüm bu sorunlardan dolayı alan için önemli olduğuna inandığımız bu konuyu tez konusu olarak seçtik.

Tez çalışmamız Türkiye Cumhuriyeti coğrafi alanı içindeki oyunların yörelere göre tür adları ve bu türlerin biçimlerinin incelenmesi ile sınırlandırılmıştır.

Araştırmamızın konusunu ve belirlenen konunun sınırları içindeki denenceleri şöyle oluşturduk.

1. Halk oyunları; yöresel adım yapısına ve oynanış formlarına sahiptir.
2. Halk Oyunları müzikleri, yöresel karakteristik müzik yapısına sahiptir.

(6) Cahit Obruk, "Türk Halk Dansları, Ortak Yanları Ve Yapısal Özellikleri", I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Ankara, A.Ü. Basımevi, Kültür Bakanlığı MİFAD Yayınları :20, 1977, s.243.

3. Halk oyunları, yöresel giysilerle, bu giysilerin sembolik anlatımlarına sahiptir.

Öyleyse bu denencelerimize göre Türk Halk Oyunlarının belli bir tür ve biçim tasnifini yapabiliriz.

Bu tezde belirlenen denenceleri doğrulamak amacıyla bir kaç değişik yöntem kullanılmıştır.Halk oyunlarının tarihi süreç içinde değişimini ve bu değişim içindeki yapılan tür sınıflandırmalarını araştırmak için Tarihsel Yöntemden yararlanılmıştır.Çeşitli yörelere ait oyunlardaki benzerlik ve ayrılıklar, karşılaştırma yönteminden yararlanılarak tesbit edilmiştir.

Araştırmamızın verilerini toplamak için gözlem ve söyleşi tekniklerinden yararlanılmıştır.

Toplanan verilerin analizi sonucu Türk Halk Oyunlarının Anadolu'daki oynanış biçimleri günümüze kadar değerlendirilerek yapılan tür adlandırmalarının doğruluğu araştırılıp sınıflandırılmaya çalışılmıştır.

Tezimizin birinci bölümünde; Halk oyunlarında ve diğer sosyal alanlarda tür ve biçim kavramlarının tanım ve anlamlarının analizini yaparak Halk Oyunlarındaki tür ve biçim terimlerinin tanımını yapıp, önemini vurgulamaya çalıştık.

İkinci bölümde; Halk Oyunlarımızda tür ve biçim konusuyla ilgili kişilerin bu konu üzerindeki görüşleri ve yaptıkları tür ve biçim sınıflandırmalarına yer verdik.Günümüze kadar doğru ya da eksik olarak tanımlanmış tüm oyun tür ve biçimlerini ilgili kişilerin betimlemeleriyle bu sınıflandırmalar içinde bir araya getirdik.Üçüncü bölümde ise; şimdiye kadar bilinen veya kabul edilen Türk Halk Oyunları tür ve biçimlerinin eksiklikleri ve yanlışları irdelenerek, nasıl bir tasnifin yapılması gerektiğini ortaya koymaya çalıştık.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜR VE BİÇİM KAVRAMLARI

Tür ve biçim kavramlarının daha net anlaşılabilmesi için öncelikle eş yada yakın anlamlı terimlerin açıklanması gereklidir.

Tarz:

- " - Özel oluş veya hareket ediş biçimi"(7)
- " - Özel oluş veya davranış biçim usul, stil." (8)
- " - Bir kimseye özgü davranış; bir şeye özgü oluş biçimi; şekil.
- Bir şeyin, bir eylemin gerçekleşme, uygulanma biçimi" (9)

Üslup :

- " - Oluş, deyiş veya yapış biçimi, tarz.
- Bir sanatçıya, bir çağa veya bir ülkeye özgü teknik, renk, biçimlendirme ve söyleyiş özelliği biçim." (10)
- " - Her kişinin kendi düşüncesini heyecanlarını duygularını dile getirme tarzı, yazım tarzı, ifade biçimi.
- Bir şeyin bir kimsenin estetik, özgün yanları olan niteliği.
- Türk müziğinde bir sanatçının kendine özgü okuyuşu yada saz çalışı" (11)
- " - Bir devrin ya da bir sanatçının kişiliği yani teknik, renk, kompozisyon, biçim ve anlatım bakımından özellikleri "(12)

Tavır - Tavr :

- " - Hal, durum" (13)
- " - Davranış biçimi, tutum.
- Müzikte - üslup

(7) Meydan Larousse Büyük Lugat ve Ansiklopedisi, Cilt : 11, s.916.

(8) Türk Dil Kurumu, **Türkçe Sözlük**, Ankara, T.T.K. Basımevi , 1988, Cilt : 2, s.1421.

(9) Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedisi , Cilt : 22, s.11795.

(10)Türk Dil Kurumu, **Türkçe Sözlük**, Ankara, T.T.K. Basımevi, 1988, Cilt : 2, s.1537.

(11)Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedisi, Cilt : 23, s. 12041.

(12) Adnan Turani, **Sanat Terimleri Sözlüğü**, Ankara, Toplum Yayınları, Maya Matbaacılık,1980, s.129.

(13) Meydan Larousse Büyük Lugat ve Ansiklopedisi, Cilt : 11, s.940.

- İçeriği, doğru ya da yanlış iyi ya da kötü istenir ya da istenmez olarak değerlendirdiği bir nesne ya da bir durum karşısındaki öznenin örgütlü ve görece dengeli bilişsel yatkınlıklar sistemi." (14)

1.1 TÜR VE BİÇİM TERİMLERİNİN AÇIKLAMALARI

1.1.1. Tür :

" - Cins, çeşit, daimi özellikleri alan birim" (15)

" - Ortak özellikleri olan bireylerin tamamı cinslerin ayrıldığı bölüm

- Kendi içinde bir birim olan ve ötesinde cins kavramının bulunduğu mantıksal kavram." (16)

" - Aynı cinsten nesnelere ya da varlıklar bütünü içinde yer alan bir grubu özdeş bir tipi belirleyen ortak özellik.

- Edebiyat yapıtlarının farklı biçim ve içerikleri göz ederek ayrıldıkları bölümlenmelere verilen ad.

- Müzik türü, aynı özelliği taşıyan ve edildikleri yere ya da işlevlerine göre bir öbekte biçimler bütünü

- Aynı cinsten nesnelere ya da varlıklar grubu herhangi bir niteliğiyle belirginleşen bir tipi belirten bir şey için kullanılır.

- Bir şeye bir başkası arasındaki benzerliği yalınlığı belirtir.

- Formes simples (Basit Biçimler) (1972) adlı yapıtında Andre' Jolies, folklordan hareket edenek türleri bir düzen içinde ele almıştır. Folklor alanında aldığı sonuçlar folklor dışı edebiyat içinde geçerli sayılabilir bir türü belirlemek için idealist-gerçekçi hiyerarşinin yanı sıra, söylemi iletişimsel durumu bakımından tanımlayan ve önermeye sorguya, suskunluğa, seçime göre yapılan bir sınıflandırma yer alır. Bu arada bildiğimiz türlerin bir takım alt türlere ayrıldıklarını da göz ardı etmemek gerekir. Polis romanı, serüven romanı vb.(...)" (17)

"Genel anlamıyla, ortak özelliklere sahip olguların her biri birer türdür. İng : Style manner, kind, Alm. : Gattung; Fr : Genre; İt: Genere, Osm: nev'i, cins Örneğin, canlı, bir türdür. Canlıların ortak özelliği ise yaşam etkinliği göstermeleridir." (18)

(14) Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedisi, Cilt : 22, s.11310.

(15) Meydan Larousse Büyük Lugat ve Ansiklopedisi, Cilt : 12, s.337.

(16) Türk Dil Kurumu, **Türkçe Sözlük**, Ankara, T.T.K. Basımevi, 1988, Cilt : 2, s.1503.

(17) Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedisi, Cilt : 23, s.11795.

(18) Onur Akdoğu, **Türk Müziğinde Türler ve Biçimler**, İzmir, Can Ofset, 1995, s.1.

"-Cinsin altında bulunun birbiriyle bağıntılı küme (...) Yaşambilim ve mantık terimidir.Yaşam bilim açısından birbirinden üreyen canlılar bir türdür. (Örneğin eşekler, köpekler insanlar vb. gibi)Mantık açısından cins'in alt kavramıdır.(Örneğin eşekler, hayvan cinsini bir türüdür.) Ne var ki cins daha üst bir cinse bağlıysa o üst cinse göre küre olur.(Örneğin hayvan kavramı, eşekler türüne göre cins olduğu halde, canlı varlık, kavramına göre türdür),bundan ötürü tür ve cins terimleri özellikle Osmanlıcada çok karıştırılmıştır.(Örneğin Rıza Tevfik, ünlü Kaamusu Felsefesinde türler demesi gerekirken cinsler der.)" (19)

1.1.1.1 Halk Oyunlarında Tür Kavramı

Bilimsel açıdan tür kavramının izahi kişiler tarafından farklı farklı yollardan açıklansa da bizi tek bir manaya ulaştırır. Türk Halk Oyunlarında tür tanımı yapabilmek içinde bu anlamdan uzaklaşmadan yaklaşımlarda bulunmak gerekir.

Herhangi bir oyun öbeğinin bir tür olabilmesi için diğer oyunlardan farklı en az iki özelliği olmalıdır.Bu farklar ya diğer oyunlarda hiç bulunmamalı, ya da diğer oyunlarda bulunsa bile, bu iki özelliğin birlikteliğinden hiç bir türde görülmeyen, yepyeni bir özellik ortaya çıkmalıdır. Altılı sekme Anadolu'nun birçok yerinde görülen bir oyun figürüdür.Fakat yöresel müziğin (bu müzik usul ve makam olarak diğer bölgelerde de olabilir) ve tavrın etkisiyle farklılaşarak Türkiye deki bazı Halk Oyun türleride belirleyici bir temel özellik halini alır.

Örneğin Antep'deki sekme Trakya kasap havasındaki sekme ile aynı temele dayansada (üstelik ritmsel benzerliğe rağmen) hem oyun hem de müzik icrasının ayrılığıyla birbirinden çok farklı tür sınıflarını belirlemektedirler.

Bale sanatında belirlenen temel adımlar vardır. Bu adımlar dünyanın neresine gidilirse gidilsin aynı adla bilinir ve aynı şekilde yapılır.Türkiye'deki Halk Oyunları için bunu henüz söylemek mümkün olmadığı gibi bu adım isimlendirilmesinde de yukarıda saydığımız tür belirleme etkenlerinden dolayı bir birlikteliğe gitmek çok güçtür. Türk Halk Oyunlarındaki bir adıma baleden bir adım karşılık gelebilir fakat aynı adımın yörelere göre tavır farklılığı Türk Halk Oyunları türlerinde belirleyici bir özellik olması nedeniyle o adımın tür oluşturma özelliği ortadan kaldırılmış olur. Oyunlardaki tavır farklılığı türün ortaya çıkmasında temel özelliklerden biridir.

(19) Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Ansiklopedisi*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1976, Cilt : 6, s.400.

Halk Oyunlarında Tür Tanımı :

Belirli bir coğrafik alan içerisinde usul, makam, ritm açısından ortak özellikler gösteren müziğin belirli yöre çalgılarıyla icra edildiği, oynanış şekli, figürlerdeki yapı, dinleme ve icrada bir tavır birlikteliği ile oyuncularında ortak duygular uyandıran o yöreye has yaygın olarak oynanan oyun gruplarına tür denilebilir.

Bu her yörede tek bir tür oynanıyor anlamına gelmemelidir. Bir yörede, kentte hatta kasaba ve köylerde bile zaman süreci içerisinde geçirdiği kültürel etkileşimlerden dolayı birden çok oyun türü görmek olasıdır.

1.1.2. Biçim

"Estetik somut sanatlar alanında biçim belli bir temanın plastik veya grafik açıdan dile getirilişidir. Bundan ötürü, biçim, bir nesnenin hem canlandırılışı hem de sanatın bu canlandırılışa kattığı duygunun belirtilmesidir. Aynı nesne çağlara, yörelere ve insanlara göre çok değişik biçimler edinir."(20)

" - Dış görünüş şekil

- Yakışık alan uygun şekil

- Herhangi birşeyin benzeri

- Sanat ve edebiyat eserlerinde dış görünüş form

- Tarz "(21)

"- Bir nesnenin çevre çizgilerinin düzeni görünümü, şekil kare biçiminde bir masa. Aynı biçimde ama değişik boyda nesnelere, küp daire silindir biçiminde bir nesne

- Bir kimseye özgü davranış; bir şeye özgü oluş tarzı yolu .

- Bir olayın ortaya koyduğu görünüm bir eylemin gelişme yönü.

- Bir şeyi, bir düşünceyi dile getirme, ortaya koyma tarzı.

- Bir şeyin, özellikle bir yapının gerçekleştirilmesinde istenen model.

(20) Meydan Larousse Büyük Lugat ve Ansiklopedisi, Cilt : 2, s.359.

(21) Türk Dil Kurumu, **Türkçe Sözlük**, Ankara, T.T.K. Basımevi, 1988, Cilt : 1, s.183.

- Sanat yapıtının anlamı plastik yapısı.

- Müz. Bir yapıtı meydana getiren öge."(22)

"-Bir şeyin şekli anlamına gelir. Tabloda biçim o tablonun tümünün yapı bakımından kuruluşuna denir.Plastik sanatlarda biçimin, derinliği bir anlamı vardır.Bir tablonun biçimi dendiği zaman tablonun konusu dışındaki muhtevası kastedilmektedir. Bu bakımdan konu ile mutheva yani biçim ayrı ayrı havalardır"(23)

"-(Os. şekil Suret Nevi Heyet Temsil, Remiz Mecaz İstiar , kinaye, sureti hariciye, Bediai lafiye Bediai Maneviye Forme, Figune, AL. Form, Figür, Schluss, Form , Figure shape, it Forma Figura) Sınırlamakla belirlenmiş özdek ya da uzay.

-XX yy. eytişimsel özdekçi mantıkta biçim içeriğin (özün) yapısıdır ve yüzyılımıza gelinceye kadar sanıla geldiği gibi onun karşıtı değil, tersine onun sıkıca bağımlısıdır.Biçim ve içerik (öz) ancak birlikte varolabilirler, biçimsiz öz olamayacağı gibi özsüz biçim de olmaz.Bu bağımlılıkta içerik temel, biçim ikincildir.Çünkü belirleyici olan özdür, özün çelişkileri onu geliştirirler, gelişen öz de yeni değışmelerine göre biçimini etkiler ve değıştirir.Biçim öz tarafından meydana getirilmekte beraber yaratıcısıyla karşılıklı etki ilişkisi içinde bulunur, bu etkisiyle özünün gelişmesini hızlandırır ya da engeller.Aynı öz çeşitli biçimlerde gelişebildiği gibi aynı biçim çeşitli özleri yapılaştırabilir.Eytişimsel özdekçiliğin bu konuda ortaya koyduğu çok önemli bir bilgi de biçimin özsel bir dışlık değil özün iç yapısını temsil ettiği ölçüde onun gerçek bir parçası oluşudur."(24)

"-Bir eserin kurgusal bütünlüğünü sağlamak amacıyla, eseri oluşturan cümlelerin ve bölümlerin sırsal ve sanatsal düzenlenmesi biçimi oluşturur."(25)

"Halk Oyunları çeşitli biçimlerde oynanmaktadır.Biçim sözcüğü şekillenmek ve benzer şekil anlamında kullanılmaktadır.Bu biçimler bazılarınca türlerle karıştırılmıştır.Örneğin, karşılama biçiminde oynanan horon, bar, halay, kasap, ortaoyunu v.b vardır.Bunlar ayrı tür olsa idi, halayın içinde barın içinde horonun, kasabın, ortaoyununun içinde bulunamazlardı.

(22) Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedisi, Cilt : 4, s.1616.

(23) Adnan Turani, **Sanat Terimleri Sözlüğü**, Ankara, Toplum Yayınları, Maya Matbaacılık, 1980, s.23.

(24) Orhan Hançerlioğlu, **Felsefe Ansiklopedisi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1976, Cilt : 1, s.163.

(25) Onur Akdoğu, **Türk Müziğinde Türler ve Biçimler**, İzmir, Can Ofset, 1995, s.64.

Halk oyununda biçim, iki yönden incelenebilir.

A-Diziliş biçimleri bakımından: Bunda geometrik şekillere göre ayırım yapılır ve biçimler bu açıdan değerlendirilerek incelenirler. Sırasıyla dört ana biçim görmekteyiz:

- 1)Sıra Oyunları - Sıra biçimi
- 2)Halka Oyunları - Halka biçimi
- 3)Karşılama Oyunları -Karşılama Biçimi
- 4)Tek Oyunlar - Nokta Biçimi "(26)

"Sanatta öz ve biçim sorunu hala bir sorun olarak devam etmektedir. Ama her özün ya da içeriğinde bir biçimde kendini anlatması zorunludur.Platon'un iddiaları hem öz ve hem de biçimlerdi.Aristo'da evreni açıklamak için ileri sürülen dört ilkedden biri ve en önemlisi biçimdir.(madde, biçim, hareket, amaç)

Biçimde bugün çağdaş sanatta önemli hatta bazılarınca tek öge olarak kabul edilmektedir.Örneğin Clire Bell, sanatın betimleme olmadığını, ama anlamlı biçimler olduğunu ileri sürmektedir.

Sanatta biçimi, yöntem ve teknik olarak ele alanlar vardır. Ama tam böyle olmasa bile biçimin yöntem ve teknik sanattan sanata değiştiği için, biçimde sanat türüne göre değişir. Nitekim resimde biçimin temel öğeleri renk ve çizgilerdir.Tiyatroda jestler, müzikte melodidir."(27)

İhsan Turgut, biçimin sanatta ilişkisini yukarıdaki gibi kurduğu takdirde bizler de halk oyunları için biçimin hareket olduğunu söyleyebiliriz. Fakat yine kendilerinin belirttiği gibi bir sanat eserinde varolması gereken biçimin diğer öğelerle, aynı kompozisyon içinde bulunmasının gerekliliğini söylemesi sonucunda bizler de halk oyunlarında biçim olan hareketin diğer öğelerle (müzik, ritm) uyum içinde olması gerekliliğini söylemeliyiz.

(26) Cemil Demirsipahi, **Türk Halk Oyunları**, Ankara İş Bankası Kültür Yayınları Folklor Dizisi : 2, T.T.K. Basımevi , 1975, s.21.

(27) İhsan Turgut, **Sanat Felsefesi**, İzmir, Bilgehan Matbaası, 1991, s.s.181-183

Biçim Yazısını Belirten Hafler

1. CÜMLE : a, b, c gibi küçük harflerle belirtilir. Şayet eser içinde cümlelerin benzeri (çatal, çeşitleme) kullanılmışsa, bu kez, a', b', c' şeklinde harfler yazılır. Aynı cümlelerin birden fazla çatalı olması durumunda ise harfler a^1 , a^2 , a^3 şeklinde belirtilir.

2. CÜMLECİK : a, b, c şeklinde belirtilir. Şayet aynı cümleciklerin benzeri (çatal, çeşitleme) kullanılıyorsa a_1' , b_2' , c_3' olarak yazıya aktarılır. Eğer, aynı cümleciklerin birden fazla çatalı kullanılmışsa, bu kez de a_1^1 , a_1^2 , a_1^3 şeklinde yazılır.

3. KÖPRÜ : k harfiyle belirtilir. Aynı köprünün çatalı k^1 , k^2 birden fazla köprü varsa k_1 , k_2 olarak yazılır.

4. SÖYLEM : s harfiyle belirtilir. Birden fazla söylem olduğu takdirde yazım, s_1 , s_2 söylemin benzerleri için de s_1^1 s_1^2 şeklinde gerçekleştirilir.

5. BÖLÜM : A, B, C gibi büyük harflerle belirtilir. Aynı bölümün benzeri ise A', B', C' şeklinde yazılır. (28)

1.1.2.1. Halk Oyunlarında Biçim Kavramı

Araştırmacıların, bugüne kadar Halk Oyunları için yapmış oldukları sınıflandırmaların tümünde tür ve biçim açısından bir kargaşa yaşadıklarını görürüz. Bunun da sebebi tür ve biçim kavramları üzerinde fazla durulmamasıdır.

Bir önceki bölümde "Halk Oyunlarında Tür Kavramı" üzerinde durmuştuk. Biçim kavramının açıklaması ise şöyledir;

T.D.K sözlüğünde biçim tanımı aşağıdaki gibi yapılmıştır.

Masa bir türdür. Kare veya dikdörtgen olması onun bir biçimidir." denmektedir. Halk Oyunları açısından düşünürsek ol halde Halay bir türdür, halayın farklı kol tutuşları ile oynanması (omuzdan, kolların çapraz olarak tutulması, elle tutulması) bu oyun türünün bir biçimidir.

(28) Onur Akdoğu, **Türk Müziğinde Türler ve Biçimler**, İzmir , Can Ofset, 1995, s.64 .

Herhangi bir oyunun oynanış formu o oyunun tür içindeki bir biçimdir. "Halk oyunlarının genelde 3 ayrı formu vardır. Bunlar, Çizgi-Daire-Yarım Daire formudur. Bazı oyunlar, akışları içinde birden fazla forma geçebilir. Eş eşe veya tek kişi olarak oynansa bile, yine de her oyunun bir biçimsel form düzeni vardır. Oyunun hareketleri, bu form biçimi üzerine kurulmuştur, ve oyunun yapısal özelliği, onun oynanış şekil yani biçimsel formudur. Bir oyunun oynanış şeklini biçimsel olarak değiştirmek ya da aslında olmayan şekillerde yeni biçim vermek, oyunun anlam bütünlüğünü ve görsel özelliğini yok eder." (29)

Biçimler bir türün belirlenmesindeki temel özellikler olabildiği gibi bir türün alt türlerinde belirlenmesi için bir özellik olarak karşımıza çıkabilirler. Fakat burada biçimlerin türü belirlediği gibi bir yanılgıya düşmemek gerekir. Zira bir çok biçim, bir çok türde aynı anlamda gözükebilir. Örneğin Karşılama türü oyunların karşılıklı oynanması, onun bir biçimidir. Fakat bu o türün oluşmasında bir özellik değildir. Çünkü karşılıklı oynama biçimi tüm oyun türlerimizin içindeki birçok oyunda görülmektedir.

Bütün bu açıklamalar Türk Halk Oyunlarında tür ve biçimin geniş bir anlamı kapladığını bize gösterir. Oluşturduğumuz bu verilerin ışığında Türk Halk Oyunları için şöyle bir biçim tanımlaması yapabiliriz.

Biçim; Adım cümleciklerinin sıralanarak adım cümlelerinin oluşturulması ve bu adım cümlelerinin belli kurallar halinde düzenlenerek, farklı oyun formlarının duygu ve düşüncelerle bezenerek icra edilmiş şeklidir.

Halk oyunlarımızın doğru yorumlanabilmesi için öncelikle kuruluş form analizlerinin yapılması gerekmektedir.

BÖLÜM : Aynı ritm ve aynı ezgi ile oynanan adım cümleleri topluluğudur. Adım cümlesinin bileşiminden oyun bölümleri meydana gelmektedir. Oyun bölümleri A ve B gibi dairesel çerçevede yazılır. Türk Halk oyunlarında bölüm sayısı en fazla dörde kadar çıkabilir.

ADIM CÜMLEŞİ : Aynı adımların veya farklı adımların bileşiminden oluşan adımlar topluluğudur. Genelde bir müzik cümlesi ya da ritm cümlesi kadar uzunluktadır. Adım cümleleri A ve B gibi büyük harfle gösterilmektedir. Aynı adım cümlesi tekrarlandığında farklılık gösteriyorsa ayrıca katlanır. A₁, A₂, B₁, B₂ gibi gösterilir.

(29) Suna Eden Şenel, **Halk Oyunları Yazımı 3. Kitap**, İzmir, Levent Müzikevi Yayınları, 1993, s.25.

ADIM CÜMLECİĞİ : Bir oyunun içindeki en küçük hareket birimidir. Kelime veya hece adımı da denilebilir. Günümüzde yaygın olarak adım cümlecği için figür denilmekte ve A'_1 , A'_2 diye gösterilmektedir.

REFLE ADIM : Adımın diğer ayakla tekrar edilmesine refle adım denir. Bunu da A_{1r} veya A'_{1r} diye gösterebiliriz. Özellikle halaylarda bir adım cümlesi $A_1=A'_1+A'_{1r}$ olarak karşımıza çıkmaktadır.

Adım cümlelerinin oyun içerisinde sıralanılış üç şekilde görülmektedir.

1. Sırasal biçimler : **ABC**
2. Kavuşaklı biçimler : **ABCB**
3. Dönüşümlü biçimler : **ABCD ABCD** gibi

A- Yürüyüş

B- Koşma

C- Çökme

B- Koşma , gibi olursa; Kavuşaklı adım cümleleri biçimine örnek olur.

A- Yürüyüş

B- Koşma

C- Çökme

A- Yürüyüş

B- Koşma

C- Çökme, gibi olursa; Dönüşümlü adım cümleleri biçimine örnek olur.

1.1.3. Diğer Alanlarda Tür Ve Biçim Sınıflandırması

Yapacağımız Türk Halk Oyunları tür ve biçim sınıflandırması çalışmasına örnek olması için diğer sosyal alanlarda tür ve biçim sınıflandırmaları ile ilgili çalışmalarını inceledik. Tüm sosyal alanlarda olduğu gibi bu branşlarda da kesin olarak kabul edilen bir sınıflama henüz oluşmadığı için Türk Müziği ve Halk Edebiyatındaki çalışmalarından sadece birer örnek aldık.

1.1.3.1. Türk Müziğinde Tür ve Biçim Sınıflandırılması

Bugüne kadar yapılan birçok sınıflandırmalara rağmen Türk müziğinde bazı sınıflama sorunları ortaya çıkmaktadır. Bizim açımızdan doğruya en yakın ve en son basılmış eser olması nedeniyle Onur Akdoğu'nun "Türk Müziğinde Türler ve Biçimler" adlı kitabında yapmış olduğu Türk Müziği sınıflamasını örnek olarak aşağıya aldık.

TÜRK MÜZİĞİ

Geleneksel Türk Müziği

(GTM)

Çağdaş Türk Müziği

(ÇTM)

Dünyasal	İnançsal	Dünyasal	İnançsal
1. Geleneksel Halk Müziği (GHM)	1. Cami Müziği (Cam)	1. Çağdaş Sanat Müziği (ÇSM)	1. Çağdaş Tasavvufi Sanat Müziği (Çtsm)
2. Geleneksel Sanat Müziği (GSM)	2. Tasavvuf Müziği	2. Çağdaş Askeri Müzik/ Bando Müziği (Bam)	
3. Geleneksel Askeri Müzik (Mehter Müziği (Mem)	a. Tasavvufi Sanat Müziği (TSM)	3. Yığın Müziği	
4. Eğlence Müziği (Eğm)	b. Tasavvufi Halk müziği (THM)	a) Pop	
		b) Caz	

Türk Müziğinde Biçimler

Tek Cümlecik biçim : Bu biçim içinde ezgilendirilmiş bir eser, biçimin adından da anlaşılacağı gibi tek cümlecikten oluşur. Böyle bir eserin seslendirilmesi sonucu tam bir bitiş etkisi oluşmaz.

Tek Cümleli Biçim : Bu biçimde ezgilendirilmiş bir eser ise, bir cümleden bazende bir söylemden oluşur. Böyle bir eserin seslendirilmesi sonucu tam bir bitiş etkisi oluşur.

Bir Bölümlü Biçim : Tek dönemden oluşan biçim olup, dönemi birbirine bağlayan cümlelerden ilki ya da ilkleri, yani öncüller genel olarak yarım kararlı, bazende tam kararlı olabilir.En az iki cümleden oluşan bir bölümlü biçimde kurgusu A(alto) şeklindedir.

Biçimlerin Sınıflandırılması

1. Sırasal Biçimler : Bu biçim şeklinde bölümler ard arda seslendirilerek, eser bitirilir. Örneğin A.B.C ... gibi

2. Kavuştaklı Biçimler : Bu biçim şeklindeki ise her bölümün seslendirilmesinden sonra aynı bölüm yinelenir.

Örneğin ABCB ya da ABACAD gibi

3.Dönüşümlü Biçimler : Bu biçim şeklinde de tüm bölümler ard arda sıralandıktan sonra, en baştaki bölüm ya aynen ya da benzer veya özel olarak tekrarlanır örneğin ABCDA' gibi.

1.1.3.2. Halk Edebiyatında Tür ve Biçim Sınıflandırması

Halk Edebiyatımızda bugüne değin çeşitli kişilerce Tür ve biçim sınıflandırmaları yapılmıştır. Yaptığımız incelemeler sonucu Halk Edebiyatında da bu konuyla ilgili düşünceler zaman zaman birbirleriyle çelişmektedir. Yapılan tür sınıflandırmalarına ilişkin bu farklar, Hikmet Dizdaroğlu'nun yapmış olduğu "Halk Şiirinde Türler" adlı sınıflandırmasında da görülmektedir. Bizde örnek olması açısından bu sınıflandırmayı aşağıda verdik.

HALK ŞİİRİNDE TÜRLER:

A. İlk Örnekler

1. Koşuk
2. Kojan
3. Takşut
4. Takmak
5. Ir (Yır)
6. Küğ
7. Şlak
8. Padak
9. Kavi
10. Baş Başık

B. Anadolu Halk Şiirinde Türler

Hece Ölçüsüne Dayalı Türler

1. Mani
2. Koşma
3. Varsağı
4. Semai
5. Destan
6. Türkü

Aruzlu Türler

1. Divan
2. Selis
3. Semai
4. Kalenderi
5. Satranç
6. Vezn-i Aher

Halk Edebiyatında Tür Ayrımı

A- Anonim Halk Edebiyatı

B- Aşık Edebiyatı olarak sınıflandırmak mümkündür.

Halk Edebiyatında

- a) Konu
- b) Ezgi
- c) Fonksiyon türü belirleyen unsurlardır.

Halk Edebiyatında aşağıdaki şu unsurların ise biçimi belirlediği söylenir.

- a) Nazım birimi (dize, beyit, dörtlük vb.)
- b) Hece ölçüsü (7 li, 11 li vb.)
- c) Uyak, kafiye (Mani aaba-koşma abcb vb)
- d) Durak (5+6=11 li koşma - 4+3 7 lik mani vb)

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK HALK OYUNLARINDA BUGÜNE KADAR ORTAYA KONAN TÜRLER

Türk Halk Oyunlarıyla ilgili yapılan çalışmalarda görüyoruz ki oyunlar için bir çok tür sınıflandırılmaları yapılmıştır..Bugün Türk Halk Müziğinde Muzaffer Sarısözen'in yaptığı isimlendirmeler veya sınıflandırmalar tartışılıyor olsa da dönemi içinde çok büyük çalışmalar yaparak Halk müziğindeki bilimsel yapının temelini kurması açısından Türk Halk Müziği üzerinde çalışanların tümü bu çalışmalara saygıyla ve minnetle bakmaktadırlar.Türk Halk Oyunlarında ise bir Muzaffer Sarısözen gibi sivrilen isim olmasa da, uzmanlarımızın bugüne kadar yapılan hizmetlerini yok farzetmek ya da yadsımak büyük bir yanlışlık olacaktır.Bu tezdeki temel amacımız da bugüne kadar yapılan çalışmaları bir araya toplamaktır.Çünkü bir araya gelen sınıflandırma çalışmalarındaki farklılıklar bize kişilerin tür konusuna yaklaşımlarındaki temel aldıkları unsurların çeşitliliğini verir.Böylece bu konuya emek veren her bireyin düşüncesinden yola çıkarak bilimsel veriler desteğiyle tür ve biçim belirlemenin en sağlıklı yol olacağına inanmaktayız.Bu nedenle aşağıdaki bölümde bugüne kadar yapılmış tüm Halk Oyunları tür sınıflandırmaları ve bu sınıflandırmayı yapan kişilerin oluşturduğu tür adlarının tanımlamaları ele alınmıştır.

2.1. TÜRK HALK OYUNLARINDA BUGÜNE KADAR YAPILAN TÜR VE BİÇİM SINIFLAMALARI VE İLGİLİ KİŞİLERİN GÖRÜŞLERİ

Halk oyunlarımızda tür ve biçim sınıflaması hakkındaki yazılı ilk bilgileri Rıza Tevfik Bölükbaşı'nın Nevsali-i Afîyet (Sehname-i Tıbbi) adlı dergide 1900 yılında yazmış olduğu "Raks Hakkında" adlı yazısında görmekteyiz. Rıza Tevfik Bölükbaşı bu yazısında "Dans" kavramını sosyolojik ve psikolojik irdelemesinin yanı sıra bazı milli oyunlarımızı da özetle inceleyerek tanımlamış kendi deyimiyle hulaseten ve tahlilen tarif etmiştir.

Halk Oyunlarının çeşitlenmesi ve biçimlenmesini, kavimlere ve cinsiyete bağlayan Bölükbaşı oyunların şekil ve görüntüsünün, milletlerin adetleri ile yakından ilgili olduğunu söylemektedir. Bir kavime ait dansların milli adetler, şarkılar, milli masallar ve bunun gibi özelliklerin, o kavimle diğer kavim

arasındaki farkı ortaya koyacağı ya da tüm bu değerler incelenerek kavimler arası ilişki ve yakınlığı belirleyebileceği inancındadır."Mesela memleketimizde "hora" biçiminde oynanan oyunların genellikle Rum halkına yöre olarak da Adalar ve kıyı halkına ait olduğu görülür. İstisnaları varsada görüşüm doğrudur. Ve oyunlar uzun müddet süren sosyal ilişkiler sayesinde birinden diğerine geçmek ve daha önemsiz olan milli oyunları unutturmak suretiyle yerleşmiştir.

Bütün horalar biçim olarak genellikle birbirine benzese de özelliklerine bakılınca aralarında, halklarına göre farklılıklar vardır. Mesela Adalıların ve sahil Rumlarının hora oyunları ile Bulgar köylerinde seyrettiğimiz horalar veya Tasques Arnavutlarının oynadığı horalarda tempo ve ayak hareketlerinin sayısı açısından bir hayli fark vardır. Hatta çalgılarında bu farklı, çeşitli düzenleriyle ortasında durupta parmaklarıyla kesik kesik, titre titre uyumlu sesler çıkaran laz ile avurdunu şişirip ara vermeden yarım saat süreyle zurnadan tek düze ve basit bir hava çalan vanlı ile yetkinlik huzuru ile iri davulunu döven arkadaşı arasında davranış bakımından ne büyük fark vardır. Oyunlara özel bir tavır vermekle yöre insanının karakterinin hakim olduğu, bununla çok anlamlı bir şekilde ortaya çıkar. Çerkezlerin o sihirli oyununu seyretmemiş olanlar bu kişinin dans sırasında nasıl olupta iki saniyede üç hareket yapacak kadar çevik olabileceğine bir türlü akıl erdiremez ve inanamaz". (30)

Bu araştırmamızda bölgelere göre baktığımızda en karmaşık bölge olarak Marmara bölgesi karşımıza çıktı. Bir çok kültürle karşı karşıya kalan bu yörenin oyunlarındaki tür ve biçim karmaşası 1900'lü yıllarda bile sayın Rıza Tevfik Bölükbaşı'nın dikkatini çekmiştir.

"Çeşitli haklara mensup olanların en çok ilişki kurup kaynaştığı memleketlerde (Mesela Gelibolu gibi çoğunlukla sahil olan memleketlerde) her türlü oyun oynanır. O gibi yerlerde Rum ve Adalı gemicilerle köylerden sahile gelen yürükler, karşı yakadan Karabiga'dan daha içeriden gelen Anadolu'lar sürekli ilişkide bulunmaları sebebiyle hepside diğerini mensup olduğu halkların oyunlarını oynarlar, fakat türklerin adalılar gibi cakalı hora oynayamadıklarını gördüğüm gibi Adalıların ve diğer Rumlarında Zeybek Havası oynadıkları zaman bizimkilerin aldığı kabadayı tavrı takınıp o gurur ve özel ciddiyetle ağır ağır oynayamadıklarını ve oynayamayacaklarını gördüm ve anladım." (31)

(30) Rıza Tevfik Bölükbaşı, **Raks Hakkında**, İstanbul, Nevsal-i Afîyet Sehname-i Tıbbi, 1900, s.406.

(31) Rıza Tevfik Bölükbaşı, a.g.e., s.410.

Bölükbaşı'ya göre zeybekler çok ağır melodi ile davul zurna veya çığırta ve darbukayla oynanan açık hava oyunlarıdır. Oyun tek, iki kişi veya ikiden fazla kişiyle dairede oynanır. Zeybek müziğinin temposu diğer oyunlara göre çok daha ağırdır. Oyunla ilintili olarak zeybeklerin arka arkaya yere diz vurduktan sonra bir iki saniyelik duruşları vardır.

Rıza Tevfik Bölükbaşı ayrıca kabadayı oyunlarının oynanışıyla ilgili bilgiler vererek Rumların karşılama oyunlarını zeybeklerden esinlenerek taklit ettiklerini ileri sürmektedir.

1920'li yıllarda Mahmut Ragıp Gazimihal İstanbul Konservatuarı gezi notlarında Halk Oyunları ile ilgili bilgileri ve sınıflamaları şöyle yayınlamıştır.

"İstanbul Konservatuarını son gezisinde gezilen yerlerde yani Trabzon, Erzurum, Erzincan'da yapılan araştırmada "Halk Şarkıları"nın yanında "Halk Oyunları"na da önem verilmiştir. Oyunları araştırma görevinde müzik etnograflarına verildiği anlaşılmıştır. Araştırmada toplanan müzik malzemesi henüz yazıya geçirilmediğinden haklarında açıklama yapmak yanlış olacaktır. Bu konuda düzenlemeye çalıştığım ve konservatuarlarca okunacak yazıya bakılabilir. Karşılaşılan oyunların tarifleri de orada yapılacaktır. Bugünkü sadece Doğu Anadolu oyunlarında gördüğümüz üç esas konu üzerinde tarihi ve diğer yabancı oyunlarla olan ilişkileri hakkında elde ettiğimiz verileri sunacağız.

I) Erzurum ve Karadeniz yöresi oyunlarının yarısından fazlası toplu yapılanlardır. İki ve bir kişili oyunlar sonra gelir.

II) Şeklen birbirlerinin aynı oldukları halde, figürler itibariyle en yakın iki merkezin oyunları arasında bile fark vardır. Mesala Bayburt barış havaları ile Erzurum barcıları katıyen ayak atamazlar.

III. Bu yöre insanlarında esas itibariyle Türk oyun ve türkülerinin aynıını kullanırlar.

"Toplu Oyunlar" Türklerce, henüz Anadoluya gelmeden önce biliniyordu. Çünkü büyük Türkistan şehirlerinde "baca" denilen, kadın kıyafetine girmiş bizim "köçek" lere karşılık gelen oyuncuların yaptıkları toplu oyunlar mevcut olduğu gibi elele tutuşarak halka halinde yapılan oyunlarda vardır." (32)

(32) Mahmut Ragıp Gazimihal, "Türk Oyunları" **Türk Ocaklarının Fikirlerini Neşreder Aylık Mecmua**, 1929, Cilt : 3, Sayı 21, s.8.

Mahmut Ragıp Gazimihal İran'da da kullanılıp "Destbend" adını alırlar demiştir ve (Bürhan-ı katı)'a göre destbend insan ve sair hayvanın çerke kurup halka ve daire olmasına da denir ve elele tutup raksetmeğe de denir ki, sıra raksı dedikleri budur demiştir. Bir bakıma (hora) tabir ederler.

"Bedros Efendi keresteciyan'a göre ise "Hora İran'da" "Dest-bend"(elele tutuşarak yapılan dans) (Lcigavi manası, ellerin birleşmesidir.) demek olur. Ser-bend teşekküründedir ki buda diğer bir farisi kelime olup İspanyol (zarabende) sına benzeyen bir oyundur ve zarabanda (serbend) den çıkmıştır."(33)

Ancak "elele oyunlar" cemiyet ihtiyacının rakis ile ifadesinden doğmuş olup, her millet arasında kendikeline mevileri türemiş bulunması da ilmen mantıki görülür demiştir ve kesinlikle tek gerçeğin Türklerin belki de islamiyetten evvel bu oyunları tanıyıp Anadolu'ya beraberlerinde getirdikleri ve Ruslar'da onları öğrettiklerini vurgulamıştır.

Gazimihal Erzurum oyunlarının esas figürü olan "bir oturup bir kalkma" tarzı da böyle bir tarihi seyre tabi kalıp, Türkler tarafından hem Anadolu'ya getirildiler. Hem de Ruslar ile Kafkasyalılara öğretildiği söylemiştir.

V. Bortold'un "Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler" ünvanlı eserinde : Milli Türk hayatının özelliklerini daha ziyade saklayan oğuzların bir oturup bir kalkarak oynanan bir nevi oyunları olup Selçuk'un torunlarından büyüğü Tuğrul beyin halife kızı ile evlenmesi düğününde oynandığından ve bunun herhalde Ruslar da Plieske ve oynandığından ve Prisadi namiyle maruf raksın oyunu olduğunu söyledikten sonra Rus'lar bu oyunu Türklerden almış olmalıdırlar diyor ve Erzurum barlarındaki hareketlerin esası da oturup kalmaktır.

Gazimihale göre sıra oyunlarına, Rumcanın kuvvetli bir şekilde yoğun bulunduğu semtlerin sahil veya sahile yakın memleketlerin Türkleri, Rumca (Horos) dan gelen "horon" "horan" Trabzon ve yöresi Erzincana kadar "haray" "haley" Sivas ve yöresi "hora" "Trabzon İran" yolundaki Erzurum ve yöreside "bar" adını vermiştir.

Sadi Yaver Ataman'ın 1975 yılında Yapı ve Kredi Bankası'nın kültür hizmeti olan 100 Türk Halk Oyunu adlı kitabında Halk Oyunlarını bölgelere göre şöyle ayırmıştır; %10'u Bar, %30'u Halay, %15'i Zeybek, Efe ve Seymen Dernek Oyunları, %8'i Horon ve karşılama %7'si Hora, %9'u Taklitli ve Temsili oyunlar, %7' si çeşitli Kırık Oyunlar, %4'ü Davullu oyunlar,(Ayrı bir bölüm olarak bıçak, kalkan, kılıç, kama, pala, tüfek, çomak, kargı)

(33) Mahmut Ragıp Gazimihal, a.g.e., s.8.

gibi silah ve çeşitli vasıtalarla oynanan sportif oyunlar, çeşitli adetler ve törenlerde ilgili (ladini, profon ve ritüel) oyunlar.Özellikle ateş, su, ağaç, kültür ile ilgili oyunlar.

Bu oyunların %60 ' ı erkekler tarafından % 30'u kadınlar tarafından %10'u kadın erkek birarada oynanan oyunlardır.

Ayrıca oyunları,

1. Tek oynanan oyunlar
2. İkili (çift) oynanan oyunlar
3. Toplu oynanan oyunlar olarak 3'e ayırmıştır.

Bu genel bölümden başka;

1. Oyun adı taşımasına rağmen, dans unsurunu ihtiva etmiyen ya da pek az olan oyunlar (sinsin, tuna, kırma, çardak, samah çırpma vesaire gibi)

2. Türkü ile oynanan oyunlar

3. Tamamen Ritüel Karakter ve ifade taşıyan oyunlar (Samah ve gelin kutlamaları gibi)

bir sınıflandırma da yapmıştır.

Bölgesel olarak ayırımında ise şu sınıflamayı yapmıştır.

- Bar Bölgesi : (Erzurum, Bayburt, Ağrı, Kars) kısmen ve karışık olarak (Artvin , Erzincan)

- Halay Bölgesi : Doğuda (Van, Bitlis, Muş, Bingöl, Tunceli, Elazığ, Malatya)

- Güney Doğuda (Siirt, Diyarbakır, Maraş, Gaziantep, Hatay)

Kısmen ve karışık olarak (urfa, Adana)

Kuzey Anadolu (ortalara doğru) (Çorum, Tokat, Sivas)

Karışık olarak (Çankırı, Yozgat, Kayseri, Kırşehir)

Horon ve Sallama (Karadeniz kıyı şeridi üzerinde Samsun'dan başlayarak, canlı merkezler halinde, Doğu Karadenizin yalı boyunca uzanan kısım Ordu ve Giresun'dan sonra belirli merkezleri Trabzon-Rize karışık olarak Çoruh vadisi, Artvin'e kadar dayanan bölge)

- Zeybek, Bengi, Mengi ve Seymen Bölgesi

(Ege Bölgesi, Bursa, Bilecik, Antalya, Burdur, Isparta)

- Kaşık Bölgesi : (G. Anadolu'nun Akdenize açılan kesimleri karışık olarak Mersin, Antalya, belirli olarak Silifke, Mut, ortalara doğru Konya, Kırşehir, kısmen ve karışık olarak Eskişehir (zeybek) Kuzey Karadeniz'in iç kısmına düşen Bartın, Safranbolu)

-Hora ve Bölgesi Karşılama (Trakya Bölgesi)

Y.Doç.Dr.Sait Evliyaoğlu ve Şerif Baykurt'un Halk dansları sınıflandırması üzerine görüşleri ise şöyledir;

"Bundan elli altmış yıl kadar önce Halk Dansları üzerinde bir sınıflandırmadan söz açabilmek için vakit çok erkendi. Çünkü o zaman aydınlarca ancak üçbeş halk dansının adı biliniyordu. Halbuki bugün yurdumuzda binbeşyüzden fazla halk dansları adı tespit etmiş bulunuyoruz. Şu halde halk danslarımız üzerinde bazı sınıflandırma denemeleri yapabiliriz.

Halk danslarının sınıflandırılması üzerine bazı görüşler

A) Toplu bir şekilde oynanan danslar

B) Tek kişi tarafından oynanan danslar

Toplu yürütülen dansları :

a) Dizi biçiminde ve oyuncuların birbirilerine tutunarak yürüttükleri disiplinli danslar.

b) Tutunmadan, halka biçiminde ya da dağınık bir düzende oynanan danslar. Böyle iki grupta ele alabileceğimiz dansları da;

a) Kız kadın dansları

b) Erkek dansları

c) Kız- erkek bir arada yürütülen danslar olarak gruplandırabiliriz.

Bir bakıma bütün dansları şu ana bölümlerde incelemek mümkündür.

a) Tek kişi tarafından oynananlar

b) İki kişi tarafından oynananlar

c) Üç kişi tarafından oynananlar

d) Dört kişilik danslar

e) Gruplar tarafından yürütülen danslar

Grup danslarını düzen (kareografi) bakımından şu bölümlerde ele alabiliriz.

- a) Düz dizi biçiminde tutunarak
- b) Düz dizi biçiminde tutunmadan
- c) Yarım halka biçiminde tutunarak
- d) Yarım halka biçiminde tutunmadan
- e) Tam halka biçiminde tutunarak
- f) Tam halka biçiminde tutunarak
- g) İki dizi halinde karşılıklı
- h) Yalnız iki kişi karşılıklı

Bir araçla oynanan danslar

- a) Mendil dansları
- b) Bıçak ya da kılıç-kalkan dansları
- c) Tüfek ya da ateşli silahlarla oynanan danslar
- d) Değnek yada sopalarla oynanan danslar
- e) Kartal ya da kurt dansları

Dansları taklitli ve dramatize edilmiş danslar, dinsel danslar olarak da sınıflandırabiliriz.

Şimdi danslarımız üzerinde, yurdumuz coğrafyasında bölgelenişlerine ve genel adlar altındaki gruplanışlarına göre, bir sınıflandırma yapmaya çalışalım.

- Halay
- Hora
- Horon (Horan, horom)
- Karşılama
- Kaşık oyunları
- Yallı
- Zeybek
- Çiftetelli" (34)

(34) Sait Evliyaoğlu-Şerif Baykurt, **Türk Halk Bilimi**, Ankara, 1988, Ofset Reprodüksiyon Matbaacılık, s.s.117-120.

Cemil Demirsipahi'nin Türk Halkoyunları'nın sınıflandırılması konusunda düşünceleri şöyledir :

"Bugüne dek Türk Halkoyununun gerçek bir bölümlenmesi, sınıflaması yapılmamıştır, diyebiliriz. Yaptığımız bütün incelemelerde türlerle şekillerin şekillerle bölümlerin, oyunlarla, oyuncularla, oyunların birbirine karıştırıldığı görülmüştür(...)

Sınıflama için esas bir ölçü olmadığı incelendiği zaman görülecektir. Halkoyunları sınıflamalarına da, bugüne kadar yapılmış olan sınıflamalar üzerinde bir fikir vererek güya gidilmemesi, inceleme alanı olarak büyük boşluk yaratmıştı. Bu nedenle yapılabilen sınıflamalar üzerinde de hiçbir düşünce tartışması açılmamıştır.

İncelemelerimize girersek görürüz ki, sınıflama yapıldığında, sınıflamanın niteliklerini taşıyanlar bir bütünü oluştururlar.Üzerinde söz edeceğimiz sınıflamalar ise, sınıflamaya bağlı tutulmuş bölümler üzerinde ya da içinde, aynı türleri tekrar çalışan kişiler tarafından ortaya atılmış bulunan sınıflamalar göstermekten daha çok bir ilerilik sağlamamışlardı. Bu yapılan sınıflamalar sayılırsa, illere göre, bölgelere, oyuncu sayısına, oynanışa, cinsiyete, hıza, kullanılan eşyaya, kişi adlarına, hayvan adlarına, makamlara, ayak hareketlerine, yerli ve göçmen sözcüklerine, oynanan yöreye, yere diziliş şekillerine, Türk boy adlarına, dini ölçülere göre, sözlü oluşuna, sözsüz oluşuna bakılarak ezgiye göre, ölçüye çalgıya, disipline konularına göre sınıflamalar yapılmıştır."(35)

Cemil DEMİRSİPAHİ Halk Oyunları sınıflamasını aşağıdaki şekilde yapmıştır.

1) İLLERE GÖRE

- Ankara Zeybeği (Ankara)
- İzmir Zeybeği (İzmir)
- Elazığ horonu (Elazığ)
- Artvin Kasabı (İstanbul)

a) Köyler

b) Semtler

(35) Cemil Demirsipahi, **Türk Halk Oyunları**, Ankara, T.T.K. Basımevi 1975, s.42

- Arapgir Zeybeği (Malatya)

- Soma Zeybeyi (Manisa)

- Hemşin Horonu (Rize)

- Arpazlı Zeybeği (İzmir)

2) BÖLGELERE GÖRE

- Ege Zeybeği (Ege)

- Trakya karşılması (Trakya)

- Karadeniz horonu (Karadeniz)

- Orta Anadolu oyun havası (orta Anadolu)

- Doğu havası (Doğu Anadolu)

Kimileri de bu düşüncenin birinci sınıflamadaki gibi olması için sınıflama yapmağa kalkmışlardır. Örneğin;

- Antep dolaylarından bir halay

- Trakya dolaylarından karşılama gibi..

3) OYUNCU SAYISINA GÖRE

- Üçleme zeybeği

- Dokuzlu zeybeği

- Beş kardeş zeybeği

- Altılama

- Tek zeybek

- Çift zeybek

Aynı düşünceyi saklı tutarak, bu sınıflamanın yaşamasını isteyenler bunları, ikinci düşünce olarak iki grupta toplamak istemişlerdir.

-Tek Zeybek

- Toplu Zeybek gibi...

4) CİNSİNE GÖRE

KADIN OYUNLAR

- Kadın halayı

- Kadın zeybeği

- Kız halayı
- KARMA OYUNLAR
- ERKEK OYUNLARI

5) HIZA GÖRE

- Ağır zeybek
- Ağır semai
- Yörük zeybek
- Yörük semai
- Hoplatma halayı
- Ağırlama halayı

6) KULLANILAN EŞYAYA GÖRE

- Mendil Zeybeği
- Kılıç kalkan oyunu
- Cirit
- Hancer barı
- Tura (Tuğra)
- Hırka
- Kaşık Oyunu
- Zil Oyunu
- Bıçak horonu

7) KİŞİ ADLARINA GÖRE

- Abdurrahman halayı
- Ger Ali zeybeği
- Kerimoğlu zeybeği
- Şeyh Samil
- Köroğlu
- Yörük Ali Zeybeği
- Genç Osman

- Sinanoğlu Zeybeği

- Ata bar

- Sepetçioğlu zeybeği

8) HAYVAN ADLARINA GÖRE

- Çekirge zeybeği

- Koç halayı

- Turna barı

- Keklik barı

- Kartal barı

- Koyun zeybeği

9) MAKAMLARA GÖRE

- Ruhnevaz zeybek

- Saba oyun havası

- Yörük Nevasar zeybek

- Aşır Uşşak semai

- Hüseyini ilahi

10) AYAK HAREKETLERİNE GÖRE

- Üç ayak

- Tek ayak

- Dörtleme

- Dokuzlu

- Beşli

11) YERLİ MUHACİR SÖZCÜKLERİNE GÖRE

- Yerli halay

- Muhacir oyunu

12) OYNANAN YERE GÖRE

- Fikret Memişoğlu'na göre;

- Meydan oyunları

- Oda oyunları

Selim Sırrı'ya göre

- Açık hava oyunları

- Salon zeybeği

13) DİZİLİŞ ŞEKİLLERİNE GÖRE

- Sıra oyunları

- Halka oyunları

- Tek oyunları

- Karşılama oyunları

14) TÜRK BOYLARININ ADLARINA GÖRE

- Türkmen oyunları

- Azeri oyunları

- Afşar oyunları

- Teke oyunları

15) DİNE GÖRE

- Ayin oyunları

16) SÖZE GÖRE

- Sözlü oyunlar

- Sözsüz oyunlar

- Karma oyunlar

17) ÖLÇÜYE GÖRE

- Ölçüsüz oyun havaları

- Ölçülü oyun havaları

18) ÇALGIYA GÖRE

- Çalgılı oyunlar

- Çalgısız oyunlar

Metin And'a göre

- Çalgılı oyunlar

- Lal oyunlar
- Çalgısız oyunlar
- Karma oyunlar

19) SIKI DÜZENE GÖRE

- Doğmaca oyunlar
- Düzenli oyunlar
- Karma oyunlar

20) KONULARA GÖRE

- Hayvan taklidi danslar
- Tabiat olgularını taklit eden danslar
- Günlük yaşamı, işleri, uğraşları, taklit eden danslar
- Silahlı veya silahsız vuruşma dansları
- Kadın-erkek ilişkisini taklit eden danslar

Cahit Obruk'un oyun kavramı hakkındaki görüşleri şöyledir :

"Denilebilir ki, halk oyunları ilkel insanla başlamıştır (...)Onun yaşamını etkileyecek bilgi, görgü, araç-gereç ve bunun gibi güvence ve dayanaklar söz konusu değil. Yaradılışındaki yetenekleri kullanacak bir düzeye gelememiş. Görüyor, anlamıyor, duyuyor, anlatamıyordu. Gördüğü ve duyduğu hareketler, sesler, görüntüler ve gürültüler (...)Böyleyken gün geldi insan doğal seslerden "dil"e hareket ve olaylardan "oyun" a varmış oldu. (...) Bugün Türkiye'de "oyun" deyiminin yaygın bir alanı içerdiği görülmektedir. Öylesine ki bu sözcük her oyun için geçerli olmuş ve Türk diline böyle girmiştir. Nitekim halk "Oyun"u "Ateş Oyunu, Keklik oyunu, Kılıç Oyunu, şeklinde kullanılıyor. (...) Ele aldığımız oyunları ise : Köy Oyunları, Halk Dansları, Köylü Oyunları, Köy Dansları, Halk Oyunları, Milli Oyunlar, Folk Dansları, Ulusal Oyunlar gibi değişik adlarla anıldığına tanık oluyoruz. (...) Halk Dansları folklorun bir dalı olarak bütün ulusların yaşantısında önemli bir yer tutmaktadır. (...) Folklor gibi geniş bir alanı kapsayan bir bilim dalı içinde halk dansları da geniş ve önemli yer tutar. (36)

(36) Cahit Obruk, **Türk Halk Dansları Ortak Yanları ve Yapısal Özellikleri**, I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Ankara, A.Ü. Basımevi, 1977, Cilt : 3, s.243.

Yine kendisinin araştırmaları sonucunda Türkiyedeki yaygın Şekilde oynanan türleri sınıflandırması aşağıdaki gibidir.

- Halay
- Bar
- Zeybek
- Horo
- Horon
- Őifteteili

Oyunların benzer yanlar ve yapısal özelliklerini ise biçimsel olarak,

- Ekip oyunu
- Aĥık kapalı yer sorunu
- EŞlik eden sazlar
- Oyuncu zerindeki nesnelere
- Oyunda ĥıkarılan sesler ve naralar
- Kadın ve erkeğin bir arada oynaması diye maddelerken anlam ve kapsamındaki benzerlikleri de
  - Tarihsel ncelik
  - Soya bağlı yanı
  - Otantik değeri
  - Erotik yanı
  - Bunalım yanı
  - SavaŐçılıđa dönük yanı
  - İnsancıl yanı
  - Őiir yanı
  - Őiir ve müzik yanı
  - Tutunmalar, davranışlar, mimikler
  - Etki ve etkilenme, Şeklinde maddeleŐmiŐ ve bu maddeler halinde incelenmiŐtir.

Bütün bilimlerde olduğu gibi halkbilimininde tasfirinin yapılması için Milli Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığı 1977 yılında 8 kişilik bir çalışma grubu oluşturmuştur. Bu çalışmadaki "Türk Halk Oyunları" bölümünün tasnifini yapan Ahmet Çakır'ın görüşleri ve tasnifi şöyledir:

"Halk Oyunları konusunda çalışma yapan ilim adamı ve uzmanların son zamanlarda sık sık ifade ettikleri gibi, bu sahadaki ihtiyacı gidermek ve çalışanlara yardımcı olmak amacıyla bu çalışmayı yayınlamak ihtiyacı duydum. Tasnif Dewey sistemine göre yapılmıştır. Türk Halk Oyunları 10'lu sitemle kadro, kategori, küme, sınıf, bölüm, alt bölüm altı gibi geniş bir biçimde ele almıştır.

TÜRK HALK OYUNLARININ TASNİFİ

- 100 Halk oyunlarının oynanış nedeni, yeri, oyuncu seçimi, oyuncu hazırlığı.
- 110 Halk oyunlarının oynanış nedeni.
- 112 Nişan ve düğün nedeniyle oynanan oyunlar.
- 113 Askere, gurbete uğurlama ve karşılama nedeniyle oynanan oyunlar.
- 114 Bayram ve şenlik nedeniyle oynanan oyunlar.
- 114.2 Dini bayramlar nedeniyle oynanan oyunlar.
  - .3 Milli bayramlar nedeniyle oynanan oyunlar.
  - .4 Mevsimlik bayramlar nedeniyle oynanan oyunlar. (Hıdrellez - Nevruz gibi).
  - .5 Kurtuluş günleri nedeniyle oynanan oyunlar.
  - .6 Şenlikler nedeniyle oynanan oyunlar.
- 115 Yaşlılar arası eğlenceler ve sevinçli anlar nedeniyle oynanan oyunlar.
  - 115.2 Yaşlılar arası eğlenceler nedeniyle oynanan oyunlar.
    - .4 Sevinçli anlar nedeniyle oynanan oyunlar.
- 116 Göç (Yaylaya çıkış ve dönüş) nedeniyle oynanan oyunlar.
- 117 Toplumsal bir olay nedeni ile (grev) oynanan oyunlar.
- 118 Savaş öncesi ve sonrası oynanan oyunlar.
- 120 Halk oyunlarının oynanma yerleri .

- 122 Oynanış nedenine göre seçilen yerler.(110 daki gibi)
- 123 Sahne veya belirlenmiş bir yerde.
- 123.2 Kapalı yerde, sahnede.
- .4 Açık havada, harman yerinde, evin damında v.b
- 130 Oyuncu seçimi.
- 132 Erkeklerin oynadığı oyunlarda. Oyuncu seçimi.
- 134 Kadınların oynadığı oyunlarda. Oyuncu seçimi.
- 136 Kadın -Erkek karışık oynanan oyunlarda. Oyuncu seçimi.
- 140 Oyuncuların hazırlığı.
- 150 Oyuncuların oyun içindeki görevleri.
- 152 Kadınların oynadığı oyunlarda.
- 154 Erkeklerin oynadığı oyunlarda.
- 156 Kadın-erkek karışık oynadığı oyunlarda.
- 200 Halk oyunlarının geleneği, inanışı, efsanesi, hikayesi.
- 220 Geleneği (Oynanış geleneği).
- 221 Çalgısız oynama geleneği (sözlü, sözsüz).
- 221.1 Kadınların çalgısız oynama geleneği.
- .2 Erkeklerin çalgısız oynama geleneği.
- .3 Kadın- erkek karışık çalgısız oynama geleneği.
- 222 Çalgı eşliğinde oynama geleneği (Kadın, erkek, kadın-erkek karışık).
- 223 Çalgı ve söz eşliğinde oynama geleneği (Kadınların, erkeklerin, kadın-erkek karışık).
- 224 Ateş etrafında oynama geleneği (sinsin v.b) (Kadınların, erkeklerin, kadın-erkek karışık).
- 300 Halk oyunlarında kıyafet-eşlik eden çalgılar oyunların aldıkları adlar.
- 320 Kıyafet ve süsleme.
- 322 Kadın giyim kuşamı.

- 324 Erkek giyim kuşamı.
- 326 Takılar - süsler.
- 327 Aksesuarlar.
- 328 Saç şekilleri ve süslenme.
- 340 Eşlik eden çalgılar.
- 342 Telli çalgılar. (Bağlama, Kabak kemane)
- 342.1 Yaylı
- .2 Mızraplı
- 344 Üflemeli çalgılar.(Kavak, Mey)
- 346 Vurmalı çalgılar.(Davul Napara)
- 348 Çarpmalı çalgılar.(Zilli maşa, zil)
- 360 Halk Oyunlarının aldıkları adlar.Atabarı-Artvin, Basbas zeybeği-Afyon, Karanlık dere-Çanakkale, Şekeroğlan-Kars, Vıyda vıy-Yozgat v.b (360'ın karşısına ad yazılır ve alfabetik sıraya konur.)
- 500 Konularına göre Halk Oyunları (Dansları).
- (Konularına göre Halk Oyunları aşağıdaki küme, sınıf, bölüm, altbölümlerdeki gibi ele alınmaktadır.)
- 520 İnsan-tabiat ilişkisini konu alan Halk Oyunları.
- 522 Astronomik olayları konu edinenler.
- 522.2 Yağmur-Kar-Dolu.(Yağmur yağar,Nevşehir,Yağmur yağdı zeybeği Aydın)
- .4 Sis-kırağı(sis dağı Giresun)
- 524 Akar ve durgun sulardan konusunu alan Halk Oyunları.(Çoşkun çoruh-Artvin)
- 524.2 Deniz-Göl.
- .3 Dere-çay-nehir.(Çine çayı zeybeği-Aydın, Çaya vardım-Silifke)
- 525 Dağ-ova-yer adlarından.(Hasan dağı-Adana. Ankara zeybeği-Ankara)
- 526 Bitkileri konu alan Halk Oyunları.(İğde dalları-Afyon, Kavak-Erzurum).

- 527 Rakamları konu alan Halk Oyunları.(Tek ayak-Diyarbakır,Üç ayak-Amasya, Ondört-Kars, Beşayak-Adıyaman)
- 528 Tabii afetleri konu alan Halk Oyunları.
- 528.2 Deprem.
- .3 Yangın.
- .4 Sel.
- 530 İnsan-hayvan ilişkilerini konu alan Halk Oyunları.
- 532 Evcil hayvanlar.
- 532.2 Kümes hayvanları.(Tavuk Barı-Erzurum)
- .4 Küçük baş hayvanları.(Terli koyun-Tokat)
- .6 Büyük baş hayvanları.(Deve-Gaziantep,Öküz-Eskişehir)
- 534 Yırtıcı hayvanlar.(Kartal-Bingöl)
- 540 Toplumsal ilişkileri ve oyunları konu alan Halk Oyunları.
- 542 Kavga savaş.
- 542.1 Kavga.(Harkuşta-Bitlis, Bıçak horonu-Trabzon)
- .2 Savaş.(Kılıç kalkan-Bursa, Bengi-Balıkesir)
- 544 Kişileri konu alan Halk Oyunları (Atabarı, Abdurrahman halayı, Veysel barı gibi).
- 546 Hissi ilişkiler.
- 546.2 Aşk-sevgi.(Sarı çiçek-Artvin)
- 4 Beğenme-beğenilme(kur yapma).(Dillala-Çorum)
- 5 Kıskançlık .(Kıskanç-Kars)
- 547 Askere-gurbete uğurlama, karşılama.(Çorum halayı-Çorum)
- 548 Din muhtevalı. (Sema,samah)
- 550 Üretim ilişkilerini (ekonomiyi) konu edinen Halk Oyunları.
- 552 Tarım ve rençberlik
- 552.2 Toprağı işleyiş.(Pamuk-Hatay)
- .4 Ekim.(Kımıl-Urfa)

- .5 Ürünün zarar görmesi sonucu yakınma.(Çekirge-Çorum,Sivas,An kara)
- .6 Hasat.(Galuç-Adıyaman)
- 553 Mesleklerle ilgili.(Kasap-Kırklareli, Edirne, Değirmenci-Manisa, Kastamonu)
- 553.2 Çobanlarla ilgili. (Çoban-K.Maraş)
- .3 Avcılarla ilgili.(Topal serçe -Kayseri)
- 554 Taşımacılık (Gemici oyunu-Adıyaman, Kelekvan-Van)
- 555 Yardımlaşma (İmece).
- 556 Günlük işler. (Ekmek yapmayı, hamur yapmayı, inek sağmayı, ip eğirmeyi v.b)
- 556.2 Beslenme (Türkmenkızı -Silifke, Pekmez -Adana).
- .3 Bir iş üretme (İp eğirme-Teşi-Diyarbakır, Artvin)
- .4 Hamamla ilgili (Yıkanma ile ilgili iş halayı-Sivas)
- 557 Üretim araçlarını konu alan halk oyunları.
- 600 Değişik yörelerde değişik grup oyunları. (Kırım, Azerbeycan, Çerkez,Türkistan Kazak, Üsküp-Yugoslavya v.b)(Burada değişik grupların adları 600 yanına yazılarak belirlenir.)
- 700 Oynanış biçimlerine göre Halk Oyunları. (Numara karşısına Bar, Halay- Horon, Zeybek olduğu parantez içine yazılır.)
- 720 Sıralanış biçimine göre.
- 722 Tek düz sıra biçiminde oynananlar.(Kadınlar,erkekler, kadın-erkek karışık)
- 723 Karşılıklı düz sıra biçiminde oynananlar. (Erkeklerin, kadınların, kadın-erkek karışık)
- 724 Yarım daire (yarım ay) biçiminde.
- 726 Daire biçiminde.(Kadınlar, erkekler, kadın-erkek karışık)
- Üst üste daire (Tokat omuz halayı) iç içe daire
- 740 Oyuncuların birbirleri ile tutuşmalarına göre
- 742 Elele tutuşarak.(Kadın, erkek,kadın-erkek karışık)

- 744 Omuzdan tutuşarak.(Kadın, erkek, kadın-erkek karışık)
- 746 Belden tutuşarak.(Kadın, erkek, kadın-erkek karışık)
- 747 Tutunmadan oynanan oyunlar.(Kadın, erkek, kadın-erkek karışık)
- 760 Bir araçla oynanan oyunlar.(Mendil,sopa, bıçak,mum, kılıç, kalkan vb. (Numara karşısına oynanan alet yazılır.)Araçsız oynanan oyunlar için bkz.740)
- 770 Oyuncu sayısına göre.
- 772 Tek kişi ile oynanan.
- 774 İki kişi (çift) ile oynanan.
- 776 Üçlü ve daha çok kişi ile oynanan
- 800 Düzenleme (Halk Oyunları üzerinde düzenleme çalışmaları.) Halk Oyunlarından esinlenerek yapılan çalışmalar.Oyunlarda düzenleme, koreografik çalışma, sahneye uygulama.)"(37)

Folklor giriş kitabında Doç. Dr Gökten Ay Türk Halk Oyunlarında sınıflamalar konusu üzerinde durmuştur. Ay'a göre folklor malzemelerini belli bir bölgeye bağlamak doğru bir yoldur ancak bir şehire bağlamak mümkün olmamaktadır.Çünkü folklor ürünlerini coğrafik sınırlarla sınırlamak doğru değildir.

Coğrafik dağılıma göre yaptığı oyun sınıflamasını şöyle özetleyebiliriz.

A. Orta Anadolu bölgesi

Halay, Kaşıklı oyunlar, Samah, Zeybek, Seymen ve Sinsin oyunları

B. Doğu Anadolu bölgesi

Bar, Halay, Samah, Yallı

C. Karadeniz bölgesi

Horon, Halay, Kafkas, Bar

D. Ege bölgesi

Zeybek, Teke Oyunları, Samah

(37) Ahmet Çakır, "Türk Halk Oyunlarının Tasnifi", **Milli Folklor Dergisi**, İstanbul, Cilt : 1, Dergi : 3, s. 12.

E. Akdeniz bölgesi

Zeybek, Teke Oyunları, Bengi, Semai, Samah, Kaşıklı Oyunlar, Halay

F. Güneydoğu Anadolu bölgesi

Halay

G. Marmara ve Trakya bölgesi

Karşılama, Zeybek, Kaşıklı Oyunlar, Bar, Horon, Kasap, Çiftetelli, Kafkas, Güvende, Sekme, Çete, Hora, Bengi

Oyun türüne göre dağılımı ise şöyle yapmıştır:

- a) Halay Oyunları
- b) Zeybek Oyunları
- c) Horon oyunları
- d) Bar oyunları
- e) Kaşık, Bengi, Mengi, Güvende
- f) Karşılama ve Hora oyunları

Göktan Ay ayrıca oyunları şekillerine görede sınıflandırmıştır:

"Halk Oyunları genel olarak beş grupta toplanmaktadır.

- a) Tek kişi tarafından oynananlar
- b) İki kişi tarafından oynananlar
- c) Üç kişi tarafından oynananlar
- d) Dört kişi tarafından oynananlar
- e) Gruplar tarafından yürütülen oyunlar

Toplu biçimde oynananlar:

- a) Dizi biçiminde ve oyuncuların birbirlerine tutunarak yürüttükleri disiplinli oyunlar
- b) Tutunmadan, halka biçiminde yada dağınık bir düzende oynanan oyunlar

Tek kişi tarafından oynanan oyunlar

- a) Kadın, kız oyunları
- b) Erkek oyunları

Oyunların isimlere göre dağılımı ise şöyledir:

- a)İnsan adlarını alan oyunlar
- b)Meslek adlarını alan oyunlar
- c)Hayvan adlarını alan oyunlar
- d)Oyuncuların ellerindeki eşyadan adlarını alan oyunlar
- e)Bir hareketin taklidinden ad alan oyunlar
- f>Oyunun oynanış şeklinin adını alan oyunlar
- g>Oyunların canlılığını belirten (Hız gibi) adlar alan oyunlar
- h)Adımları yada önemli hareketi belirleyen adları alan oyunlar

2.2 GENİŞ ALANDA YAYGIN BİÇİMDE OYNANAN TÜRLER

2.2.1 Bar

Bar oyununun tanımlanmasında, bir tanımda birleşmek olanağı sağlanamamıştır.Çoğunlukla bir tanım yapmaktan uzak durulmuştur. Tanımlar şöyledir:

"- Bar dadaşın oyunun adıdır.

- Erzurum dolaylarında toplu oyunlara Bar denilmektedir.

- Anadolu'nun Doğu ve Kuzey bölgelerinde oynanan bir çeşit Halk Dansına Bar denir.

- Birlikte oynanan oyunlara Doğu'da Bar denilmektedir.

-Anadolu'nun Doğu ve Kuzey bölgelerinde en çok Erzurum yöresinde elele tutuşarak oynanan bir çeşit oyun.

- Bayburt çevresinden Kars'a kadar geniş bir ülke şeridi içinde Erzurum ve dolayları bölgesinde sıra oyunlarının genel adına Bar denir.

- Moğol ve Şamanlar tarafından kullanılan ilkel davula Bar adı verildiğinden, Erzurum oyunlarında şamanların büyü oyunlarında ki çalgının adını taşıdığı ileri sürülmüştür. Halka, oyuncuların sağ kollarına bağladıkları pazubentlerin birer muska olduğu ve oyuncularca takılma zorunluğunun bir şaman koşulu bulunduğu da bilinmektedir.

- Davul oyunlarına Bar adı verilmektedir..

- Şaman Türklerinin şölenlerinde davul eşliğinde oynadıkları oyunlara bar denir.

- Eski çağın ilkel insanları birtakım korku ve inançların etkisi altında buldukları için hayatlarını çeşitli tören ve ayinlerle süsler ve bu ayinlerini de davulla yaparlardı. Moğollarda ve Altay Türklerinde bu davullara bar derlerdi.Bu bakımdan Bar'a davul oyunu demek daha doğrudur.

- Bar'lar dizi biçiminde durularak en az beş oyuncunun katılımıyla meydana gelen grup oyunlarıdır.Bu oyunlar sonra doğru sekme, yada yelleme denilen çabuk ve çevik hareketlerle hızlanarak oynanır.Başlangıçta elele tutuşan oyuncular süratli kısımda birbirlerinin omuzlarından tutarlar. Dizinin başında Barbaşı bulunur.Sondaki oyuncuya da pöççük denir. Barbaşı ile pöççük ellerinde birer mendil tutarlar.Mendili barbaşı sağ eline

pöççük sol eline alır. İstisnai olarak birkaç kişi tarafından oynandığı halde bar adını taşıyan bazı oyunlar da bulunmaktadır. Bunlar şekil ve sayı olarak kuralı bozmaz tezi ileri sürülmektedir." (38)

"- Kuzeydoğu Anadolu (Kars, Erzurum, Erzincan) bölgemizde toplu olarak ve genellikle dizi halinde oynanan disiplinli oyunlara "Bar" denir. Barlar dizi biçiminde durularak ve en az beş oyuncunun katılmasıyla meydana gelen grup oyunlarıdır. Bu oyunlar sonlara doğru "sekme" yada "yelleme" denilen çabuk ve çevik hareketlerle devam eder. Başlangıçta elele vermiş bulunan oyuncular birbirlerinin omuzlarından tutarlar.

Dizinin başında oynayan oyuncuya "barbaşı" sonunda oynayana "pöççük" denir. Son ve başlarda oynayan her iki oyuncunun elinde birer mendil bulunur. Bu bölgenin yiğitlerine "dadaş" denir.

İncelemeler, birkaç kişi tarafından oynandığı halde bar adını taşıyan bazı oyunların da bulunduğunu göstermektedir. Ancak bunlar şekil ve sayı bakımından yukarıdaki kuralı bozmayacak niteliktedir."(39)

"- Genellikle Doğu ve Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde (Erzurum, Erzincan, Kars, Artvin) birlikte oynanan sıra danslarının ortak adı. En eski Türk sözlüklerinde Bar kelimesi (birliktelik, toparlak şey, şaman davulu, davul tokmağı) gibi anlamlarda geçiyor. Farsça'da ise katar, çalgılı toplanti, yük dengi v.b anlamlarında fakat bar şeklinde uzatmalı a söyleyişle kullanılıyor." (40)

(38) Cemil Demirsipahi, **Türk Halk Oyunları**, Ankara , Türk Tarih Basımevi, 1975

(39) Sadi Yaver Ataman, **100 Türk Halk Oyunları**, İstanbul, Tifdruk Matbaacılık, 1975 s.16.

(40) Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedisi , s.144

"- Bar davul - zurna eşliğinde, özüne, yorumuna göre farklı ritm, tempo, hareket ve figürlerle ya elele ya kolkola yada bellerden tutularak birkaç insanın oynadığı daha doğrusu icra ettiği, Doğu Anadolu'da özellikle Erzurum'da oynanan halk danslarının adıdır." (41)

"- Barlar yapıları ve kuruluşları ile toplu meydan oyunlarındandır. İkili oynanan barlara da bar denilir. (Davul barı, Köroğlu barı v.b) Toplu bar oyunlarında birbiri ardınca oynanan kısımları ihtiva eder. Yalnız bu kısımlar, Halaylardaki (Ağırlama... Yeldirme...) hareket ve tempo ifade eden özel deyimlerle değil oyun adlarıyla anılırlar." (42)

"- (Başbar, Sarhoş barı, ikinci bar...) Bu oyunlar müzik, figür, karakter ve metrik sistem bakımlarından birbirinden ayrı oyunlardır. Yalnız sıra ile oynanması adet olmuştur. Muş dolaylarında Bar Tutuşmak deyi mi ise bar oyunlarına rastlanmıştır. Koçeri barı gibi.

-Kuzeydoğu Anadolu (Kars, Artvin) bölgemizde "Nanay, Halay, Bar " gibi toplu türkölü çalgılı ve disiplinli oyunların hepsine birden Bar, Yallı denmekle birlikte bu sözcük daha çok bar karşılığı olarak kullanılmaktadır. Bu bölgenin yiğitlerine Koçak denmektedir. Atabar'da bu yörenin yallı oyunlarından dır." (43)

- Barlar genellikle toplu oyunlardır. Bazı barlar iki kişi tarafından oynanır: Hañer barı, Köroğlu barı, Turna barı, O Olmasın Bu Olsun barı. Toplu barlara da örnek olarak: Sarhoş barı, Başbar, Dikine (tikine) bar, Dellay, Tamzara, Nani, Hakkari, Dadaş, Van Koçerisi, Bitlis Koçerisi oyunlarını verebiliriz.

- Bar oyunlarında çoğunlukla dadaşın nitelikleri yansıtılmaktadır. Bu yönü ile kahramanlık duygu ve düşüncesini işlemekte olduğunu sananlarda bulunmaktadır. Bar çoğunlukla erkekler tarafından oynandığından erkek oyunu diye niteleyenlerde vardır.

(41) İhsan Coşkun Atılcan, **Erzurum Barları ve Yöresel Giysileri**, İstanbul, Dinç Ofset, 1991, s.36.

(42) Sadi Yaver Ataman, **100 Türk Halk Oyunu**, Tifdruk Matbaacılık, 1975, s.8.

(43) Cemil Demirsipahi, **Türk Halk Oyunları**, T.T.K. Basımevi, 1975 s. 210.

- Bar açık havada davul zurna eşliğinde oynandığından açık hava oyunu olarakta nitelendirilir. Bunlar görünüşe göre yapılan adlandırmalardır. Nitelik taşımaz.Çünkü kızlar tarafından oynanan barlar da vardır.Ayrıca Alacalar oyunları dediğimiz kızlı erkekli oynanan barlarda vardır.

-Ayrıca oyun yeri açısından odada oynanan, salonlarda oynanan barlarda bulunur.

Bar bizim görüşümüze göre halaylardan dış görünüş olarak hiçbir fark göstermez. Kuralları bakımından da durum aynıdır.

- Barlarda tek bölümlü barlar, iki bölümlü barlar, üç bölümlü barlar olarak kolay gibi ayrılır.

-Barda halay gibi ağırdan başlayarak gittikçe hızlanır.

-Barbaşı ve pöçükte halaybaşı ve göçükte olduğu gibi birer mendil vardır.

Ayrıca iç anlam açısından da halaylardan ayrılır. Günlük sevincin kutlanması da halaydır.Savaş kazanmanın kutlanması, kahramanlığın, yiğitliğin antlaşması amacınıda barlar taşır. Bu yönüyle Bar tanımına gidilirse Bar kahramanlık duygu ve düşüncesini sergilemek amacıyla oynanan Halaylara denir diyebiliriz.

Bar sözcüğü yanına başka bir sözcük getirilerek çeşitli anlamı olan deyimler kullanılmıştır. Örneğin;

- Bar Havası : Bar oyunlarının ezgi ve müziğini anlatan bir deyimdir.

- Bar Tutmak : Bar oyunu topluluğunu para karşılığında sözleşme ile kiralamak demektir.

- Bar Tutuşmak : Bar oynamak için oyuncuların ortaya çıkmalarına denmektedir.

- Barbaşı : Bar oyununu yöneten elinde mendil bulunan sıranın sağ başına bulunan baş oyuncu.

- Bar Ayini : Totem'e dayalı bir geleneğe bağlı olan hayvanların (tavuk, güvercin) yaşamına bağlı anlamlı hareketlerin bulunduğu söylenen bar oyunlarına denir.

- Bar Oyunu : Eğlenmeyi temel amaç edinen oyunlara denir.

- Alaca Bar : Kadınli erkekli karışımla oynanan bar oyunlarına denir.

- Açık Bar : Bar tutuşurken oyuncuların birbirinden ayrık durmak suretiyle dizilmelerine denir.

- Kapalı Bar : Bar tutuşurken oyuncuların bitişik durmak suretiyle dizilmelerine denir.

- Barlarda oynayan oyuncular özelliklerine göre ayrı ayrı adlandırılırlar.

Örneğin;

- Koltuk : Barbaşı'nın dizilişine göre hemen solunda olan oyuncu

- Pöççük : Bar dizisinin en sonundaki oyuncu

- Dadaş : Kendine güvenilir, haksızlığa izin vermeyen, gözü pek, bar oyuncusu.

Barları açıklamak özelliklerini göstermek için çeşitli ayrımlara gidilmiştir.

Yöresel bir ayırım olarak

- Yerli barlar

- Yabancı barlar diye sınıflandırılmıştır.

Ayrıca bar oyunları ve bar ayinleri gibi bir ayırmada gidilmiştir.

"Bar oyunlarında, içgüdü etkisiyle eğlenmek, ruhu boşaltmak, zıplamak, dönmek amaç edinilirken bar ayinlerinde ise, bilerek, inanarak, bir inancı anlatmak amacının bulunduğu ileri sürülmüştür. Bu nedenle

Erzurum oyunları

-Bar oyunları

- Bar Ayinleri gibi bir ayırma gidilerek incelemeye çalışılmıştır.

Birde erkek ve kadın barları diye sınıflandırma yapılmıştır.

Kadın barları türkölüdür. Bunlara düğün oyunları da denir. Güfteler neşeli, alaylı ve şakalıdır. Kadın barlarından bazıları erkek barlarının yavaşlatılmış şekilleridir.

Barlarda bir açık bir kapalı bar oynamak kural haline gelmiştir. Başka bir kuralda yorucu olandan sonra kolay, dinlendirici bir bar oynanmasıdır.

Ayrıca yansılama ve benzetme temeline dayalı barlarda bulunur."(44)

(44) Cemil Demirsipahi, **Türk Halk Oyunları**, T.T.K. Basımevi, 1975, s.s. 207-209

2.2.2. Halay

"-(TDK) Orta Anadolu'nun davul zurna çalınarak oynanan bir halka oyunu.

- Sivas halkı arasında Halay-Alay sözcüğünün, toplantı anlamına geldiği görülmektedir. Kalabalık insan topluluğu gösteri yapmak için bir araya toplanma, cümbür cemaat anlamına kullanılır. Halay oyununa ise, birlikte gösteri için oynanan oyunları tanımlar. Alay kuşkusuz bu yörede topluluk oyunlarını tanımlamak için kullanılır.

- Hazar Denizinin ötesindeki Türkmenlerde Alay Hengi bir oyun oynandığı da bilinmektedir.

- Orhun yazıtlarında da Halay sözcüğüne yakın bir sözcük bulunduğu ve sözcüğün Ulı-Ulayu olduğunu ve süreklilik anlamına geldiğini görmekteyiz.

Halay Oyunu tanımları

- Davul , zurna eşliğinde toplu halde oynanan Halk Oyunu.

- Türk Halk Oyunlarından en yaygın olan bir çeşit sıra dansıdır. (M. Gazimihal)

- Halay veya alay Orta Anadolu ile Güney Anadolu (Çorum-Sivas-Malatya) bölgelerimizde toplu düz dizi halinde ve disiplinli bir şekilde oynanan oyunları tümüne birden denir." (45)

"- Halaylar, süit oynanan toplu oyunların en yaygın olanıdır. Çeşitli hareket ve tempo ifade eden bölümleri bulunur.

- Çeşitleri ne olursa olsun, Halay bir Alay oyunudur. Yani toplu oyunların en soylu ve gösterişli örneğidir. Daima bir baş çekenin kumandasında oynanması oyun ve ritm disiplini bar bakımından bu oyunların bir sisteme bağlı olduğunu göstermektedir.

- Halaylar, ölçülü hareketlerle neşe ve coşkunluk ifadesi taşıyan geniş ufuklu bölgeler oyunudur."(46)

(45) Cemil Demirsipahi, **Türk Halk Oyunları**, T.T.K. Basımevi, 1975, s.230.

(46) Sadi Yaver Ataman, **100 Türk Halk Oyunu**, Tifdruk Matbaacılık, 1975 s .16.

"-Çeşitli bölgelerde alay, hale, hali, aley, v.b. şekillerde telaffuz edilen halay kelimesinin kalabalık insan topluluğu anlamına gelen Alay'dan geldiğini söyleyenler vardır. Alaylar, bulaylar veya aleyler, buleyler şeklinde kullanılan deyimdeki Buley kelimesinde topluluk, taife anlamında da kullanılır. Anadolu'nun birçok yerlerinde bu adla söylenen Halk Oyunları vardır. Hazar denizinin ötesindeki Türkmenlerde alay-hengi adlı bir oyun oynanır. Orhun yazıtlarında da halaya yakın ulayı veya ulayu kelimesi süreklilik anlamında geçer. Halay bir topluluk dansıdır." (47)

"- Orta Anadolu ve Güney Anadolu bölgelerimizde toplu düz dizi halinde ve disiplinli bir şekilde oynanan oyunlara denir.

- En az üç kişiden başlayarak yerin müsadesi ve oyuncunun sayısı nisbetinde kadrosu genişleyebilen toplu oyunların adıdır." (48)

"- Kadın ve erkeklerin el ele tutuşarak halka teşkil etmeleri ve muntazam ritimlerle yere ayak vurarak oynamalarıdır." (49)

- Halayların en az yada en çok kaç kişi ile oynanabileceği konusunda çeşitli görüşler vardır.

"Halayların en az beş kişi oynanabileceğini söyleyenlerin çoğunlukta olduğu söylenebilir.

- Sayın Şerif Baykurt da beş kişi ile oynanması gerektiğini, yoksa oyun karakterinin bozulacağını yazmıştır.

Yapılan araştırmalarda ise beş kişi iddiasının pek tutarlı olmadığı görülüyor. Çünkü samah biçiminde oynanan oyunlarda 3,5,7,9,11 sayılarını görüyoruz.

- Güzel gözükme ve iyi oyuncuların istediği sayı 8 ya da 4 tür.

Sonuç olarak oyunlar en az 3 kişilik dizi ve en çok 12 kişilik diziler şeklinde düzenlenmiştir.

- Halay Çekmek : Sıra şeklinde dizilerek halay oynamak

- Halay Faslı : Aynı dizide bulunan halay melodilerinin birbirine eklenerek peşpeşe çalınması ya da söylenmesi

(47) Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedisi, Cilt : 5, s.541

(48) Mahmut Güven, **Halaylarda Aynı İsmi Taşıyan Oyunların İncelenmesi**, İstanbul, İ.T.Ü. Yüksek Lisans Tezi, 1992, s.29.

(49) Muzaffer Sarısözen, "Halk Rakslarımızdan Halaylar", **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, Cilt : 16, s. 7371.

- Halay Tepmek : Hora biçiminde ayakların yere vurularak halay oynanması

- Halay Havası : Türküleri bir şekilde söylenen ya da çalınan halay ezgisi

- Gadin Haleysi : Yozgatta kadın halaylarına denir.

- Yıldırma : Çorum'da Hoplatmaya verilen ad

- Güvende : Ege ve Bursa da oynanan halaylara denir.

- Güvendi : Elazığ'da oynanan halaylara denir."(50)

"-Halaylar bağımlı oyunlardır.Oyuncular halaybaşının komutuna uyarak hareket ederler. Halaya çoğunlukla bağlı diziyile başlanır.Oyuncular birbirlerini küçük parmaklarından tutarak, kol kola girerek ya da omuzlarından tutarak diziyi oluştururlar.Bazı halaylarda bu diziliş bir süre sonra değişerek, bazılarındaysa oyunun sonuna değin sürer.

Anadolu'da eşlik türkülerin yada figürlerin kaynaklandığı olay, yer yada kişilerin adını taşıyan yüzlerce halay adı saptanmıştır.Halaylar düğün, nişan, kına gecesi, dini ya da resmi bayramlar nedeniyle düzenlenen törenler, askere uğurlama v.b. toplu halde yapılan her türlü eğlentide oynanır." (51)

"Halaylar 1,2,3, 4 bölümlü olarak oynanmaktadır.

Tek bölümlü: Tek melodiyle hızlanarak oynanırlar.

İki bölümlü: Bunlarda iki melodi ve iki ritm vardır.

Ağır başlayan bölümlere "Ağırlama" ikinci bölümde ritm değişir, oyun hızlanır, Genellikle "hoplatma", "yelleme" "sıktırma" "yürütme" adlarını alır.

Üç bölümlü : Üç melodi ve üç ritm vardır. Bazen iki melodi üç ritm olabilir. Çoğunlukla "ağırlama" ile başlar "yürütme" ile devam eder. "Hoplatma" ile son bulur.

Dört bölümlü : Dört melodi ve dört ritm vardır. "Ağırlama" ile başlar, "yanlama" ya geçer, "oynatma" ile hızlanır, "hoplatma" ile son bulur."(52)

(50) Cemil Demirsipahi, **Türk Halk Oyunları**, T.T.K. Basımevi, 1975, s.231.

(51) Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedisi, s.4950.

(52) Muzaffer Sarsözen, "Halk Rakslarımızdan Halaylar", **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, Cilt : 16, s.7371.

2.2.3. Horon

"-Karadeniz yalı boyu ve iç bölgelerde Horan - Haran- Horum adı verilen bu oyunlar Trabzon, Maçka, Vakfıkebir, Hemşin gibi yalı boyu bölgesindeki yerlerin adını taşıyan Horon fasıllarının ayrı kısımlarını teşkil etmektedir.

Mesela Hemşin, Rize, Papilat yurdun bu üç güzel köşesinin adını taşıyan üç oyundan kurulmuş bir oyun süitidir.

- Horon çeşitleri arasında Horon Bağlaması - Aldırma Ardırma gibi deyimler vardır.

- Karadeniz yalı boyunda çabuk - hızlı tempoya Siik denir. Siik Horon, Siiksara çabuk oynanan oyunlardır. Ağırca oynanan oyunlara Seyrek denilir. (Sıksarada geçen Sara Trabzonla Yumra arasında bir derenin adıdır.)"(53)

-Horon deyiminin nereden geldiği hakkında şu bilgiler vardır :

"-Hor, Kor, Hori kelimeleri Yakutçada (Nakarat, tekrar etme ve sıra ile vurmak) anlamlarına gelmektedir.

-Radlof, Korsarin kelimesinin karşılıklı, atışmalı, türkü çağırma anlamına geldiğini kaydetmektedir.

-Hor'un Lapseki, Antep, Urfa dolaylarında (Sıra-Dizi) anlamına geldiğini Çağatayca da düğün ve davetlerde (Halka şeklinde) oturmak anlamını taşıdığını da hatırlatmış olalım.

-Ayrıca H-K değişimi ile mesela Erzurum ve Kerkük dolaylarında Hoyrat deyimini Koyrat olmuştur. Horhat da denir.

-Tatar, Türkmen ve Başkırtlarda toplu olarak söylenen bir şarkı çeşidine Hor denir. Konar göçer topluluklarda yaylaya göç sırasında öncü Bozlakçılara Hiracı , söyledikleri uzun hava ve türkülere de Hıra derler.

-Artvin dolaylarında yonca otunu uzak bir yere taşıırken dağılmaması için bükerek topak ve sarma haline getirmeye Horum denir. O taraflarda Halka ve daire halinde oynanan oyunada Horum denir.

(53) Sadi Yaver Ataman, 100 Türk Halk Oyunu, İstanbul, Tifdruk Matbaacılık, 1975, s.71.

- Elazığ da karaduta Horum denir. Horum-Hori bir oyunlarının adıdır. Bu deyim Tunceli'de de rastlanmaktadır."(54)

"-Karadeniz sahilimizin doğusundaki (Ordu, Rize, Trabzon bölgemizde) toplu, dizi halinde ve disiplinli olarak oynanan oyun çeşidine verilmiş bir addır."(55)

"-Karadeniz bölgesinde özellikle Doğu Karadeniz'in kıyı kesimlerinde toplu olarak ve daha çok bağlı diziyle oynanan disiplinli Halk Oyunlarının genel adı. (Horon, Horum, horom, horun, foron vb. şekillerinde söylenir.)" (56)

"- Horon tahıl ürünlerinin mısır koçanlarının hasattan sonra kurutulması ve desteler halinde dik tutulmasına

- Siyah anlamına

- İlkçağlarda dini ayin niteliğindeki oyunlara

- Karadeniz'de kemeçe ve zil zurna ile oynanan oyunlara verilen addır."(57)

"-Doğu Karadeniz kıyısında (Ordu, Rize, Trabzon) toplu dizi halinde ve disiplinli olarak oynanan oyunlara verilen ortak ad" (58)

- Orhan Hakalmaz yüksek lisans tezi için yapmış olduğu araştırmalar sonucunda Horon için şunları yazmıştır :

"- Sonuç olarak Horon'un menşegini 3 şekilde ifade edebiliriz.

1. Horon Cenevizliler'den kalmadır. Karadeniz'e özellikle Trabzon'a gelip buradan da Yunan ve Türk kavimlerine geçmiştir.

2. Horon'un menşei Yunanistan'dır. İstila ve Temaslar sonucu oradan Garbi Avrupa'ya ve Karadeniz şarkına yayılmıştır.

3. Horon'un menşei Orta Asya'dır Batı illerine zaman zaman göçen kavimler gittikleri yerlere bu raksı götürmüşlerdir.

(54) Sadi Yaver Ataman, **100 Türk Halk Oyunu**, İstanbul, Tifdruk Matbaacılık, 1975, s.72.

(55) Sait Evliyaoğlu-Şerif Baykurt, **Türk Halk Bilimi**, Ankara, Ofset Reprodüksiyon Matbaacılık, 1988 s.119.

(56) Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedisi, s.5391.

(57) Göktan Ay, **Folklor Giriş**, İstanbul, Pan Yayıncılık, 1990,s.82.

(58) Meydan Larousse, Büyük Lügat ve Ansiklopedisi, Cilt : 6, s.23.

Horon bugünkü şekliyle ve genel olarak ele aldığımızda, Horonların Doğu Karadenizde yani Trabzon, Rize ve Giresun'dan oynandığını görürüz. Bunun yanında Artvin, Ordu, Samsun, Bayburt, Gümüşhane gibi illerde azda olsa oynanılır. "(59)

"-Horon'da denizin dalga hareketlerini ve kıpırtılarını, balıkların çırpınışını görür gibi oluruz. Horonlar'ın oluşmasında Trabzon yöresinin çok engelbeli doğal yapısının, fırtınalı hırçın bir deniz olan Karadenizin sarp bir arazide bazen bir ayağını bile zor basabildiği patika yollarda yürüyen ve sırtında yük taşıyan Karadeniz insanı çevik olmak zorundadır."(60)

"Horon'da yapılan hareketler incelendiğinde, belleme, çapalama, deniz dalgalarının parçalanması, dalgaların kıyıda geri çekilişlerinde çakıllarda çıkardığı ses, kürek çekme balıkların çırpınışı gibi doğal olayların veya işle ilgili hareketlerin canlandırıldığı görülür."(61)

Sözcüğün anlamı için şu görüşler öne sürülmüştür.

"-Horon kelimesi siyah anlamına gelir.

-Horon, Horom sözcüğünden oluşmuştur. Horom kesilmiş ve horla üzerinde dik olarak kümelenendirilmiş birkaç bağdan oluşan mısırlara verilen bir addır. Horomların bulunduğu tarla uzaktan görünüş olarak kollarını havaya kaldırmış bir şekilde duran insan kalabalığını andırır. Horon oyunlarında genellikle kollar havaya kalkmış bir biçim de oynanır. Bu duruş horomları andırmaktadır. Bundan esinlenerek Horon adı verilir."(62)

-Ordu, Rize, Trabzon yöresinde oynanan toplu dizi halindeki ve disiplinli olarak oynanan oyun çeşidine Horon veya Herom denir.

-Tepeden tırnağa kadar titreme, ürperme, silkiniş ve hareketlerin gittikçe artıp bir noktada sona ermesi nedeni ile denizi ve denizden tutulmuş balığın can çekişini yansıttığı ileri sürülür. Horonların genç oyunu olduğun savunular bulunur. Genellikle hareketlerin gergin oluşu, sihirli bir hava ortaya koyması, canlı ve çevik bir biçimde oynaması, çoğu kez ince tığ gibi, boylu delikanlılara oynatılması bu yanlış düşüncenin ileri sürülüş nedenidir denebilir." (63)

(59) Orhan Hakalmaz, **Akçabat Erkek Horonu**, İ.T.Ü. D.T.M.K. Yüksek Lisans Tezi, 1992, s.5.

(60) Orhan Hakalmaz, a.g.e., s.5.

(61) Orhan Hakalmaz, a.g.e., s.6.

(62) Cemal Genç, "Trabzon Horonları", **Folklor Dergisi**, s.65.

(63) Cemil Demirsipahi, **Türk Halk Oyunları**, Ankara, T.T.K. Basımevi, 1975, s.264.

"Horonlar çoğu kez toplu oyunlardan sayılırlar. İki kişi tarafından beceri ve özel yeteneklere dayalı horonların varlığı bu kuralı bozucu nitelikte olmadığı da eklenmektedir. İki kişilik horonlara örnek olarak da bıçak ve kılıç horonu gösterilebilir.

-Horonun kaç kişi ile oynanacağı üzerinde çeşitli görüşler vardır. Üst sayısı açık bırakılarak en alt sayısını beş oyuncudan az olmayacağı ve oynanamıyacağı savunulur.

Cemil Demirsipahi'den alınan notlara göre yapılan incelemelerde beş kişi iddiası pek tutarlı değildir.Horonlar yalnız iki kişi oynanan kılıç horonu, bıçak horonunda bu sayı niteliği yoktur.

Çoğunluk oyunlarda bu sayı niteliği yoktur. Çoğunluk oyunlarda altı kişiden oluşan ekipler vardır. Dörtlü, beşli oynanan üçlü oynanan horonlarda vardır. Artvin dolaylarında yedi ve sekiz sayılarında oyunlar görüyoruz.

Horonların bugüne kadar bir erkek oyunu olarak karşımıza çıktığını görüyoruz. Rize, Ordu, Giresun, Gümüşhane kıyı ve iç kesimlerinde çoğulukla erkekler tarafından oynanır.Horonların yumuşatılmış türleri, kadınları arasında da oynanmakta olduğu belgelenmiştir."(64)

"Birde göremediğimiz ancak oynandığı ileri sürülen Alaca Horonlar'ı bulunduğu bildirilmektedir. Rize yöresinde erkek ve kadın birlikte oynana horonlara Rahat Horon adı verildiği ve oynandığı, çömelme hareketi yapılmadan düz yürüme biçiminde sürdürüldüğü, alaca horonlarda kadınların kendi erkekleri ve akrabaları ile oynadıkları ve sürmene yöresinde ise Çavuş (Horoncubaşı) 'un dilediği kadını dilediği erkekle oyuna kaldırabileceği kadın dilediği erkekle oyuna kaldırabileceği yazılmaktadır.Yine Kına gecelerinde de alaca horon oynandığı aynı yapıtta bildirilmiştir.

Horon özel bir eğitimle öğretilip zorunlu olarak oynatılır. Katılmamak onur kırıcı bir davranış olarak nitelendirilir.Oyunu bilmeyen, oyuna uymayanlar önce uyarılır sonra azarlanır ve kovulur.Bunları sağlamak çalgıcının görevidir."(65)

(64) Cemil Demirsipahi, **Türk Halk Oyunları**, Ankara, T.T.K.Basımevi, 1975, s.264.

(65) Cemil Demirsipahi, a.g.e., s. 265.

"Horonda yönetim değişiklik gösterir.Sıra oyunu biçiminde oynananlarda sırabası oyunu içten çalgıcı da oyunu dıştan yönetir. Horon sıra değilde halka biçimden oynanıyorsa komutla yönetilir.Çoğunluk kemençeci yada en yaşlı oyuncu yoksa en iyi oyuncu komutu verir.

Horonların belli sırası vardır.

1.Horon kurma 2. Yol havası 3. Seyrek oyunu 4. Horon kurma 5. Sıksara 6. Hemşin 7. Donya 8. Yol havası 9. Maçka

Horonları sözlü olup olmamalarına göre ayrıcalıklar gösterirler.

1. Sözlü Horonlar : Bunlarda horonlar şiirin bestelenip şekillerine göre ezgi ile söylenek oynanmaktadır. Örneğin Deruk, Ne ızdırap ne elem vb.

Genellikle kadın ve kız horonları sözlüdür.

2. Sözsüz Horonlar : Bunlarda beste bir çalgı ile çalınır. Söz yoktur.

3. Karma Horonlar : Aslında sözlü horonlar arasında yer alıp ikinci bölümü sözsüz horon niteliğini taşır. Her sözlü eserin bitimine sözsüz horon eklenerek çalınır."(66)

Şerif Baykurt "Horonlarda kural olarak omuzdan tumak, kasap ve halaylardaki gibi omuzdan kavramak yoktur." diyerek oyunun oynanış biçimi hakkında bize bilgi vermiştir.

Horonlar karşılama tarzında da oynanmaktadır. Bunda sıra karşılması vardır. Sıksarada olduğu gibi...

Horonlar dizi oyunu biçiminde oynandıkları zaman dizi biçimleri sıra dizilişi, görünüşünde olarak tek sıra erkek, tek sıra kadın, düz dizi, eğri dizi, koşut dizi, bağlı dizi, bağlı tek dizi, bağlı alaca dizi, açık dizi, kapak dizi, biçimlerinde oynanmaktadır.

Halka oyunu biçimindeki dizilişlerde ise düz halka, koşut halka, bağlı halka, tek halka, kapalı halka, açık halka, bağımlı halka, tek halka erkek, tek halka kadın, alaca halka tepeli halka dizilişi görülür

Horonlarda dizi halinde oynandığı zaman Horonbaşı ya da Çavuş'un elinde çoğu kez mendil bulunmaz. Rize dolaylarında ise Çavuş'un elinde beyaz bir mendil bulunur. Davul zurna ile oynanan horonlarda bu daha çok görülmektedir. Halayın aksine horonlarda mendilin bir anlam taşıdığı görülür.

(66) Cemil Demirsipahi, **Türk Halk Oyunları**, Ankara, T.T.K. Basımevi, 1975, s.267.

Çok çabuk oynanan bu oyunda oyuncuların birbirlerini omuzlardan tuttuklarına hiç rastlanmaz. Beş kişiden az olmayan horoncular birbirlerinin ellerini tutarlar. Karadenizin yiğit delikanlılarına UŞAK denir. Karadeniz uşağı, Rize uşağı, gibi.

"- Açık horon, oyuncuların aralarında mesafe bırakarak oluşturdukları bağlı diziyle oynadıkları horon oyunlarını genel adı.

- Ağır horon, yavaş tempolu oyunların genel adı.

- Alaca horon, Kadın erkek birlikte oynanan horon oyunlarının genel adı.

- Atlama horonu, horonların en hızlı oynanan ikinci bölümü.

- Bıçak horonu, iki erkek oyuncu tarafından elde bıçakla oynanan horon.

- Deli horon, yalnız erkeklerin oynayabildiği çok hareketli ve güç isteyen horonların genel adı.

- Düz horon, yalın ve fazla hareketli olmayan figürlerle oynanan horonların genel adı.(Adi Horon da denir.)" (67)

"- Horon yurdumuzun kuzey kesiminde (genellikle Doğu Karadeniz de oynanan hareketli bir Halk Oyunu türümüzdür.Horonlarda yönetim, horonların oynanış biçimlerine göre değişir.

Sıra Biçiminde Oynanan Horonlarda Yönetim

Sıra biçiminde oynanan horonlarda sıra başı oyunu içten, çalgıcı oyunu dıştan yönetir.Çalgıcılar oyunun ayak geçkilerinde ve yürünecek yönün tayininde yetkilidirler.

Horon halka biçiminde oynanıyorsa komutla yönetilir.Çoğunluk kemençeci, en yaşlı oyuncu veya en iyi oyuncu komutu verir.

İki kişi ile oynanan horonlarda yönetim tek oyunlardaki gibidir.

Horonlar yörelere göre değişik sıralarda oynanmaktadır.Bunlara horon fasılları denir.Fasıl oyun çeşitlerinin arka arkaya sıralanışdır."(68)

(67) Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedisi, s.3391.

(68) MİFAD, Türk Halk Oyunlarının 100'lük Sınıflandırması, Ankara, Kültür Bakanlığı

2.2.4 Karşılama

"- Karşılıklı olmak, bir olaya karşı olumlu yada olumsuz duygu göstermek. gelenin hatırını hoş etmek için yola çıkmak anlamlarına gelmektedir.

- Oyunlar ağır bir tempoda başlar, gittikçe hızlanır.Açık yerlerde çift davul, çift zurna, kapalı yerlerde def, saz, fincan, darbuka, zilli maşa, eşlik eder.Zurnalardan biri "dem" tutar, diğeri "melodi"yi çalar.Erkek oyuncuların yürüyüş ve figürleri görkemlidir. Oyunlarda zarif bir görünüm vardır.Oyunlar karışık ve kız, erkek ayrı oynanır.

- Oyun adları, geldikleri yörelerin adlarıyla yada tanınmış kişilerin yada oyunu iyi oynayan kişilerin adlarıyla anılmaktadır.Dönme, diz çökme ve el çarpma figürleri yaygındır.Kadın başlarının bağlanmasındaki zenginlik incelemeye görmeye değerdir.Oyunlar elele, omuz omuza, karşılıklı kemerden tutarak oynanır.Oyunlarda mendilin önemi büyüktür.

- Karşılama ülkenin genelinde görülmektedir.Trakya, Marmara, Karadeniz, Edirne, Balıkesir, Kırklareli, Tekirdağ, İzmit, Adapazarı, Bilecik, Bolu, Giresun, Ordu, Çanakkale, Bursa civarında oynanmaktadır."(69)

"- Düğünlerde, oğlan evi gelin almağa geldiği zaman, gelin evden çıkarak ata, deveye v.b ye binerken, ince saz veya davul zurna ile özel bir bestesi bulunan havanın (karşılama havası) çalınması ve bu sırada yapılan tören.Bir halk dansı. (Genellikle Trakya ve Marmara bölgesinde oynanır.)Bazı yerlerde "karşı - beri" "var-gel" "varma-gelme" adı verilir. Oyuncular iki dizi halinde karşılıklı oynanır."(70)

"- Daha çok Trakya ve Marmara (Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, İzmit, Adapazarı, Çanakkale, Bursa, Bilecik, Bolu) bölgemizde rastlanan bir oyun çeşididir.Karşılama, sözlük anlamından da anlaşılacağı gibi iki kişinin karşılıklı durarak oynadıkları oyun şeklidir.Çiftlerin karşılıklı olarak toplanmalarıyla bir grup halinde de oynanmaktadır.Anadolu'nun bazı bölgelerinde bu oyuna "Karşı-beri" "var-gel" yada "varma-gelme" denmektedir.Oyuncular çoğaldığı takdirde mutlak çift olarak oyuna katılırlar.Karşılama eğer grup halinde oynanacaksa en az üç çift oyuncu toplanmalıdır. İkişer ve dörder kişilik gruplar halinde oynanan karşılama olduğu gibi, disiplinli ve simetrik vücut hareketleriyle devam eden daha kalabalık karşılama grupları da vardır.

(69) Gökten Ay, **Folklor Giriş**, İstanbul, Pan Yayıncılık, 1990, s.84.

(70) Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedisi, Cilt : 7, s.35.

Karşılmalarda oyuncular hiçbir suretle birbirine tutunmazlar.Bazı karşılmalarda bütün oyuncular ellerinde birer mendil bulundururlar."(71)

"-İki yada daha çok kişinin yüzyüze gelerek oynadıkları oyun biçimi.Bağlı toplu karşılama, oyuncuların karşılıklı iki dizi oluşturup, birbirlerinin parmak, el, omuz yada bellerinden tutarak oynadıkları karşılama.Bağsız toplu karşılama, oyuncuların karşılıklı iki dizi oluşturup birbirlerini tutmadan oynadıkları karşılama.Kadın karşılması, yalnız kadınlar tarafından oynanan karşılama.Sürekli karşılama, baştan sona değin karşılama biçiminde oynanan Halk Oyunu.Süreksiz karşılama, Halk Oyunlarının bazı bölümlerinde oynanan karşılama.Toplu karşılama, genellikle çift sayıda oyuncuyla ve karşılıklı iki dizi oluşturarak oynanan karşılama"(72) olarak tanımlanmıştır.

(71) Şerif Baykurt, **Türk Halk Oyunları**, Ankara, Halk Evleri Genel Merkezi Yayınları, s.18.

(72) Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedisi, s. 6457.

2.2.5 Kaşık Oyunları

"- Kaşık Oyunları, hemen hemen el sürülmemiş bir halde aydınlardan ilgi bekleyen eşsiz bir varlıktır.Zeybekler ve halaylar kadar ilgi görememenin, üvey evlat gibi bir kenarda kalmanın mahzunluğu içinde bulunmasına rağmen onun kadar şen, kıvrak ve şakrak ömür sürmüş ikinci bir milli oyunumuzdan söz açamayız.Yaygınlığı (Horasan da kaşoğ denilen çıkırdaklarla yapıla gelmiş olan asıl Asya oyunlarından, ta Ege adalarında tutunmuş bulunan kaşık oyunlarına kadar) geniş bölgeleri kapsıyor.Fakat Anadolu'daki en koyu çevresi şimdi Konya obalarından ibaret kalmaktadır.Girit adasında öteden beri Türkçe olarak "kaşık" dedikleri kaşıklarla yapılan oyunlara, ya yine Türkçe olarak "karşılama" yahut da onun Rumca'ya çevrilmesiyle"antikristos" deniliyormuş, göbek oyununa da "horos tis kilias" adı verilmiş.Zaten, İspanyolların oyunlarında kullandığı güdük saplı kastanyetler de bizim kaşıklardan alınmış olup bunların yarımşar kestane kabuğunu andıran ve kordonla ulaşık bulunan bir çiftini sırt üstü yere yatıracak olursak minimini bir çiftenakkareyi andırır.

Kaşık oyunlarının kastanyet oyunlarından belki daha bile zengin olduğuna inanabilmek için onları tam dekoru içinde ve ustaları elinden hemde sürekli halleriyle seyredip dinlemek yeter."(73)

"-Konya ili bu formun merkezidir.Bu ilin kuzeyinde bulunan Eskişehir, Ankara ve Kırşehir doğusunda Nevşehir ve Niğde, güneyinde İçel ve Antalya, batısında Isparta ve Afyon illerinin Konya'ya sınır ilçe ve köyleri hatta güneyde Silifke ve Anamur'a kadar olan yerlerde de Kaşıklı Oyunlar formunun etkisini rahatça görünür."(74)

"-Kaşık Öztürkçe bir kelimedir.Orta Asya'da Hakanlar huzurunda oynanan ve adına "Hakan oyunu" denilen oyunda iki tabak, iki kaşık kullanıldığı bilinmektedir.

Kaşık oyunlarında oyuncular serbesttir.Tutunma yoktur.Oyuncuların ellerinde yöresel kaşıkları vardır.Oyunlar daire şeklinde yada karşılıklı dizilerek oynanır.Kaşıklar oyunda ritm saz görevini de yürütmektedir.

(73) Mahmut Gazimihal, *Folklor Postası*, İstanbul, 1945. cilt : 1, s.11.

(74) Halil Oğultürk, *I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri*, Ankara,Başbakanlık Basımevi, 1974

Kaşık oyunlarının çoğu türkülüdür.Oyunlar 2/4, 4/4 zamanlıdır. Hareketli, canlı, akıcı, ritm ve ezginin hareketle birleştiği bazıları taklide dayalı,ahenkli oyunlardır.Karma usullerden 8/8, 9/16, 9/8 lik zamanlılar kullanılır.Oyunlara kabak kemane, sipsi, kaşık, tırnak kemence, dört telli kemence, bağlama, cura, kucak davulu, zilli maşa, tandır kaşık eşlik etmektedir.

Kaşık oyunları sınırı, Konya, Eskişehir, Ankara, Afyon, Kırşehir, Nevşehir, Niğde, Antalya, İçel, Isparta, Silifke, Anamur olarak çizilebilir." (75)

"-Güney Anadolu'nun Akdenize açılan kesimleri, genellikle kaşıklı oyunlar bölgesi olarak gösterilebilir.

Karışık olarak Mersin, Antalya, belirli olarak Silifke Mut, ortalara doğru Konya, Kırşehir. Kısmen ve karışık olarak Eskişehir (zeybek) Kuzey Karadenizin iç kısmına düşen Bartın, Safranbolu.

-Kaşık oyunlarının belli karakteri, tahta kaşıklar şakırdatarak, topuk takıp, omuz ve kuşak oynatmak (göbek ırgalamak) suretiyle kıvrak figürleri bulunmasıdır.Ege bölgesinde kaşıklı zeybek oyunları vardır.Bu oyunlarda göbek ırgalamak, omuz oynatıp titretmek gibi kadınsı hareketlere yer verilmez.

-Eskişehir, Antalya'da da zeybek oyunları böyledir.Kaşıklı oyunlar, kadınların kafes arkası devrinde, kendi aralarında oynadıkları oyunların taklidi örnekleri gibi görünürse de, dikkatle izlenecek olursa erkek tavrının incelikleri ile örülmüştür.Hareketler erkek-kadın ilişkilerinde erkeğin aktif rolünü canlandırır."(76)

"-Konya, Mersin ve Antalya illerimizin bulunduğu Güney Anadolu ve Akdeniz kıyıları yörelerimizde oynanan oyunlara verilen genel bir addır. Bu oyunlarda oyuncular ellerinde ritm aracı olarak tahta kaşıklar bulundurlar. Onun için yöremize oyunlar bakımından Kaşık Oyunları Bölgesi denmektedir."(77)

"-Kaşık çorba, hoşaf ve benzeri sulu ve küçük taneli besinleri yemek için ağza götürmeye yarayan küçük kürek biçimindeki sofr aletidir.Şimşir, kemik ve çeşitli ağaçlardan oyularak yapılanları, çeşitli oyunlarda kullanılmıştır.Bazen sapları kısaltılmış kaşıklara ya da tahta kaşıklara da birçok

(75) Göktan Ay, **Folklora Giriş**, İstanbul, Pan Yayıncılık, 1990, s. 83.

(76) Sadi Yaver Ataman, **100 Türk Halk Oyunu**, İstanbul, Tifdruk Matbaacılık, 1975, s.102.

(77) Anadolu Folklor Vakfı, **10. Yılı ve Türk Halk Dansları**, Ankara, Ofset Ltd. Şti., 1991, s.20.

oyun türünde yer verilmiştir.Yurdumuzda (kısa saplı tahta kaşık) Çalpaca ve Tahta kaşıklarla oynanan oyunların her tür ve biçimine Kaşık Oyunları deyimi kullanılmıştır.

-Bu konuda Şerif Baykurt bir tanım ileri sürerek şu açıklamayı yapar."Orta ve Güney Anadolu (Konya, Mersin, Antalya) bölgemizde oynanan oyunlara genel olarak bu ad verilmektedir.Bu oyunlarda oyuncular ellerinde ritm aleti olarak tahta kaşıklar bulundurduklarından bu bölge oyunlarına "Kaşık Oyunları" denmektedir.

"-Başka bir tanımıda Meydan Larousse'da buluyoruz.Genellikle daire biçiminde birçok oyuncu tarafından oynanan oyunda her oyuncunun iki elinde ikişer kaşık bulunur.Oyuncular birbirine tutunmadan oynarlar.Bu halaylar ve barlar gibi meydan oyunu değildir. Daha çok oda ve meclis dansı niteliğini taşır.Davul, zurna gibi yüksek sesli sazlardan çok darbuka, klarnet, keman, cümbüş saz ve elle çalınan küçük davul eşliğinde oynanır.Kaşık oyunlarının büyük bir kısmı türkölüdür.Erkek meclislerinde erkekler, kadın meclislerinde kadınlar tarafından oynanır." (78)

"-(...) Kaşgarlı Mahmut Divanında "Kaşık" kelimesinin Türkçe olduğu belirtilmişti.Ayrıca halen Kuzey Afganistan ve Türkistan'da geçen yüzyıllarda yayınladıkları bilim seyahatnamelerinde bu hususları kaydetmişlerdir."(79)

"-Anadolu'da kaşıkla oynanan oyunlara kaşıklı oyunlar denir.Çeşitli yörelerde kaşıklı oyunlar değişik karakterde oynanmaktadır.Belli bir yörenin karakteristik oyunu değildir."(80)

(78) Cemil Demirsipahi, **Türk Halk Oyunları**, Ankara, T.T.K. Basımevi, 1975, s.295.

(79) İhsan Hınçer, **Konya'da Kaşık Oyunları**, İstanbul, Cilt : 3, s.156.

(80) MİFAD, **Türk Halk Oyunlarının 100'lük Sınıflandırması**, Ankara, Kültür Bakanlığı

2.2.6 Zeybek

"- İzmir bölgesinde çok eski bir Türk kabilesinden olan bir kısım halk."
(81)

"- Bugün için en zengin bölgesi Batı Anadolu'nun Aydın havalisi olan, fakat Antalya havalisi ile, Orta Anadolu'nun Doğu ve Kuzey bölgelerine kadar da semt semt hala göreneğini türlü çeşitlerde muhafaza eden meşhur Türk erkek oyunu (...) Yunanca'da (b) sesi bulunmadığı için adı onların dilinde yer yer Sayrakikos, zaypakikos gibi söylenişler edinmiştir.Rodos halkı "Türkikos" derler.(...) Zeybeklik yüzyıllar arasında kimi esnaf birliği gibi görünmüş, kimi derebeylikte maiyet muhafız alayı gibi iş görmüş, hemde deniz kuvvetlerine binlerce kızan ayrıldığı olmuştur.Yiğitlik ruhu damarlarında vardır. Konunun menşei Selçuklulara kadar çıkarılıyor. Henüz Bizanslı kronikör Greg. Pakhymereslal (M.S. 1310) Aydın'ın fethini anlatıp, fatihi Mentеше oğulundan bahsederken bu zatın bir "salpakıs" olduğunu ve şöhet kelimesinin Türkçedeki anlamının yiğit demek olduğunu açıkça izah etmeyi unutmuştur.Kelimedeki "b" harfi Yunancaya göre ince ve yayvancadır.Neticede kelimenin aslı "saybak" olduğu anlaşılır.(Rumcada b yoktur.)(...) Bizce zeybek halk rütbesi , işte o saybak kelimesinin zamanla inceliş zerleşmesinden ibarettir ve esas manası yiğit ve sözünde duran mert kişi demektir.

XVI ve XVII yüzyıllarda aynı bölgede bazı ayaklanmalar ve dağa kalkmalar vukua geldiği ve bunların üzerlerine gönderilen devlet sipahilerinden gizlenebilmek üzere sipah giyim ve nispetini taşır oldukları zamanın mahkeme defterinden anlaşılıyor.Saypak ve sipah kelimelerinin halk ağzındaki karışmasından işte o vadede "zeybek" halk rütbesinin ayrıca pekişmiş olması da mümkündür.Zeebe ve Saybah gibi telaffuz eden bölgelerde vardır."(82)

Zeybek oyununun alt türleri Cemil Demir Sipahi'ye göre şöyledir.

- 1.Yörük Zeybek
- 2.Kadın Zeybekler
- 3.Bengi

(81) Milliyet Ansiklopedik Sözlük, 1936, s. 11.

(82) Cemil Demirsipahi, **Türk Halk Oyunları**, Ankara, T.T.K. Basımevi, 1975, s.346.

- 4.Kesinti
- 5.Mengi
- 6.Köroğlu
- 7.Sekme
- 8.Güvende
- 9.Sipsi
- 10.Ceng-i Harbi

"-1.Bir efenin yanında bulunan, yiğitliği ve gözü pekliğiyle öne çıkmış kızanların eğitimiyle görevli kişi.

2.Özellikle Batı Anadolu'da efelere verilen ad.

Zeybek havası: zeybek oyunlarına eşlik eden ezgiler.

- Zeybek oyunları zeybeklerden kaynaklandığı öne sürülen özellikle Batı Anadolu'da yaygın bir halk oyunu türünün genel adı."(83)

"- Özellikle Batı Anadolu efelerine verilen ad.Bu kimselere özgü yerel oyun ve musiki."(84)

"- Ahmet Vefik Paşa'nın Lehçe-i Osmanisinde zeybek maddesinde şunlar yazılıdır."Hafif tüfekli askeri, Devleti Selçukiye zamanında Teke ve Aydın taraflarından Mısır'a celb olunan Zaptiye askeri."Büyük Türk lugatında ise "Aydın ve Bursa halkına verilen isimdir." diye geçmektedir.Kelime olarak zeybek deyiminin kökü hakkında çeşitli yakıştırmalar vardır.Bütün bunlar hiç olmazsa zeybek bölgesinin alanını çizmektedir ki, o da kuzeyde Marmara havzasından başlayarak Antalya körfezine kadar uzanan bütün Batı Anadolu bölgesi, merkezi Bursa olan Hüdavendigâr merkezi İzmir olan Aydın ili,Teke sancağı bugünkü Antalya ve diğer Batı illerini içine alan bölgedir.

Eski Hüdavendigâr, Aydın ve Teke içinde bulunan bugünkü büyük merkezler şunlardır:Bursa, Bilecik, Kütahya, Eskişehir, Uşak karesi Balıkesir, Edremit, Bandırma, İzmir, Bergama, Ödemiş, Manisa, Denizli, Aydın, Isparta, Burdur (Teke Konya iline bağlı idi)Buna göre merkezi Ege kıyıları ve iç böl-

(83) Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedisi, s. 12739.

(84) Meydan Larousse, Büyük Lügat ve Ansiklopedisi, Cilt : 2, s. 927.

geleri olmak üzere en hareketli zeybek yuvaları Balıkesir, Bergama, Ödemiş, Aydın, Denizli kısmen ve karışık olarak Burdur, Isparta.

Karadenizin iç bölgesinin belli merkezleri olarak, özellikle Efe ve seymen dernek oyunlarının yaygın olduğu Kastamonu, Safranbolu, Bolu ortalara doğru Ankara, Eskişehir, Kütahya."(85)

"- Ege (İzmir, Aydın, Denizli, Balıkesir, Muğla) bölgemizde zeybeklerin tek veya toplu olarak oynadıkları bir oyun çeşididir. Zeybek oyunları tek oynandığı gibi teklerin meydana getirdiği bir topluluk halinde de oynanmaktadır. Teklerin meydana getirdiği topluluk yarım daire veya daire halinde düzenlenir. Bu bölge yiğitlerinin başkanlarına "efe" genel olarak yiğitlerine de "kızan" denir. Zeybek Oyunlarında oyuncular grup halinde iken genellikle el ele veya kol kola tutunmazlar."(86)

"-Zeybek Oyunları Efenin buyruğu altındaki gence hafif silahı eski bir sınıf askere hafif tüfekçi askerine Özbekçede silahlı kişiye. Çok eski bir Türk kabilesinden olan halka zeybek denmektedir. Zeybek Batı Anadolu'nun has oyunudur.(...) Zeybek kelimesinin "seymen" "sekban" dan geldiği "subek" "subay" kelimesinin zamanla zeybeğe dönüştüğü ifade edilmektedir.(...)

Zeybek oyunları olarak Batı Karadeniz'de Silifke'ye kadar olan iller, Ege kıyıları Marmara'nın doğu kıyıları, Karadenizde Zonguldak ili sınırına kadar olan iller. Kastamonu, Ankara, Afyon, Isparta illerinin doğu sınırlarına kadar olan Batı illerimizi gösterebiliriz."(87)

"-Selçuklu zamanında böyle bir asker sınıfını meydana getiren Aydın ve Hudavendigar (Bursa) halkı Efe diye de adlandırılan bu kimselerin tuhaf kıyafetleri vardı."(88)

"-Zeybek kelimesinin kökeni hakkında çeşitli araştırmalar yapılmıştır. "Hüseyin Hilmi Bayındır" 1964 yılında yayınladığı "Tarihte zeybeklik ve musikisi" adlı kitabında şöyle yazmaktadır:"Divan-ü Lügat-it Türk" cilt:1 sayfa 333 'de "bekneğ" kelimesindeki "bek" hecesinin" sağlam" anlamına geldiği belirtilmektedir. Yine Divanı lügat-it Türk cilt:3 sayfa 154te"sağ" hecesinin Oğuzca Zeyreklik, anlayışlılık manasına geldiği kaydedilmiştir. Divanı lügat-it Türk cilt:1 sayfa 80'de (s) harfinin bazen Türk dilinde (z) olunduğu söylen-

(85) Sadi Yaver Ataman, **100 Türk Halk Oyunu**, İstanbul, Tifdruk Matbaacılık, 1975, s.82.

(86) Şerif Baykurt, **Türk Halk Oyunları**, Ankara, Kalite Matbaacılık, 1946, s.19.

(87) Göktan Ay, **Folklor Giriş**, İstanbul, Pan Yayıncılık, 1990, s. 82.

(88) Şemsettin Sami, **Sadeleştirilmiş ve Genişletilmiş Kamus-ı Türki**, İstanbul, Tercüman Gazetesi Tesisleri, 1986, Cilt : 3, s.1522.

mektedir.Zeybek sözünde sağlam anlamında bir "bek" sözünün bulunması zeybek adının birleşik bir ad olduğunu anlatmaktadır.Türk dilinin yapısı bakımından ses uyumu kuralına göre "zağ" hecesi kendinden sonra gelen sert, ince bek hecesine uydurulmuş "zeğ" olmuş "bek"le beraber "zeğbek" olarak Avrupa Tarih Kitaplarına geçmiş ve çağımıza değin Bozdağ, Dolgali dağ köylerinde yaşamıştır demiştir. Hüseyin Hilmi Bayındır,tüm bu çalışmalarının sonunda zeybek kelimesinin kökeninin bize Oğuz'dan geldiğini iddia etmektedir."(89)

"- Bir başka görüş ise, Anadolu'ya yerleşen Eski Türklerde asker ve orduya "Su" denirdi.Subaşı (ordu komutanı) sü-be (ordugah) sü-bek subaşı anlamına geliyordu.Bu sözcükteki (s) harfi zamanla sertleşerek (z) haline geldiği kabul edilirse, sözcüğün sü-bek zıbek şekline dönüştüğü ortaya çıkar."(90)

"(...) Zeybeklerin türlerine göre sınıflandırmasını da vermekte fayda vardır. Bu sınıflandırmayı şu başlıkla verebiliriz.

- a) Ritmik yapılarına göre zeybekler
- b) Çeşitlerine göre zeybekler
- c) Oynanış şekillerine göre zeybekler
- d) Çalgılarına göre zeybekler "(91)

"- Adı nereden gelirse gelsin "zeybek" "kızan" "efe" deyimi gerçekte cesaretin, korkusuzluğun yanında, yiğitliği ve asıl duyguları simgeler. Bu duygu ve düşüncede olmayana zeybek veya efe demek sadece gaddarlığa, kötülüğe ödül vermek demektir.Böyle kişilere halk arasında "Eşkiya "denir.(...)

Zeybek oyunları iki ana grupta toplanır.Bu ayırımın, ritmik yapıyı ifade etmesi ve icraatta uyulması en gerekli olan "tempo" (hız) yu belirtmesi nedeniyle en doğrusu olduğu bir gerçektir.

1. Ağır Zeybekler
2. Kıvrak Zeybekler (Yürük)" (92)

(89) Tufan Gültaş, **Zeybek Oyunlarının ve Türkülerinin Yapıları**, İzmir, E.Ü. D.T. M.K. Temel Bilimler Lisans Bitirme Çalışması, 1989, s.5.

(90) Sabahattin Türkoğlu, "Zeybek ve Efe Sözcükleri", **Türk Folklor Dergisi**,İstanbul, s.334.

(91) Orhan Hakalmaz, **Ege Bölgesi Ağır Zeybeklerin İncelenmesi**, İ.T.Ü. D.T.M.K. Yüksek Lisans Tezi, 1992, s.7.

(92) Hamit Çine, Basılmamış Ders Notları

"-Zeybekler yalnız Ege bölgesinde bulunur. Hüseyin Kazım Kadri'ye göre Türk lügatında kardeş, arkadaş karşılığı kullanılmıştır. Zeybek sözcüğünün sekban ya da seymenden geldiği seymeninde hudut bekçisi uç beyi anlamında kullanıldığı bir söylencedir. Bazı Yunan adalarında Zeybek sözcüğü hala yaşamaktadır. Zeybek Türkçeden Yunancaya geçmiş Öztürkçe bir sözcüktür. Bazı Yunan adalarında zeybek'e zeybekos, 9/8 ritimli zeybek oyunlarına da Türki-kos denmektedir." (93)

" Efeler oyunlarından da anlaşılır. Oyunlar ağır ve tek kişiliktir. Zeybekler ise hızlı ve kaşılıklı oyunlar oynarlar. Kızanlar ise uçarı, hafif ve hızlı oyunlar oynarlar.

Efe zeybekleri yalnız tek zeybek olduğu halde, zeybeklerinki ikili ve dördlüdür. Kızanların oyunları toplu zeybeklerden oluşur.

Zeybekler silahlarından da anlaşılır. Zeybekler mavzer taşır. Efe bilindiği gibi filinta taşır.

(...) Açık havada davul zurnayla yürütülür. Dokuzlu aksak tartımdadır, hala pek çeşitli ve sazlı-sözlü havalar bütün bir folklor servetidir. " (94)

"Tek Zeybek : Tek kişinin oynadığı zeybeklere denmektedir. Bu tür zeybekte oyunucunun ritmine bağlılığı, dışında başka bir zorunluluğu yoktur. Doğmaca ve içinden geldiğince oyun kurabilir. Bağımsız bir şekilde oyunu sürdürebilir.

Çift Zeybek : İki kişinin karşılıklı olarak oynadığı zeybek oyunlarına çift zeybek adı verilmektedir. Birden çok ve üçten az kişi ile oynanan zeybeklere bu ad verilmez. Çift zeybek olabilmesi için bu oyunun iki zeybekçe oynanması yetiştir. Bu tek zeybek oynayan iki kişide olabilir.

Toplu Zeybek: İki den çok kişinin bağımsız bağımlı bir biçimde oynadıkları zeybeklere Toplu Zeybek adı verilir. Toplu zeybekler sıra, karşılama, halka şekillerin ayrımları biçimide oynanmaktadır. Sözlü ve sözsüz biçimler vardır.

Ağır Zeybek: Dokuz dördlük, fakat dört vuruşlu aksak ölçüde meşhur Türk Oyunu olarak tanımlanır.

M.R. Gazimihal (Musiki sözlüğü 1961) "Ağır zeybek heykelleşme tabir olunabilecek kadar ağırbaşlı, asil ve temkinli tavırlarla oynanır." Ağır zeybek efe oyunudur.

(93) İsmail Özboyacı, "Zeybekler", **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, sayı : 363

(94) Cemil Demirsipahi, **Türk Halk Oyunları**, Ankara, T.T.K. Basımevi, 1975, s:346.

-Yürük Zeybek : Daha çok kızanların kadın oynatma toplantılarında oynadıkları oyun türüne denir. Bunlar kolay figürleri, çevik ve atılgan bir biçimde oynadıklarından hızlı zeybek anlamına gelmek üzere yürük zeybek deyimi kullanılmıştır.

-Kadın Zeybekleri : Kadın ve kızlarca oynanan zeybeklerin yumuşatılmış biçimlerine Ege yöresinde Kadın Oyunları ya da kadın zeybeği-Kadın Zeybek Oyunu adı verilmektedir. (...)" (95)

"-(...) Eşlik eden çalgılar : Zeybek oyunlarında davul ve davullar ayrılmaz bir çalgıdır. Yanında zurna ya da zurnalar yer alır. Bunlar yöresine göre değişik sayı kazanırlar.Trakya yöresinde iki zurna tek davul, iki zurna iki davul kullanılır. Başka yerlerde iki davul bir zurna, bir zurna bir davul kullanılmaktadır.

(...) Son zamanlarda zurnaların yerini klarnet almış bulunmaktadır. Bazı yörelerde Kabak Kemane kullanılmaktadır. (Aydın, Bolu) Yine bazı yörelerde Bağlama (Ankara) cura bağlama (Bolu), cura (Burdur), meydan sazı (Tefenni), Çöğür (Kütahya), Bulgar (Adana, İstanbul), Tanbura (Trakya, İstanbul), Bazuk (İstanbul, Trakya), çiftetelli (Çanakkale), Kaval (İzmir) kullanılmaktadır.

Kadın zeybeklerinde ise tencere ve kazan dibi, darbuka, dünbelek kullanılır. Melodi ağızla söylenmektedir. Tefle de oynanmaktadır.

Zeybek oyunları kol, bacak ve gövde davranışlarına göre kurulmuşlardır. Önce yürüme yapılır. Burda tartım bedene alınır. Sonra ikinci kez yürüme müzikle yapılır. Sonra ani saldırış ve atak davranış gösterileri sergilenir. Burda diz üzerine düşme, çığlık atma, diz üzerinde yürüme hareketleri yapılır. Sonra oyun ikinci kez düz yürüme ile sona erer. Bazı duruşlar ani bir vuruşu veya bir darbe alındığını gösterir." (96)

" Zeybek oyunları

1-Ritmik yapısına göre

2-Oyuncunun cinsiyetine göre

3-Oyuncunun sayısına göre 3 gruba ayrılır.

(95) Cemil Demirsipahi, **Türk Halk Oyunları**, Ankara, T.T.K. Basımevi, 1975, s.s. 350-351.

(96) Cemil Demirsipahi, **a.g.e.** , s.s.356-359.

1- Ritmine göre

a- Ağır zeybek

b- Kıvrak (yürük) ikiye ayrılır.

a- Çok ağır zeybek, ağır zeybek

b- Yarı ağır, kıvrak ve çok kıvrak zeybek diyerek bunları genişletebiliriz.

Bu ayrımı metronom değerlerine göre belirtelim.

a- Çok ağır zeybekler metronom değeri bir 4'lük 25-45

b- Ağır zeybekler metronom değeri bir 4'lük 50 - 80

c- Yarı ağır zeybekler metronom değeri bir 8'lik 85-108

d- Kıvrak zeybekler metronom değeri bir 8'lik 185-200

e- Çok kıvrak zeybekler metronom değeri bir 9/16 lık 45-50

Bu sonuncusuna Teke zortlatmaları dahildir. Bunlar ayrı bir tür olarak düşünülebilir, ancak zeybek kategorisine de girdiği için bu sınıflamada gösterilmesi gereklidir." (97)

"(...) 2-Erkek Kadın Ayrımlı Zeybek Oyunları

a- Çok ağır ve ağır zeybek oyunları, Erkek

b- Yarı ağır, kıvrak ve çok kıvrak zeybek oyunları hem erkek hem kadın oyunlarıdır. "

Zeybek Oyunlarının Adları :

1- Zeybek oyunları genel olarak meydana geldikleri il, ilçe adlarıyla anılırlar. (Ayдын, Muğla, Ödemiş, zeybek gibi)

2- Bazı zeybekler yörelerdeki ün sahibi kişiler adlarıyla anılırlar. (Yörükali, Kocaaarap gibi)

3- Sözlü olan zeybek oyunları genellikle ezginin adıyla bilinir. (Onikidir şu Burdur'un Demeni, Avşar gibi)

4- Ayrıca değişik ve özel isimli zeybeklerde vardır. (Hantuman, Yalabık, Sabah namazı gibi (...)"(98)

(97) Hamit Çine, **Zeybekler**, İzmir, s.s. 12-13.

(98) Hamit Çine, a.g.e, s.14.

" Zeybek, meydanlarda davul,zurna (şimdilerde gırnata, klarnet) ile kapalı yerlerde de cura, bağlama, divan sazı ve dümbelek eşliğinde oynanır.

(...) Zeybek havaları ağır veya orta aksak usulünde olur ve ağır çalınır. Aksak, Yarı yürük olan zeybeklere Ege'de "kadın zeybeği" denilir ve bu yürüklük, oyunun heybetiyle münasip görülmez. Zeybek temposu, aksak ve oynak usulleri çerçevesinde olmakla beraber nakşa mahsustur. İcrada davul ve zurnanın bulunması şarttır "(99)

" Ege bölgesi Ağır zeybeklerini incelediğimiz bu çalışmada verdiğimiz sonuçları şöyle sıralayabiliriz.

1- 9 zamanlı usulün A(3,2,2,2) ve D(2,2,2,3) tiplerinden başka usul ve düzümine rastlanmamıştır.

2- Ege bölgesinde Muğla (Bayındır), Aydın (Çine) Bergama, Denizli ve İzmir yörelerinden başka yerlere ağır zeybek görülmemiştir.

3-Ağır zeybeklerin sözlü olanı yoktur.

4- 4 zamanlı zeybeklerin varlığı hakkındaki iddialara karşın yöreye ait oyun ve müzikleri bilen kişilerle yapılan görüşmelerde değil 4 zamanlı, 9 zamanlı usulün E tipi (3,3,3) ile dahi zeybek oyun oynanamayacağı görüşüne bizde katılıyoruz.

5- Ege bölgesi ağır zeybeklerinde Müstezat, Yanık kerem, Muhalif, Garip, Yahyalı Kerem ve Bozlak dizileri kullanılmıştır.

6- Genellikle "inici" seyirler kullanılıp, diğer seyir şekillerine de (çıkıcı, inici-çıkıcı,çıkıcı- inici) rastlanmıştır.

7- Gezinlemesiz zeybek oyunu yoktur. (Kadın oyunları hariç) Oyuncu çıkar çıkmaz zeybeğe girmez, havaya intibak edebilmek, o atmosfere ve topluma uymak için en az üç kere döner. Bu gezinleme anında oyuna kalkan ya da kalkanlar, kendilerine has, erkekçe bir stilde meydana daireler çizerek dolaşırlar ve usulün 3'lü kısmı ister başta ister sonda olsun oyuna usulün üç zamanlı yerinde nara atarak başlarlar.

8- Genel bir yanlış kanı kadınlar tarafından zeybek oynanmadığıdır. Oysa araştırmamız sonucunda zeybeklerin cinsiyet açısından şu üç sınıfta toplandığı görülmüştür.

(99) Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedisi, Cilt : 24, s. 12740.

a-Erkekler tarafından oynanan zeybekler

b-Kadınlar tarafından oynanan zeybekler

c-Kadın erkek beraber oynanan zeybekler "Alaca" denen zeybekler

9-Ağır zeybekler, yaşlılar tarafından oynanır. Yani efenin oyunu ağır, zeybek ve kızanların oyunları kıvraktır.

10-Zeybeklerin ritmi yalnızca oyundan anlaşılır. Oyunu izleme olanağı veya vakti olmayan müzisyene, ritmi yalnızca metromla verilebilir."(100)

"- Genellikle aksak (dokuzlu) tartım üzerine kurulmuş Anadolu'nun ortalarından başlayarak batı ve güneybatı kesimlerinde oynanan belirgin bir Türk Halk Oyunu türüdür.

Oynanış tempoları yönünden zeybek türü Halk Oyunları

Ağır Zeybekler : Dokuz dördlük (dört vuruşlu) aksak, tartımda, asil tavırlarla oynanan efe türü Halk Oyunlarıdır.

Yürük Zeybekler : Daha çok kızanların kadın oynatma toplantılarında oynadıkları Halk Oyunu türüdür. Bu zeybekler çevik ve çabuk oynanır."(101)

(100) Orhan Hakalmaz, **Ege Ağır Zeybeklerin İncelenmesi**, İstanbul, İ.T.Ü. Yüksek Lisans Tezi, 1992, s.s. 535-536.

(101) MİFAD, **Türk Halk Oyunlarının 100'lük Sınıflandırması**, Ankara, Kültür Bakanlığı

2.3. DAR ALANDA YAYGIN BİÇİMDE OYNANAN TÜRLER

2.3.1. Bengi

"-Bengi oyunları, toplu oynanan oyunların en tipik örneğidir. Bengi'nin sözlük anlamı "edebi hayat suyudur" Özellikle Balıkesir, Bergama civarında oynanır. Geniş halkalar halinde, davul ve zurnanın özel bir havasıyla (usulsüz bölüm) oyuna kalkılır. Ağır merdane yürüyüşler çalılımlı hareketler, aralarda uzun havalı ezgiler, birden bire hızlanma oyuncuların oyunu bırakması özellikleridir.Bengi'nin bir savaş sonu kutlaması oyunu olduğu söylenmektedir."(102)

"- Bengide hareketler çok anlamlıdır. Halka halinde ağır, merdane yürüyüşler, çalılımlı hareketler, arada bir uzun havalı müzik pasajları ve bu esnada oyuncuların dinelerek bu müziği vecd içinde dinlemeleri sonra tekrar oyuna hızla başlamaları, oyun süresince hiçbir oyuncunun oyunu bırakmaması ve Efe tamam demeyince kimsenin oyundan çıkmaması, Bengi oyununun soyluluğunu gösteren hallerdir.Bengi, Bergama dolaylarının da baş oyunlarından. Her düğün dernek mutlaka Bengi ile başlar, Bengi ile biter.Bengi, Türk Halk Oyunlarının belkide en çok kişi ve topluluklarla oynanan oyunlarından."(103)

"- Bengi'ye Bergama, Kozak dolaylarında Alay Havası da deniyor.Alay Havası deyimi Edremit'te de vardır.Bengi'ye Alay Havası adı çokluk oyuncu ile oynandığı için verilmiştir. Bergama ve Kozak dolaylarında Bengi Efeleri kumandasında oynanır.

Geniş halka halinde oynanan bu oyunlarda, davul döğerek zurnanın özel bir havası ile oyuna kalkılır. Müzik Bengi'ye çıkış ve ortada gezinme (gövde gösterisi) havasıdır. Genellikle (ceng-i Harbi) denilen savaş müziği çalınır. Efebaşı ağır ağır oyuna kalkar, bir süre gezinir ve oyuna başlamak için kol kaldırıncı. ardından kızanlarda birer birer ve sıra ile oyuna kalkıp efenin etrafında sıralanırlar. Halka tamam olunca Efe gür bir sesle (Dehha...) diye nara atar, sert ve anlamlı bakışlarla halkada bulunanları gözden geçirir, diğer zeybeklerde bakışırlar. Çalgı Bengi havasını çalmaya başlayınca yine Efenin (Dehha) diye naralanması ile oyun başlar. "(104)

(102) Göktan Ay, **Folklor Giriş**, İstanbul, Pan Yayıncılık, 1990, s. 83.

(103) Sadi Yaver Ataman, **100 Türk Halk Oyunu**, İstanbul, Tifdruk Matbaacılık, 1975, s.84.

(104) Sadi Yaver Ataman, a.g.e. , s.83.

" -Balıkesir'in bazı köylerinde vardır.Bergama yöresinde Bengi oyununa Alay havası da derler.Bergama dolaylarının başlıca oyunudur.Benginin kendine mahsus bir çıkış havası vardır. Asıl havadan ayrı olup gezinti mahiyetindedir.Bengi bir Efebaşı'nın idaresinde hareket eder.Her figür onun komutuyla yürütülür.Düzen ve birlik böyle temin olur.Bengide beş figür vardır.Figür aralarındaki hareketler ise oyunun manasını besler."(105)

"Balıkesir ve çevresinde oynanan zeybek türü bir halk oyunudur.Erkekler tarafından topluca oynanır.Aksak ritimli ve ağır devinimlidir.Bergama yöresinde Yallı zeybeği de denir."(106)

"-Kahramanlık konularını işleyen bir Halk Oyunudur.Zafer kutlama oyunudur.İki bölümlüdür.

1. Ölçüsüz, oyuna hazırlık bölümüdür.

2.Ritmik bölüm, aksak tartımlıdır.Aksak tartım dokuz sayılıdır."(107)

F.Arsunar 'Anadolu Halk Türkülerinden Örnekler' adlı eserinde Bengi Zeybeğinin oynanış sebebini şu şekilde açıklamıştır:

"Çok eski zamanlarda saf halinde muhabere nizamı ile iki taraf karşılıklı durup teker teker pehlivanlarını ortaya çıkarıp savaş meydanı kurulduğu devirlerde, bu iki taraftan hangisinin pehlivanı galip gelirse rakibinin kafasını kesip kendi tarafına fırlatırdı. Bu suretle hangi tarafın pehlivanları galip gelirse, mağlup tarafı bir küme halinde toparlar ve mağlup tarafı pes ettirdikten sonra bu kelleler kümesi etrafında Bengi ismi verdikleri Zeybek Oyununu oynayarak zaferlerini kutlardı.

Bu zeybek oyununda o zamanlardan kalma ismi taşıyan bir zafer kutlama oyunudur.Burada pehlivan sözcüğü savaşçı yerine kullanılmıştır.Yine Arsunar, Bengi zeybeğinin melodi ve oyun bünyesi yönünden Batı Anadolu'nun (Egenin) karakteristik bir hareket melodisi örneğini belirten bu oyun havası, bir mevzuun ritmik ifadesidir demektir.Bir savaşın zaferle neticelenmesinden sonra bu imkanı veren ilahi kuvvetin meçhul varlığına şükran borcunu ödemesi der.İki kısım olan bu oyunu şöyle izah edebiliriz:

1.Başlangıç, tamamen usülsüz olan bu kısım, serbest bir şekilde çalındığı müddetçe kaç kişi oyuna iştirak edecek ise derhal kendilerine mahsus olan hareketleriyle birer birer meydana gelerek daire şeklini alırlar(...) Bu yürüyüşlerde ki tarz ve hareket gayet itinalıdır.

(105) Mahmut Ragıp Gazimihal, **100 Türk Oyunu Kataloğu**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, Cilt : 1, s.82.

(106) Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Cilt : 3, s. 1511.

(107) MİFAD **Türk Halk Oyunlarının 100'lük Sınıflandırması**, Ankara, Kültür Bakanlığı

Çünkü bu hareketler yiğitlik, mertlik, kahramanlığın asil bir şekildeki sembolik izahıdır.Oyuncuların meydana toplanmasına kadar bir kısmın usülsüz olan melodisi devam eder. Oyuncuların tamam olduğu bir sırada baş oynayanın bir işareti ile çalgıcılar ritmik kısma gayet ustalıkla girerler.

2.Ritmik kısma giriş ise muhakkak bir aksak tartım ile ve 9 sayı ile yapılan ritmin son 3 sayılı darbu ile (Üçüz vuruş ile) girilir.(...) Bu oyunda oyuncuların oyunu bırakması söz konusu olamaz. Bunu aşağılayıcı bir davranış sayarlar. Bu nedenle, oyun sonuna kadar oynanır. Burada inceleyicinin bir çok yönleri belgelediğini ve gösterdiğini görüyoruz."(108)

---

(108) Cemil Demirşipahi, **Türk Halk Oyunları**, T.T.K. Basımevi, 1975, s.s.351-352.

2.3.2 Çiftetelli

- Şerif Baykurt'un çiftetelli ile ilgili yorumu: "Yurdumuzun her tarafında rastlanan, disiplinsiz, çoğu zaman tek kişinin oynadığı bir oyun türüdür. Belli başlı bir bölgesi yoktur." şeklindedir.

- Türk Dil Kurumunda ise "Göğüs ve göbek titreterek, gerdan kırarak oynanan bir oyun ve bunun havası " olarak tanımlanmıştır.

- Meydan Larousse'da ise "Bir çeşit oyun ve bu oyunun müziği, İstanbula mahsus ve oradan yayılan bir raks" tanımlarını görürüz.

"- Kanımızca çiftetelli, yalnız eğlence amacı ile ritmi vücuda alarak omuz ve göğüs, bacak titreşimleri ile kalça sallama ve göbek atma, gerdan kırma eylemlerini dogmatik bir biçimde bağımsız olarak sürdüren belli bir ritmdeki oyuna denir. Sayın Şerif Baykurt bir tanım yapmamıştır.Yalnız yaygınlığına değinmiş, tek kişinin oynadığı bir oyun olduğunu ileri sürmüştür. Ancak bu bir tanım değildir.Çünkü tek oyun niteliği bir çok oyunlarda vardır. Ama bu oyuncu adedini bağlı bir ayırmadır, bir tanım değildir.Türk Dil Kurumu tanımında eksiklik vardır. Çünkü göğüs ve göbek titreterek, gerdan kırarak oynanan bir oyun ve bunun havası diye bir tanım da omuz titreşimi yapıldığında bu Çiftetelli olmaktan çıkar. Kaldı ki, Çengi ve köçek oyunları nıda bu tanım içerisinde toplamak gerekir.Bu ayırma yetişmez, karışıklığa yol açar.Meydan Larousse'un da bir tanımı yok. Yılmaz Öztuna ise oyun değil, oyunun müziğinin nitelik ve çalınış özellikleri üzerinden müzik tanımına gitmiştir.Örneğin, Düyek usulünde dem tutan bir mızraplı saz eşliğinde, bir yaylı ya da nefesli saz taksimi ile oynanır."(109)

" - Yurdumuzun bütün yörelerinde genellikle kadınlar ve bazende erkekler tarafından oynanan, disiplinsiz Halk Oyunu türüdür."(110)

(109) Cemil Demirsipahi, **Türk Halk Oyunları**, Ankara, T.T.K. Basımevi, 1975, s.224.

(110) MİFAD, **Türk Halk Oyunlarının 100'lük Sınıflandırması**, Ankara, Kültür Bakanlığı

2.3.3 Güvende

"-Ya da Güvendi. Halk Oyunu. Oyuncunun saydığı ve güvendiği bir kişiyi eş seçerek karşılıklı oynadığı, çeşitli türleri olan Halk oyunlarına verilen genel ad.

- Güvende, Bursa yöresinin özgün oyunlarından. Ezgi, ritm ve devinim yönünden pek çok türü vardır. Sadece kadınlar tarafından, kadın erkek birlikte, türkülü ya da türküsüz, iki kişiyle ya da çift sayıda çok kişiyle oynanabilir."(111)

"-Güvende oyunları, oyuna kalkan kişinin, güvendiği bir kişiyi oyuna kaldırması ile "güvende" adını almıştır.İki kişi ya da daha fazla kişiyle oynanır. Bursa civarında yaygın olan güvendeler, serbest bölümle başlar, ölçülü olarak devam eder."(112)

"- Güvende efelerin ve yörede ululuk verilen kişilerin oynadıkları zeybeklerin tümüne verilen bir addır. Bu yönüyle samah sayanlarda olmuştur. Başka bir yönü Bursa'da görülür.İki kişi tarafından oynanır.Giriş kısmı çalınırken ağır ve olgun bir duruşla oyuncular meydana çıkar.Eller sallanarak kaldırmadan yürüme yapılır.Türkütün ilk dizisinde eller zeybek oyunlarında olduğu biçimde havaya kaldırılarak oynanır. Özel beceri sergilenir. İki zamanlı bir oyundur."(113)

"- Oyun alçak hava diye bilinir, 9/8 lik ritme sahiptir. Genellikle "Keles türküsü, Tren yolunda çiçek" gibi türkülerle oynanır. Ayrıca "Deve gelir inişten ve Al yemenim" türküleriyle oynanır.

"- Bu oyunda askere giden gençlere duyulan güven ile ülkeler te-thetmekte olan devletimizin Rumeline geçiş yıllarındaki duyguları canlandırarak oynanmaktadır.Türkmen köylerinde bilinip oynanan bu oyunun dans ve ezgi yönünden birden fazla çeşidi vardır."(114)

"- Güvende (Güvendi) ; bir oyuncunun kendine en yakın saydığı ve inandığı diğer bir oyuncuyu oyuna kaldırarak birlikte oynamalarıdır. Güney ve Sefer Işıklar köylerinde bu oyunun iki ya da daha fazla kişi tarafından oynandığıda görülmektedir.

(111) Büyük Larousse. Sözlük ve Ansiklopedisi, Cilt : 10, s. 4875.

(112) Gökten Ay, **Folklor Giriş**, İstanbul, Pan Yayıncılık, 1990, s. 84.

(113) Cemil Demirsipahi, **Türk Halk Oyunları**, Ankara, T.T.K. Basımevi, 1975, s. 354.

(114) Rahibe Karabolat, **Bursa Keles Folkloru**, İstanbul, İ.T.Ü. D.T.M.K. Yüksek Lisans Tezi, 1993

Güvende oyun havasına yörede ara nağmeyle başlanırken, iki oyuncu ki-birli bir tavırla meydana çıkarlar.Bir iki dolaşıktan sonra türkünün ilk mısralarında kolları yukarı kaldırıp oyuna koyulurlar.Kendilerine has tavır ve figürleriyle oyun türküsünün şen musikisine uyarak çevik hareketlerle devam eder."(115)

---

(115) Mahmut Ragıp Gazimihal, **Türk Halk Oyunları Kataloğu**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1991, s. 100.

2.3.4 Hora

"Hora Trakya yöresinde, özellikle Kırklareli, Tekirdağ, Edirne ve çevresinde oynanan Halk Oyunlarının başlıcalarındandır. Daha çok bir erkek oyunu olan horaya çift davul, zurna eşlik eder. Genellikle en az beş kişiyle ve bağlı dizi oluşturarak oynanan disiplinli bir oyundur. En ayırıcı özelliğini sık sık yinelenen ve belli bir ritm oluşturan yere ayak vurma figürleri oluşturur. Hora tepmek deyimini de bu ayak vuruşlarından kaynaklanmaktadır. Bölgede düğün, nişan, askere uğurlama, dini ve resmi bayramlar ya da toplu halde yapılan her türlü şenliklerde, yöresel giysilerle oynanır. Bazı yörelerde kadın erkek birlikte oynadığı da olur."(116)

"- Bu tür hakkında çeşitli görüşler vardır. Bazı görüşlere göre Trakya yöremizde oynanan bir Halk Oyunu türüdür. Bazı görüşlere göre Hora bir tür değil biçimdir. Bu konuya şu anda kesinlik kazandırılmamıştır."(117)

"- Hora sözcüğünün yazılışlarında bir birlik sağlanamamıştır.Çeşitli yazılışlar görülür.Örneğin:Horo, Hora, Horra, Hürra, Hor, Horah, Horu, Hura gibi.

Bölgelerde de değişik sözcükler aynı anlamda kullanılmakta ve yazılmaktadır.Örneğin:Depki, Depmek, Tepki, Tepmek, Dopmak gibi.

Hora sözcüğünün anlamı üzerinde de çeşitli görüşler vardır.Kaynağı konusunda da ayrı düşünceler ileri sürülmektedir.(...)Gazimihal'e göre Horan sözcüğünden kısaltılarak bölünmüştür.Örneğin:Hor, Horo, Horu kısaltmaları Horan sözcüğünden bozulmadır ve siyah anlamına gelir.Kanımca Hora sözcüğünün sözlük anlamı bakımından Türkiye'de Depki, Tepki, Depmek, Tepmek, Dopmak,Tepme, Tekme sözcükleri ayağı ile vurmak anlamında kullanılmaktadır. Bazı kıyı bölgelerimizde Tekirdağ, Edirne, Çanakkale, Ege ve bazı iç kesimlerde, Ürgüp, Nevşehir ve Niğde yörelerinde Hora, Horo, Huro sözcükleri bu Türkçe sözcüklerimizin başına eklenilerek kullanılmaktadır. Örneğin: Hora tepmek gibi(...) Yürük tempolu sıra ve halka oyunlarında canlı, hızlı ve hareketli bir Halk Dansı diyerek Hora biçiminde icra edilen oyunların çoğunlukla Rum ulusuna ve yer dolayısı ile adalar, kıyılar ve liman bölgelerinde geleneği sürdürdüğünü ve toplum ilişkisi nedeni ile Türklere geçtiği ulusal oyunlarımızı unutturmak amacının sağlanması için yerleştirilmeye çalışıldığını, yöresel ayrılıklar olduğu, müzik ve oyun yönünden bu ayrılıkların görüldüğü Türk oyunu olarak oynanan horalarda erkekçe bir

(116) Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedisi, Cilt : 11, s. 5388.

(117) MİFAD, **Türk Halk Oyunlarının 100'lük Sınıflandırması**, Ankara, Kültür Bakanlığı

görünüş ve hal bulunduğu ve melodide ezgide mahasi bir güç doğurduğu, yiğit ve yiğitliğe dayalı olduğu görüşünü savunanlar vardır.

(...)Davul-zurna ile oynanışının yanında klarnet, kemençe, tulum ve benzeri çalgılarında eşlik ettiğini görmekteyiz.Bunlarla oynanan herhangi bir türü içerisinde Hora ayak figürü yapılmaktadır.Erkek oyunu olduğunu savunmakta pek doğru değildir.(...) Yine bazılarınca Hora Trakya yöremizin Halay ve Kasap havaları içerisinde yer alan bir figür olduğundan Hora oyunundaki özel giysileride tanımlamışlardır.Bunun için Kırklareli yöresi giysilerini oynayan Hora giysisi olarak açıklamışlardır."(118)

Cemil Demirsipahi'ye göre Hora oyunu bir tür değil bir figürdür. Bu yüzden de sadece bir yöreye ait giysileri Hora oyununa maletmenin doğru olmayacağını düşünmektedir. Sipahi'ye göre "Karadeniz Horonu" içinde Hora figürü, Gaziantep yöresindeki "Depki" de Hora figürüdür.

Yine Sipahi'ye göre Hora oyunları genellikle erkeklerin oynadığı, kadınların oynaması halinde ayakların yeri dövme figürünün yumuşatılmış halde oynatıldığı bir oyundur.Bu tür oyunlarda ayaklar belli bir çizgiye kadar yükseltilir.Sonra yeri dövme gibi bir vuruş yumuşatılarak yapılır. Ayak yukarıdan yere birkaç santim kalacak şekilde indirilir.Yere vurmadan orada durdurulur.Sonra o küçük yükseklikten ani bir vuruşla yer dövilir. Ancak vuruşun sert ve gürültülü yapıldığını söylemiştir.

" - Ağır ve çabuk kısımları olan ve serhat boylarının kahramanlık duygusu ile yakılmış (Ceng-i Harbilerle) oynanan Horalar genellikle çift davul zurna ile oynanır.

(...)Trakya bölgemizde çok görülen bir oyun tarzıdır.Beş kişiden az oyuncu ile oynanırsa güzelliği kalmaz, etkisi azalır.Dizinin başında oynayana "Horabaşı" denir. Horabaşının elinde mendil bulunur.Horonun başında oynayana "Horoda baş çekmek" denir. Rumelide yiğitler için çoğu zaman "Kabadayı" kelimesi kullanılır."(119)

(118) Cemil Demirsipahi, **Türk Halk Oyunları**, Ankara, T.T.K. Basımevi,1975, s.261.

(119) Sadi Yaver Ataman, **100 Türk Halk Oyunu**, İstanbul, Tifdruk Matbaacılık, 1975, s.112.

2.3.5 Kasap Oyunları

"- İki yerde şu tanım verilmiştir:

- (Ansiklopedik sözlük, Milliyet) Kasap Havası: Balkan ve Türk Folk Müziğinin karışımından doğmuş bir çeşit oyun havası.

- (Meydan Larousse) Kasap Havası: Elele tutuşarak oynanan bir halk oyunu(...)"(120)

"- Kasap oyunu, Türkiyemizin birçok yöresinde oynanmaktadır.Çoğu kez değişik adlandırılır.Kasap oyunları için birçok yörede Hora, Horo, Hurra, Horra gibi sözcükler kullanılır. Bunlar yanlış olmakla beraber, kullanılmaktadır.Yalnız bir nedeni vardır.Kasap oyunlarında Hora bir ayak oyunu olarak kullanılmaktadır.Hora, kasap oyununun bir figürü olup, ayakların taban kısımlarını yere vurmakla yapılır.Bu hızlı bölümdeki bir ayak oyunudur.Bu yanılma ortamı hazırlamıştır.Bütün kasap oyunlarına Hora denip çıkmıştır.Anadolu'da bu figürün adına Depmek, Depki, Dopma gibi adlar verilir.

(...)Kasap oyunu, bir tür olarak karşımıza çıkar. Belli kuralları ve koşulları ile biçimleri vardır.Bu türün ayrı adlarla oynanan biçimlerinin bulunduğunu belirtelim. Tıpkı Halay adı gibi Kasap oyunlarının da bazıları özel adlarla anılırlar.Örneğin, Depki, Beylerbeyi, Kabadayı, Hora, Sirto, Kazım Zeybeği, Eşkiya, İstanbul kasabı, Eski Kasap, Alaybey gibi... Çoğunlukla görüldüğü yer İstanbul, Edirne, Tekirdağ, Kırklareli yöresi ve dolaylarıdır.Trakya yöresinde kasap oyununu yöneten dizinin sağ başında bulunanlara Kabadayı adı verilir.

(...)Kasap oyununda bölümler oynanış süresi içinde melodi, hız, ritim yönünden göze çarpan ayrımlar bölüm adı altında ayrılmıştır.

(...)Halk arasında bölümlerin ayrı adı vardır.Ağır Hava, Susta, Sirto, Hora gibi...

Bugüne kadar elimize geçen Kasap oyunlarını incelediğimizde şöyle bir ayrıntıyı saptayabiliyoruz:

- Tek bölümlü Kasap Oyunları
- İki bölümlü Kasap Oyunları
- Üç bölümlü Kasap Oyunları

(120) Cemil Demirsipahi, **Türk Halk Oyunları**, Ankara, T.T.K. Basımevi, 1975, s.291.

Tek Bölümlü Kasap Oyunları:

Bu tür kasap oyunlarında melodi, ritm ve oyun figürleri ayrı biçimlerde sürdürülmekle birlikte, hız yönünden değişiklik göstermemektedir. Oyun belli melodi, ritm, ve figürlerle baştan sona kadar oynanır. Sona gelirken gene aynı melodi, ritm ve figürlerle hızı arttırılmış bir şekilde bir kez daha oynanır.

İki Bölümlü Kasap Oyunları:

İki melodi, iki ritm, iki oyun, iki hız vardır. İki bölümlü kasap havalarının hepsinde birinci bölümünü anlatmak için Ağır Oyun deyimi ya da Ağır sözeğiği kullanılır. Oyuncuların dizilme ve tutuşları tamam olunca oyuncular davul ritmini vücuda alırlar. Kabadayının denetlemesi ile eş davranışlar sürdürülür. Ayaklar küçük kıvılcıklar ve vücutların kol bağları ile küçük abanmalar yapılır. Vücutlarda bir hareketsizlik vardır. Küçük yürüyüşlerle sürdürülür.

(...)Kasap havasının ikinci kısmına geçişte, kabadayı mendiliyle komut verirken sesle de "Horra" ya da "Hurra" diye bağırarak Hora ayak oyunu ile geçişi belirler. Oyunu canlılık kaplar. Adımlar büyük, sıçramalar başlar. Ayakların yeri dövmesi (Hora) sertleşir. Kasap oyunlarının ikinci bölümüne Sirta adı verilir. Sirta bölümünde ayaklar uzar ve çapraz büyük adımlar atılır. Yürüyüş sonunda yer ani ve sert bir şekilde dövlür.

Üç Bölümlü Kasap Oyunları:

Bu tür kasap oyunları üç ayrı oyundan oluşurlar. Birinci bölüm ağır oyun ile adlandırılır. İkinci bölümü bilindiği gibi Sirta adı ile adlandırılır. Üçüncü bölümde oyun değişir. Ritm sıklaşır, tokmak artar. Hareket hızlanarak küçülür. Horonlardaki gibi vücut titretilir. Oyuncular buldukları yerde durur gibi oynarlar.

KURALLAR

1. Kasap oyunları bağımlı bir oyundur.
2. Kasap oyunu ağırdan başlayarak gittikçe hızlanan bir oyundur.
3. Kabadayıda ve son oyuncuda mendil bulunur.
4. Kasap oyunları açık dizi oyundur.
5. Hora ayak oyunu üç bölümde de uygulanır.
6. Oyuncular birbirlerini omuzlardan kavrarlar.
7. İki davul iki zurna ile oynanma geleneği vardır."(121)

(121) Cemil Demirsipahi, *Türk Halk Oyunları*, Ankara, T.T.K. Basımevi, 1975, s.s. 291-292.

"- Yurdumuzun genellikle Trakya yöresinde oynanan bir düz dizi oyun türüdür.Bu tür oyunlarda melodi, ritm ve figürler aynı olup sadece oyun hızı değişir.Sona doğru gittikçe süratlenir.

İki bölümlü kasap oyunlarında iki çeşit melodi,ritm, ve oyun vardır.Birinci bölüme ağır oyun denir. Ayaklar ve vücut çok ağır hareket eder.İkinci kısımda kabadayı mendiliyle işaret verince oyun hızlanır. Ayaklar dik ve sertleşir. Sıçramalar başlar.Kasap oyunlarının ikinci bölümüne sirto denir."(122)

---

(122) MİFAD, **Türk Halk Oyunlarının 100'lük Sınıflandırması**, Ankara, Kültür Bakanlığı

2.3.6 Kılıç - Kalkan

"-Kılıç kalkan oyununun eskiden Bursa medreselerinde öğrencilere öğretildiği ve hocaların katıldığı bütün törenlerde esnaf tarafından oynandığı yazılmaktadır.

(...)1932 yılında oyunu bilen ve konuda uzmanlaşmış kişilerce kılıç kalkan oyunu incelendiğini,yeniden bir oyun oluşturulduğunu,1946 yıllarında okullarda öğretildiğini ve benimsendiğini görüyoruz.

(...)Kılıç kalkan oyunu, yalnız erkekler için düşünülmüş ve kılıç kalkanla oynanan bir oyundur.Oyun müziksiz kurulmuştur.Kılıçlarla kalkanlar dövülür, sıyrılır ve böylece düm sesleri vuruşla tek sesleri sıyrılışla sağlanarak tartıma sokulur.Karşılıklı vuruşlarda kılıçların çarpışmasından tek sesi sağlanır.

Cemil Demirsipahi Peşrev, Yemin Töreni, Eğitim, Cenk ve Sulh Sözleşmesi, Anlaşma devresi ve Ara savaşı adı altında oyunun bölümlere ayrıldığını söylemektedir.

Yine yurdumuzun birçok yöresinde davul zurna eşliğinde kılıç oyunlarının oynandığını, bunların ezgili olanlarında bulunduğunu söylemektedir.-Ankara'da zeybek şeklinde oynandığını, Kars ilinde oynanan kılıç oyununa "Saraj" dendiğini, Tunceli, Çemişgezek'de düğünlerin önünde oynandığını, Muş'ta ise bu oyunun önceleri at üzerinde oynandığını ve bu oyuna at oyunu adı verildiğini yazmıştır."(123)

"Vasıtalı, yani herhangi bir araçla ve aletle oynanan oyunlar arasında özellikle Kılıç Kalkan oyunlarının müziksiz, sadece kılıç kalkan şakırtıları ile oynanması, bu oyuna ayrı bir ihtişam ve özellik vermektedir.

Müzik olmamakla beraber, kılıç kalkan vuruşlarında düzenli ölçü (Ritm-İka)lar vardır.Devamlı sürece 2+3 şeklindeki 5 vuruşlu Türk aksağı usulü oyunun kıvrak ritm özelliğini teşkil eder.

Tam bir savaş havası ve ahengi ile oynanan bu oyunlarda hasımların birbirine kılıç atmaları, tutmaları, çarpışmalar ve kahramanca hareketlerin belli bir ritme bağlı olmaması da, oyunculara serbest hareket etmek imkanı vermektedir.Bu tam bir savaş düzeni ve halidir.(...)Yine bazı yerlerde, mesela Bergama dolaylarında da kılıç kalkan çok eski zamanlardan beri davulsuz zurnasız (çalgısız) oynanmış. (...)Bu oyunlar sportif, askeri bir savaş düzeni ve

(123) Cemil Demirsipahi, **Türk Halk Oyunları**, Ankara, T.T.K. Basımevi, 1975, s.s. 298-301.

manzarası göstermektedir.Bu oyunlarda dikkat, çabukluk, tetiklik, sürati intikal, özellikle oyun tekniğinin büyük önemi vardır."(124)

"- Bursa yöresinde kılıç ve kalkanın ritmik vuruşları ile ve müziksiz olarak oynanan bir türdür. Kılıç kalkan oyununda bölümler:

PEŞREV: Gençlerin askerlik görevine çağırılışı ve bu çağrıya uyanların askere uğurlanışı ile ilgili tören dramatize edilir.

YEMİN TÖRENİ: Acemi eğitimi bitmiş erlerin yemin etme merasimini dramatize eder.

EĞİTİM:Askerlerin savaşa hazırlık için talime götürülmesi.

CEK VE SULH SÖZLEŞMESİ: Savaşa giden erlerin savaş anındaki kıyasıya mücadelesini ortaya koyar. Bu bölüm şu kısımlardan meydana gelir.

Helalleşme:Cenkten önce yapılır.

Mubareze:Savaş anı

Mütareke:Savaş bırakma

ANLAŞMA DEVRESİ: Bu bölüm oyunun en önemli bölümlerindedir.Bu bölümde oyuncunun çok uyanık olması gerekir. Bu bölüme"silah değiştirme" adıda verilir.

ARA SAVAŞ: Anlaşma devresinde hile ile aldatıldıklarını anlayan oyuncular, ara savaşa başlarlar. Kıyasıya bir döğüş olur. Toplu savaş bırakma ile sona erer.Bu bölüme Cenkleşme de denir."(125)

(124) Sadi Yaver Ataman, **100 Türk Halk Oyunu**, İstanbul, Tifdruk Matbaacılık, 1975, s.s.126-127.

(125) MİFAD, **Türk Halk Oyunlarının 100'lük Sınıflandırması**, Ankara, Kültür Bakanlığı

2.3.7 Mengi

"- İçel ve çevresinde, özellikle Silifke yöresinde kadın erkek birlikte oynanan karşılama türü bir Halk Oyunu. Tahtacıların geleneksel oyunlarından. Birbirine koşut karşılıklı iki dizi oluşturan oyuncuların yüzü birbirine dönüktür. Müzik eşliğinde türkü söyleyip el çırparak oynanan oyunun sevgi ve dostluğu simgelediği öne sürülür. Eşlik çalgıları genellikle kaval, kemane, zilli def ve davuldur. Ayaklarda sekmeler, diz kırma, öne eğilme ve kolları sallama oyunun başlıca figürlerini oluşturur."(126)

" - Özellikle tahtacılar ve abdallar tarafından oynanan ve semaha benzeyen mengi 9 vuruşlu, tek bölümlü, küçük türkülü, kadın-erkek karışık, sıra karşılıklı, halka halinde oynanmaktadır.Dini olmayan oyunlardır.Mengi gidış, dönüş, adım, sallana sallana yürüyüş, ebedi anlamına gelmektedir.

Bağlama, kemane, kaval, zilli def, davul, cura, köşeli davul oyunlara eşlik eder.Oyunlar birkaç bölümlüde olabilir.Bazı mengilerde usul geçkilerine de rastlanır.Tahtacılar sazın göğsüne dik üçgen şeklinde üç tane yıldız yaparlardı.Allah'ı Hz. Muhammed'i Hz. Ali'yi simgelerdi. Bundan tahtacıların sazlarını kutsal saydıkları anlaşılmaktadır."(127)

- Mengi "Teke Türkmenlerinde toplu, hızlı ve kaşıklı zeybek oyunlarının bölgesel adıdır. Halka biçiminde bir dizilişle oynanır.Bu zeybek oyununa yörede Mengi ya da Mengi Zeybeği demek göreneği vardır.Bazı kesimlerde yanlış olarak Bengi de denir. Mengi, efe ve zeybek oyunu değil kızan oyunudur. Kızanların avrat oynatmada, cümbüşlerde, sohbetlerde eğlence amacı ile oynadıkları hafif zeybek havasıdır.

Mengilerde de zeybek oyununda olduğu gibi el tutuşma yoktur. Halka içinde bazı yörelerde davulcu bulundurulur. Bu oyun, kadın etrafında oynandığı için ortada bir şey bulunma duygusundan gelmektedir.

(...)İçel yöresinde ise Silifke ve Serik'te karşılama şeklinde kullanılmaktadır. İki sıra ile dizilirler, sıranın biri erkek biri kadındır."(128)

" -Bengi'ye kelime itibariyle benzeyen bir oyunda Mengidir.

Mengi , Alevi topluluklarından özellikle Tahtacıların ve Abdalların oynadıkları bir oyundur. Aslında kadın-erkek oynanan bu oyun samaha benzer bir ifade taşımaktadır.

(126) Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedisi, Cilt : 15, s. 8001.

(127) Göktan Ay, **Folklor Giriş**, İstanbul, Pan Yayıncılık, 1990, s.83.

(128) Cemil Demirsipahi, **Türk Halk Oyunları**, Ankara, T.T.K. Basımevi, 1975, s.354.

Mengi'ye Menge diyen yerlerde vardır.Mengi de toplu ve aslında karma Türk oyunlarından.

Divan-ı Lügat-it Türk'de;

Meng:Gidiş, hareket, koşma,

Mangıg:Adım

Manggu:Ebedi anlamlarına gelmektedir."(129)

"Teke Türkmenlerinde hızlı, kaşıklı, halka biçiminde bir dizilişle oynanan bir kızan oyunudur.Bengiden farklıdır."(130)

(129) Sadi Yaver Ataman , **100 Türk Halk Oyunu**, İstanbul, Tifdruk Matbaacılık, 1975, s.s. 84-85.

(130) MİFAD, **Türk Halk Oyunlarının 100'lük Sınıflandırması**, Ankara, Kültür Bakanlığı

2.3.8 Samah

"- Toplu oynanan Ritüel oyunların başlıcaları (Samah-Zamah-Semah-Zemah-Samak) gibi adlar alan oyunlardır.

Bu oyunlar, genellikle Alevi topluluklarının özel ayinlerinde ve toplantılarında, kendi aralarında yaptıkları törenlerle ilgili oyunlardır. Kadınli erkekli ve çocuklu oynanan Samahlar (cem) denilen dernek, ayin ve sohbetlerde kalabalık çiftlerle yapılır.

(...)Samah ezgileri çift vuruşlu ya da 5,7,9 aksak vuruşlu havalar-
dır.Oyunlarda daima kadın ortaya çıkıp erkeğe niyaz eder, erkeğin dizini, ya da elini öper. Çiftler oynarken yeri geldikçe, yere ve toprağa da niyaz ederler.

(...)Samahlara eşlik eden çalgılar genellikle Bağlama, kemane gibi saz-
lardır.Vurmalı ve cafcacılı çalgı kullanmazlar."(131)

TAHTACI SAMAHLARININ GELENEKSEL YAPISI VE OYNANIŞ BİÇİMİ

- Samahlar, tüm Alevi ve Bektaşî topluluklarının toplantı ve törenlerinde belli kurallara göre oynanan dinsel nitelikli gizli oyunlardır.Fakat günümüzde birçok bölgede gizlilik özelliğini kaybetmiş olup, açıkta oynanmasında bir sakınca görülmemektedir.Bugün sahip oldukları eski özelliklerini korudukları söylenemez.Bu değişim süreci Tahtacılar da gözlenmektedir.

Tahtacıların bu toplantı ve törenlerinde oynadıkları semahlarda ufak te-
fek yöresel farklılıklar olabilmektedir.Ancak oynanış amacı yine aynıdır.

Samahlarda en belirgin özellik ağır başlayan oyunun daha sonra hızlı hareketlerle devam etmesidir.Genellikle ağırlama ve yeldirme olarak iki bölümlü samahla oynanır. Ancak, Ağırlama, yürütme ve yeldirmeden oluşan üç bölümlü samahlar da görülmektedir.

Samahlar bireysel oyunlardır. Oyun başladıktan sonra niyazlaşma dışında oyuncular birbirlerine dokunmazlar. Kadın ve erkeğin birlikte bulunduğu bu toplantı ve törenlerde samahlar bir kadın- bir kadın, bir kadın-bir erkek, iki kadın-iki erkek, dört kadın düzeninde oynanmaktadır.En çok, karşılıklı iki kişinin oynadığı samahlar görülmektedir. İki kişi ile oynanan samahta oyuncular, dedeye ve birbirlerine niyaz ettikten sonra karşı karşıya durarak ayak-
larını mühürlerler.Yani sağ ayak baş parmağının sol ayak baş parmağı üzerine

(131) Sadı Yaver Ataman, **100 Türk Halk Oyunu**, İstanbul, Tifdruk Matbaacılık, 1975, s.s. 129-130.

konması.Buna "dara durmak"denir.Eller ise serbest olarak yanlarda veya birbirinin içindedir.

Samah sazendenin nefesi çalmasıyla birlikte kolların ritmik ve ahenkli biçimde yavaş yavaş sağa ve sola sallanmasıyla başlar. Ağır lama denilen bu bölüm ayaklar hareketsiz olarak yerinde yapılır.Üç kıta nefes boyunca bu harekete devam edilir. Daha sonra ritm hızlanır ve yeldirme bölümüne geçilir.Bu bölüme geçmeden önce çiftler tekrar niyazlaşır ve sağ ayakla sağa doğru yürümeye başlarlar. Bu şekilde sağ ve sola 180 derece dönülerek yapılan figür 9 zamanda tamamlanır. Kollar ise bir sağa bir sola olmak üzere doğal haliyle içten dışa doğru daireler çizer.Samah bu şekilde devam eder ve müzikle birlikte biter. Oyun bitiminde çiftler tekrar birbirleri ile ve dedeyle niyazlaşır."(132)

TAHTACI SAMAHLARININ ÇEŞİTLİ YÖRELERDEKİ OYNANIŞ BİÇİMİ

Silifke ve yöresi tahtacıları

Cem'de oturdukları yerden bir kadın kalkar, bir erkeği niyaz ederek semaha davet eder. İkisi dede veya mürebbinin önüne gelirler. Yere niyaz edip ellerinden öperler.

Meydanda sazandar çalmaya başlayınca (Divan sazı, bağlama, cura, çöğür, kemane v.b) ikisi kendi aralarında niyazlaşırlar ve karşılıklı yerlerini alırlar. Ayaklar bağlıdır. Samahın dara kısmında ezginin ahengine göre kollar yere paralel olarak gider gelir. Kollar gidiş ve gelişlerde bir yay çizerler. Gayet yumuşak bir hava vardır. İnançlı bir ruhla kendine ezgiye bırakırlar.Çalınan samahın "şah"lanmasıyla tekrar niyazlaşırlar. Dara kısmı sona ererken "Yeldirme" kısmı başlar. Bu bölüm daha hareketlidir. Önce karşılıklı sonra daire şeklinde dönülerek oynanır. Daire şeklinde dönülürken sazandara sırt dönülmez. Önlerinden geçişte bir ayak oyunuyla bu saygı simgesi belirtilir."(133)

Antalya Ve Yöresindeki Tahtacılar

"İlkin bir erkek can ayağa kalkar.Kendisiyle pervaz etmesini istediği bacının önünde el ayak bağlar (dara durur) O baci da derhal ayağa kalkar ve başındaki yazmayı bir aşırı uçlarından peşrev tutarak erkeğin başından aşağı geçirir, beline bağlar.Ellerini erkeğin omuzlarına koyarak sağ ve sol omuzla-

(132) Gülderen Taşdan, *Urfa Kısas Köyü Samahlarının İncelenmesi*, İstanbul, İ.T.Ü. D.T.M.K. Yüksek Lisans Tezi, 1992, s.s. 3-4.

(133) Celal Necati Yıldız, *Taşeli Yöresinde Tahtacı Türkmenlerinde Gelenekler*, İçel, 1992

rından öper. Bu hal teslimiyet alametidir. Erkek de kadının iki omuzlarından kucaklayarak alnından öper. Artık saz samah havası çalmakta, bu çiftler sazın ahengine uyarak birbirlerine el değirmeden ve dedeye, ocağa arka dönmeden oynamaktadırlar.

Samah dönerken kollar teker teker sağ ve sol yanlara kalkar el avuçları yere bakar; boş kalan el göğse bağlanır. Ayaklar da çelmeler yaparak mühürlenir. Oynarken coşan çiftler ve çevredeki canlar "şah...şah..." diye el çırpırlar. Semah bitince erkek ve kadın gene başlangıçta olduğu gibi birbirlerine deraguş ederek ve Dedeye'de niyaz ederek yerlerine otururlar."(134)

Fethiye Tahtacı Samahı

"Başlangıçta eller belde ya da göğüste birleşmiştir. Sağ ayak bükük durumda ileri atılır. Yavaş yürüyüşlerle dairelerde dönüş başlar.

2. evrede dedenin karşısında er ve bacı samahçılar dizilir. Yüzler dedeye dönüktür. Önce bacılar üç adım öne çıkarlar. Ritmik hareketlerle yerlerine dönerler. Ardından bacılar durur, erler ileri çıkarlar. Sol ayak ileri atılır.

3. evrede eller sallanır durumdadır. Er ve bacı samahçılar yüzyüze dönmüşlerdir. 3-5 samahçıdan oluşan öbekler oluşturmuşlardır. Dörder kişiden oluşan öbeklere ayrılırlar. Dairede ve ekseninde ivedi dönüşler yapılır. Eller omuz düzeyine yükselir. Ayaklar bükülür. Ellerden birisi arkada sarkık bırakılır. Dörtlük bitince yeniden yavaşlama başlar."(135)

İzmir Yöresindeki Samahların Oynanış Biçimi

"Samah oynamak için kadın tercih hakkını kullanır, oynayacağı erkeği kadın seçer. Kadın oynamak istediği erkeğin önüne gelir, (daha önce dedenin önünde niyaz eder) onunla niyazlaşır ve kalkar meydana durur. Erkek bu isteği geri çeviremez, o da kalkar kadının karşısında durur, beklerler (o da dedenin önünde niyaz etmiştir) Sazlar samah havasını çalmaya başlarlar, oyununa başlamak için güvenderin yani söyleyicinin nefesi söylemeye başlaması gerekir ki oyuna başlansın. Güvender nefesi söylemeye başlayınca kadın, karşısındaki erkeğin yanına gider, niyazlaşır yerine döner ve oyuna başlarlar. Oyuna önce erkek başlar. Oynayanların her ikisi de darda ve ayaklar kıpırdamadan oyun karşılıklı kollarının tempoya uyarak ve sağa sola sallanması ile başlar ve devam eder. Nefesin üç kıtası bitinceye kadar süren oyuna ağırlama adı verilir. Üç kıta bitince, çalan ve söyleyen bitiş melodisini

(134) Naci Kum Atabeyli, **Antalya Tahtacılarına Dair Notlar**, s. 14.

(135) Fuat Bözkurt, **Samahlar**, İstanbul, Cem Yayınevi, 1990, s.109.

yaparlar ve oyuncular da oldukları yerde dara dururlar. Dede ağırlama hayırlısını okur. Bundan sonra sazandar, yeldirmeyi çalar ve güvenderin söylemeye başlaması ile oyuncularda yeldirmeye geçerler. Daha sonra üçüncü bölüm gelir. Bu bölüme dönme denir. Bu bölümde kadın ve erkek devamlı birbirlerinin etrafında dönerek oyunlarına devam ederler. Dönme bölümü ayrı bir bölüm değildir. Yeldirmedeki figürlerin arasında "Ah yar yar, yar dost dost" veya "Dönüver fidan boylum, Şah Ali'm Şah, Şah Ali'm " sözlerinin söylendiği anlarda oynanıp tekrar eski yeldirme figürüne geçilir. Dönme bölümüne geçilen zamanlarda izleyiciler el çırparak müziğe ve oyuna eşlik ederler. Bu yeldirme ve dönme bölümlerinde iki kıta nefes söylenir ve bitiş melodisi ile oyuncular dedenin karşısına geçip dara dururlar."(136)

Balıkesir Yöresindeki Samahların Oynanış Biçimi

"Kadın samah dönmek istediği erkeğin önüne bel bağını bırakır. Erkeğin sağ omuzunu öperek onu niyazlar. Ayağa kalkan çift dedenin karşısında durur. Erkek dar'da dururken kadın dar'da durmaz. Ağırlamada erkek kolunu oynattığında kadın iki elini göğsünde çapraz yapar. Sonra dede hayırlıyı (dua) verir. Erkek büyükse, kadın erkeğin elini kadın büyükse erkek kadının elini öper, ikisi de aynı yaşlardaysa kadın erkeğin sağ omuzunu öperek niyazlaşırlar.

Başta üç samah nefesi söylenir ve çift samah oynar. Her oynayan çift bir sonraki çift oyunu bitirine kadar bekler. Böylece üç çift samah oynamış olur. Daha sonra oynamış olan üç çift hep beraber kalkar ve samahın sadece yeldirme bölümünü oynarlar. Yeldirme bitimi toplu olarak Dede'ye niyaz vererek samahı tamamlarlar. Daha sonra eğer istenirse oda da bulunan herkes kalkarak hep birlikte "Kırklar samahı"nı oynayabilirler."(137)

Kelime anlamı: Samah sözcüğünün aslı sema'dır. Arapça kökenli bir kelimedir. Sözcük olarak sema, çeşitli anlamlar taşımaktadır.

"- Sema, sama aslında "sm" kökünden, sam ve sim gibi masdar olup "işitmek, duymak, dinlemek, işitilen söz, iyi şöhret ve iyi anılma"(Kamus tercümesi, III, 292 vd.) "Şarkı dinleme" (Sudi, Şarh-i Divan-ı Hafiz, İskenderiye, 1250, I, 41, II,383) ve mecazen "Şarkı, nağme, raks, vecd"(Tahannavi, Kaşşat istitihit al-funun, I. 675) ve nihayet yarı dini mahiyette, çalgılı ve "şarkılı ziyafet" gibi türlü manalara gelmektedir.

(136) Yolcu Bilgiç, **İzmir Bölgesi Tahtacı Semahlarının Söz ve Müzik Yapısı**, İstanbul, İ.T.Ü. D.T.M.K Yüksek Lisans Tezi, 1990, s.12.

(137) Alibey Kudar, **Balıkesir Tahtakuşlar Köyü**, Yapılan Görüşme, 1992

İşitmek, gök, gökyüzü, Mevlevi dervişlerinin kollarını iki yana açıp dönerek yaptıkları ayin.

Musiki dinleme

Mutasavvuf şiirlerini, bestelerini ve ney'i dinleyerek bir ahenk ve intizam ile dönmek manasında kullanılan sema, bilhassa Mevleviler arasında sayı alan dini rakslardan biridir. Bu raksları yapanlara semazen, bunları idare edenlere semazenbaşı denilmektedir.

Gizimcilik (tasavvuf) felsefesine bağlı topluca oynanan oyunların tümüne sema adı verilmektedir."(138)

"-Alevi topluluklarında Sema yerine Samah sözcüğü kullanılmaktadır. Sama, Semah, samah, zamah, zemah, zimah deyişleride kullanılmaktadır. Alevi samahlarında belli bir sıra vardır. Cemdeki sıra şöyledir. Saz belli bir şekilde öpülerek alınır, çalınır. Nefes ve Demeler okunur. Bunlarda oyun oynanmaz. Dedenin işareti ile samah oyunu başlar. İlk oyun Miraçlama adını taşır. Semah bir halk oyunu olarak Alevi ve Bektaşî toplantılarında oynanır. Sivas, Tokat ve Kırıkkale yörelerinde kapalı olarak oynanır."(139)

"Alevilerde müzik eşliğinde oyunla yapılan ayinler Ağır samah yavaş oynana birinci kısmıdır. 7 tartımlıdır. Hızlı samah (Çark samahı) olarak oynanır. 14 tartımlıdır."(140)

(138) Gülderen Taşkın, **Urfa Kısas Köyü Samahlarının İncelenmesi**, İ.T.Ü D.T.M.K. Yüksek Lisans Tezi, 1992, s. 4.

(139) Cemil Demirsipahi, **Türk Halk Oyunları**, T.T.K. Basımevi, 1975, s.323

(140) MİFAD, **Türk Halk Oyunlarının 100'lük Sınıflandırması**, Ankara, Kültür Bakanlığı

2.3.9 Seymen

"-Türk Dil Kurumu yayınlarından kelimenin yer yer Selmen, Semen, Sevmen, Seyman, Seymen, Seğmen gibi değişikliklere uğradığını öğrendiğimiz gibi, düğünlerde yapılan alaya Manisa'nın Kula köylüklerinde Seymene ve Saymana denildiğini de okuyoruz. Seymen'in tarifinde yer yer farklar belirmiş. Malatya bölgesinde Samen denildiğini, Muğla'da yiğit ve cesur anlamına Sukman kelimesinin kullanıldığını ayrıca tespit ettik. Antalya ve Kilis'ten Safranbolu'ya, Malatya'dan Ege yalılarına kadar yurdun her yanında (yer yer kesafet halinde) yaşayan bir gelenek. Bugün yalnız düğün şenliklerinde iş görebilen seğmenin vazifeleri eskiden geniş imiş: Mesela beş on yıl öncelere kadar Hicaz'dan gelenleri takım takım seğmenler törenle karşılarıymış (Antep). Lüzum görüldükçe kendi istekleriyle askere alınan köylülere seğmen denirmiş. (...) Kaşgarlı Mahmut'un sözlüğüne göre: "Sökmen, yiğitlere verilen bir sandır; savaşta sırayı söken, kıran kişi demektir. Bu sökti, mengi sözünden alınmıştır, bir şeyi söküp attı demektir. Aynı sözlüğe göre Sökmek fiili (bildiğimiz anlamından başka) yarmak ve diz çökmek anlamlarına da gelir. İkinci cildin 278. sayfasında Sökmenlemek fiili "Kahramanlaşmak, erleşmek, yiğitleşmek, giyinip kuşanmak" anlamlarına gelir: Buna nazaran Sökmen ayrıca "Yiğit, kahraman" anlamlarına da haiz olur. Uygurca da sökmek fiilinin anlamı "sıçramak, atlamak" olduğu için, Kaşgarlı'nın yazdığı Sökmen kelimesine Süğmen veya süymen okumakta yanlış olmaz... (1) Uygurca sükmek fiili bizim Sekmek ve Seğirtmek (2) fiillerimize yaklaşmaktadır. Kısaca : Anadolu'nun "Seğmen" tabiri Kaşgarlı'nın "Sökmen" kelimesiyle birdir ve geleneğin kazisi Hicret asrının belki de ötelere kadar çıkmaktadır.

- Yiğitlik giyimiyle olan eski ilgisi ihtimalini göz önünde tutarak şunuda hatırlatalım ki : Sükmen, Söğmen veya Sekmen (cepken) anlamına gelebildiği gibi, Çanakkale'nin Lapseki ilçesinde ayağa yiyilen bir nevi mestede sakman denilmektedir.

Ege düğünlerinde seymenlerin belli başlı oyunu zeybek çeşitleridir. 'Ankara Zeybeği' ve "Kastamonu Zeybeği" oyunlarının o bölgede seymenler tarafından oynandığına bir kere daha dikkati çekelim. Eskiden İzmir Zeybeklerinin seymen oyunu adlı bir çeşit oyunları varmış; bunun farklıca bir nevinin Konya'nın Sille ve Argıthan köylerinde oynanmış olduğu biliniyor.

Seymenlik konusu incelenmekte devam edildikçe askeri Türk oyunlarının hangi yiğitlik teşkilatıyla doğudan Egeye geldiği daha iyi anlaşılacaktır; inancımız bu merkezdedir." (141)

"-Yörenin asayişini sağlayan yiğit ruhlu kişilerdir. Bunlara zeybekte denir. Bu nedenle seymen oyunlarına zeybek oyunları da denir." (142)

"-Seymen sözcüğü halkın kullandığı bir sözcüktür. Sekban Yeniçeri Ocağında bir kısmın adıdır. Bu kısımlara sekban bölümleri seymen bölükleri denir.(...) Bir de yörenin yöneticisinin emrinde o yerin asayişini sağlayan sekbanlar var. Bunlara sarı sekban denirdi ki asıl halk bunları seymen adını verirdi. Kır seymenleri (sekbanları) ise yaz ürününü bekleyerek maaşını halktan alırlar en çok üç ay çalışırlar. Bunların oyunları seymen oyunları olarak geçmektedir. Bu nedenle Ankara yöresinde efe, yiğit ruhlu ve atlı anlamında bir sözlük olarak seymen kullanılır. Seymenler yayadırlar, atlanınca adları değişir. Ankara'da ata binmiş seymenlere Osmanlı denir."(143)

(141) Mahmut Ragıp Gazimihal, "Seymenler ve Oyunları", **Folklor Postası**, İstanbul, 1946, Cilt :.2, Sayı : 16, s.s. 3-4.

(142) MİFAD, **Türk Halk Oyunlarının 100'lük Sınıflaması**, Ankara, Kültür Bakanlığı

(143) Cemil Demirsipahi, **Türk Halk Oyunları**, Ankara, T.T.K. Basımevi, 1976, s.348.

2.3.10. Teke Oyunları

Anadolu'nun güney kesimlerinde (İçel, Isparta, Burdur, Antalya) Teke türkmenlerince oynanan oyunlara teke oyunları, bu oyunların müzeklerine de "Teke havası" denilmektedir.

-Teke oyunları bölgesinin en tanınmış oyunlarındanıdır. Bu oyunda tekenin davranışları ortaya konmaktadır.Havalar süratli olması nedeniyle 9 tartımlı ritimler 16'lık değerlerle yazılır.4 zamanlıdır. Teke oyunlarında 3 ana bölüm vardır. Tingildeme bölümü, tek ayak üstünde sekme, 1 ayak üstünde oynar gibi tüğmek (koşmak) (144)

"-Teke zortlatması Burdur, Isparta, Antalya ve çevresinde yaygın bir halk ezgisi ve bu ezgi eşliğinde oynanan zeybek türü Halk Oyunu. Oyunun figürleri tekenin hareketlerini simgeler. Hareketli bir oyundur. Eşlik çalgıları genellikle sipsi ve curadır. Kadın erkek birlikte ya da yalnız erkekler veya yalnız kadınlar tarafından oynanır."(145)

"Burdur'ı tamamen içine alan 'Teke kültürünün yayıldığı sahayı , yaklaşık olarak şöyle sıralayabiliriz: Fethiye-Ortaca (Muğla), Acıpayam-Kızılhisar-Honaz (Denizli), Dinar - Başmakçı (Afyon), Yalvaç - Şarki Karaağaç (Isparta), Cevizli - Akseki - Manavgat - Alanya (Antalya) ile çevrili yöre.

Bu geniş sahada yaşayan topluluklar arasında siyasi, ticari ve sosyal ilişkiler doğal olarak gelişmiştir. Yörenin her kesiminde kuralan, asırlar boyu devam etmiş ve günümüzde de devam eden , "Pazar" lar (Korkuteli, Fethiye, Çavdır, Karamanlı, Karahöyük v.b) ile yakın zamana kadar devam eden mevsimlik yürük göçlerinin kültürün yayılmasında rolü büyüktür. Böylece "Teke türkü ve oyunları" da çevreye yayılmıştır. Bu geniş sahanın bütün kesimlerinde kültürün her ünitesi (Saz çalmadan oyun oynamaya kadar, gelenek ve görenekleriyle birlikte) yozlaşmadan bozulmadan ve aynı güzellikte yaşatılmaktadır. Bu birlik ve beraberlik daha çok "gurbet havaları" ile oyunlarında kendini göstermektedir.

Oyunların adı tarihi "Teke" devletinin adından gelmektedir. 1277'de Karamanoğlu Mehmet Bey'in izniyle Teke Paşa bir devlet kurmuş ve bu devlete adını vermiştir. Teke yöresi olarak bilinen bu sahanın kültürü de aynı adlanılmaktadır.

---

(144) MİFAD, **Türk Halk Oyunlarının 100'lük Sınıflandırması**, Ankara, Kültür Bakanlığı

(145) Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedisi, Cilt : 23, s. 11355.

Yörenin her kesiminde ezgi yönünden çok zengin olan türkü ve oyun havalarını şöyle sıralayabiliriz.

- 1- Gurbet havaları
- 2- Teke zortlamaları
- 3- Teke zeybekleri
- 4- Kabaardıç
- 5- Kırık havalar
- 6- Dımıdan
- 7- Boğaz havaları" (146)

"Geçmiş yıllardan Teke Livası ya da yalnızca Teke adı verilen ve merkezi Antalya olan bir idari ayrıma tutulmuş yöremiz vardır. Bu yöreye teke adını verilmesinin nedeni Hamitoğulları Beyliğinin bir bölümü ve Teke Beyliğinin yönetiminde bulunmasıydı. Bu yöre zamanla değişik ayrımlara ve sınır değişmelerine uğradı. Ancak bu eski yörenin oyunları yukarıda nedene bağlı tutularak Teke oyunları adı verilmesi eğişikliğıe uğramadı. (...)

Teke sözcüğü anlam olarak :

- Erkek keçi
- Sıcak ve engin yer
- Marmara bölgesinde bir bucak adı
- Hazar Denizinin doğusunda yaşayan bir türkmen oymağı

(...) Bir görüşe göre Teke oyunları deyimi Burdur, Isparta ve Antalya yörelerindeki Türkmen yörüklerinin oynadığı halk danslarına halk arasında verilen bir addır. İkinci görüşe göre Teke oyunları eskiden Hamidoğulları Beyliğinin bir kolu olan Teke beyliğinin sınırları içinde yer alan yöre oyunlarına verilmiş bir addır. Üçüncü olarak yöresel görüşe göre Teke oyunları adı Teke adı verilen keçinin hareketlerinin yansılmasından ötürüdür. Sekme, arkaya dönerek kaçma, ani korkulu sıçrayışlar hep teke oyununda görülmektedir. Dördüncü olarak yöresel tanıma göre teke oyunları Teke Türkmenlerinin oturduğu yöre oyunlarına verilen addır."(147)

---

(146) Hamit Çine, **Burdurdan Damlalar**, İzmir, Uyan Matbaası, 1989, s.94.

(147) Cemil Demirsipahi, **Türk Halk Oyunları**, Ankara, T.T.K. Basımevi, 1975 s.338.

2.3.11. Yallı

"-Kuzeydoğu Anadolu (Kars ve Artvin) bölgemizde Nanay, Halay, Bar gibi toplu türkölü , çalgılı ve disiplinli oyunların hepsine birden ad olan bu sözcük daha çok bar karşılığı olarak kullanılır. Bu bölgenin yiğitlerine "koçak" denir." (148)

-Bilhassa Kars, Karaköse ve civarında rastlanan bir oyun nevidir. Çalgılı, çalgısız yalnız türkölü ile oynanabildikleri gibi kadın erkek beraber oynanan nevilere vardır.Tutuşlar omuzdandır. Tempo itibariyle nanay oyunlar yer adlarıyla anılırlar. İğdir Yallısı, Çıldır Yallısı gibi.

-Yallı adı halk dilinde boyun, yele anlamına gelen "yal" kelimesinden çıkmadır." (149)

"-Doğuda nanayın bir benzeri fakat ondan daha süratli oynanan oyunlara yallı denir."(150)

(148) Şerif Baykurt, **Türk Halk Bilimi**, Ankara, Ofset Reprodüksiyon Matbaacılık, 1988, s.120.

(149) Kemal Çilingiroğlu, "Milli Oyunlarımız", **Folklor Postası Dergisi**, İstanbul.Sayı 1, 1944, s.s. 8-9.

(150) MİFAD, **Türk Halk Oyunlarının 100' lük Sınıflandırması** , Ankara , Kültür Ba-

2.4 DİĞER SINIFLAMALAR

2.4.1. Boğaz Havası

"Teke yöresinde parmakları gırtlak üzerinde bastırıp gezindirerek çıkartılan ezgilerin tümüne boğaz havası denir. Boğaz havası ile oynanan oyunlarada Boğaz Halk Oyunu denir. Bu tür havalar çalınırken çeşitli deyimler kullanılır.(Boğaz vurmak, boğaz çalmak)Boğaz havalarına Aziziye yöresindeki Sarıkeçili Türkmen boylarında "Hata-Hada" da denilmektedir." (151)

"Boğaz havalarını yörük çoban kızlarının kullandığı ve müzik gereksinmelerini bu yolla karşıladıklarını söylerler." (152)

2.4.2. Dattiri

"Teke oyunlarının zortlatmalardan daha hızlı oynanan bir çeşidine Dattiri adı verilmektedir. Dattiriler boğaz havası olarak çalınır ve oynanırlar.Çalgı kullanılmayacak kadar hızlı ve kıvraktırlar. (...) Bunlarda çalgı kullanılmaz. Gakkili oyun havalarından ve oyunlarından hızlı ve kıvrak oynanırlar. Ezgi olarak Gakkili ile aynıdır.Burdur'da Tefenni 'de Çavdır'da bir de Dirmil'de oynanmaktadır. Ayrıca Isparta yöresinde de oynanmaktadır."(153)

"Teke yöresi Halk Oyunlarının zortlatmalardan daha hızlı oynanan çeşididir.Boğaz havalarıyla oynanırlar. Çalgı kullanılmayacak kadar hızlı halk oyunlarıdır."(154)

2.4.3. Dımidam

"Teke Türkmenlerinden kadınlar arasında nanay biçiminde oynanan oyunlara Dımidam adı verilmektedir.Bunlar leğen dibini döverek oynadıklarından çıkan seslere dayalı adlandırmaya gidilmiştir.(...)Dımidam oyunları kadın oyunları olmakla birlikte erkeklerce de oynandığı görülmektedir." (155)

(151) MİFAD, **Türk Halk Oyunlarının 100'lük Sınıflandırması**, Ankara, Kültür Bakanlığı

(152) Cemil Demirsipahi, **Türk Halk Oyunları**, Ankara, T.T.K. Basımevi, 1976, s.340.

(153) Cemil Demirsipahi, a.g.e., s. 341.

(154) MİFAD, **Türk Halk Oyunlarının 100'lük Sınıflandırması**, Ankara, Kültür Bakanlığı

(155) Cemil Demirsipahi, **Türk Halk Oyunları**, Ankara, T.T.K.Basımevi, 1976, s.341.

2.4.4. Gakkili

"Teke oyununda dattirilerin sazla çalınmasına bu ad verilir. Gakkili boğaz havasının hızına yükselmediği için dattirinin biraz daha yavaşı ve kıvraklığını kaybetmiş olarak ortaya çıkar.Gakkili ile Dattiri nin aynı olduğunu söylemek yanlıştır. Önce dattiri çalgısız oynanan bir oyundur. Gakkili ise çalgı eşliğinde oynanır. Dattiriler hızlı oyunlardır. Gakkili dattiriye göre daha ağırdır."(156)

2.4.5. Hakişta (Akışta)

Doğuda türkülü oyunların bazıları kız-erkek karşılıklı olarak söylenir ve oynanır. Bunlara hakişta ve akışta denir.

2.4.6 Kaşıklı Karşılama

Kaşıklı karşılama diye bugüne kadar bir tür ya da biçim görülmemesine rağmen çeşitli Halk Oyunları yarışmalarında böyle bir tasnife gidilmiştir.Bunun sebebi ise özellikle Kocaeli, Sakarya, Bolu, Bilecik, Bursa gibi birçok Halk Oyunları türünün etkisinde kalarak tek bir türe mensup olma özelliğini kaybetmiş illerin oyunlarını sınıflandırabilmek için ortaya atılmış bir isimdir.

2.4.7. Kaydolama

"Teke yöresi oyunlarında keklik gibi sekerek yürüyerek kanat çırpır gibi el çırparak eğilip dönerek oynanan halk oyunları türüdür." (158)

2.4.8. Kesinti

"Diğer zeybek oyunlarından pek farkı olmayan bu oyun havalarına kesinti denmesinin nedeni hüzmün veren acıklı ve dokunaklı türkü ve gurbet havalarının sonunda, türküler oluşup anonimleştikten sonra türkülerin dizeğine (ayağına) uygun bir zeybek havasının bağlanmasıdır."(159)

"Teke yöresi Türkmen yörükleri arasında kesinti adı altında başka bir Halk Oyunu vardır. Sözlü kısımlardan sonra çalgılı kısımların oynanmasından dolayı bu isim verilmiştir. Kesinti, türkülerin başında, ortasında veya sonunda çalınmak üzere yapılmış müzik demektir. "(160)

(156) Cemil Demirsipahi, *Türk Halk Oyunları*, Ankara, T.T.K.Basımevi, 1976, s.341.

(157) MİFAD, *Türk Halk Oyunlarının 100'lük Sınıflandırması*, Ankara, Kültür Bakanlığı

(158) MİFAD, *Türk Halk Oyunlarının 100'lük Sınıflandırması*, Ankara, Kültür Bakanlığı

(159) Hamit Çine, *Burdur'dan Damlalar*, İzmir, Uyan Matbaası, 1989, s.94.

(160) MİFAD, *Türk Halk Oyunlarının 100'lük Sınıflandırması*, Ankara, Kültür Bakanlığı

"Teke yöresinde zeybeklerin sözlü kısımları oynanmaz. Eğer sözlü olmayan bölümü yoksa sözsüz olan bir başka oyun melodisi buna eklenir. Oyun oynanması sağlanır. İşte zeybek oyunlarında sözlü ezgi bittikten sonra gelen çalgılı kısma, bu kısmın zeybek oyunlarına kesinti adı verilmektedir. Kesinti, zeybek oyunları başta, ortada ve sonda oynanabilmektedir. Oynanacak yere göre özel kesinti kurulur. Adlandırma çeşitli biçimlerde yapılmaktadır. Oyun sözünün sonuna eklenir. Serenler Zeybeği yerine Serenler Kesintisi gibi ya da Kesinti Zeybeği gibi. Kesinti havası gibi bazende yalnız kullanılır. Avşar zeybeği kesintisi, Kazım Zeybeği kesintisi olarak gösterilir. Görüldüğü gibi Kesinti sözsüz zeybek türüdür."(161)

2.4.9. Köçekçe

"Para karşılığında eğlendirme amacıyla kadın kıyafeti giyen erkeklere köçek ve bunların oynadıkları oyunlara da köçek oyunları denir."(162)

2.4.10. Köroğlu

"Bir zeybek türüdür. Yiğitlik, vuruşkanlık duygularını anlatmak amacıyla çalınan tüm türkü ve oyun havalarına yine Anadolu yöresinde Köroğlu adı verilmiştir. Cirit, Pehlivan, Kılıç kalkan oyunlarında çalınan havaların tümünde adlandırma Köroğlu adı altında yapılmaktadır. Ağırdan başlar çoğunluk Ceng-i Harbi ritmi ya da onun parçalanmış biçimlerinde 5/8, 10/8 zaman ve değerlidir. Sonra hızlı kesimleri başlar. Oyunlarda davul zurna ile çalınanları sözsüzdür. Bazıları Köroğlu-Ayvaz cenkleşmesini yansıtan sözleri taşırlar. Köroğlu öyküsünün sözlü biçimleri de kullanılır."(163)

2.4.11. Leylim

"Güneydoğu yöremizde davulsuz, zurnasız türkülü halaylara leylim denir. Bunların bazen düdük, kaval, darbuka eşliğinde oynananları da vardır." (164)

2.4.12. Longa

" Bugün halk arasında yaşayan tür olarak görülmeyen ortaoyunu ve curcuna takımlarında tek olarak oynanan oyunlardır. Müzik ve oyun olarak yürük bir yapıya sahiptir." (165)

(161) Cemil Demirsipahi, *Türk Halk Oyunları*, Ankara, T.T.K. Basımevi, 1976, s.354.

(162) MİFAD, *Türk Halk Oyunlarının 100'lük Sınıflandırması*, Ankara, Kültür Bakanlığı

(163) Cemil Demirsipahi, *Türk Halk Oyunları*, Ankara, T.T.K. Basımevi, 1976, s.354.

(164) MİFAD, *Türk Halk Oyunlarının 100'lük Sınıflandırması*, Ankara, Kültür Bakanlığı

(165) MİFAD, *Türk Halk Oyunlarının 100'lük Sınıflandırması*, Ankara, Kültür Bakanlığı

2.4.13. Nanaylar

"En ağır oyunlardır.Çalgısız yalnız türküyle kadın erkek beraber oynarlar.Nanay adı türkülerin kıta aralarında geçen 'nanay nanay' gibi nakarattan alınmadır. Oyuncular serçe parmaklarından tutuşurlar. 40-50 kişi tarafından oynanabilir. Oyunbaşı evvela bir mısra türkü söyler. Sonra bütün oyuncular aynı mısrayı beraberce tekrarlarlar."(166)

2.4.14. Okşama

"İsparta yöresinde kadın oynatmak için çalınan halk oyunları müziklerine ve oyunlarına okşama denir." (167)

2.4.15. Peşrev

"Yağlı Pehlivan güreşlerinde güreş başlamadan önce pehlivanların ellerini birbirine vurarak küçük hareketler ve sıçrayışlarla yaptıkları gösteriye denir." (168)

2.4.16. Sallama

"Bozkır kazasının Meyre köyünde zeybek oyunu Taşbaşı köyünde Sektirme ve ayrıca aynı ritimde sallama adlı oyunlar oynanır." (169)

2.4.17. Sekme

"Bursa yöresinde oynanan zeybeklere seyme adı yöresel olarak verilmektedir. Düğünlerde bütün topluluğun sekme oynaması zorunludur. Konya yöresinde oynanan oyunların zeybeklere sektirme denir. Sekme, zeybek figürleri bulunarak oynanan oyunlara denir. Ankara Şereflikoçhisar yöresinde de zeybeğimsi oyunlara sekme adı veriliyor. Kısaca sekme sıçrayarak oynanan zeybeklerin genel adıdır diyebiliriz. (170)

2.4.18. Sipsi

"Teke Türkmenlerinde çobanlar tarafından oynanan Halk Oyunlarına sipsi adı verilmektedir. Sipsi aynı zamanda bir halk müziği çalgısıdır." (171)

(166) Kemal Çilingiroğlu, **Folklor Postası**, İstanbul, Cilt 1, Sayı :15 s.s. 8-9.

(167) MİFAD, **Türk Halk Oyunlarının 100'lük Sınıflandırması**, Ankara, Kültür Bakanlığı

(168) MİFAD, **Türk Halk Oyunlarının 100'lük Sınıflandırması**, Ankara, Kültür Bakanlığı

(169) Mahmut Ragıp Gazimihal, " Milli Oyunlarımız; Yüzyıllar Boyunca Zeybekler", **Folklor Postası**, İstanbul, 1946, Cilt : 2, s.s. 5-6.

(170) Cemil Demirsipahi, **Türk Halk Oyunları**, Ankara, T.T.K.Basımevi, 1976, s.354.

(171) MİFAD, **Türk Halk Oyunlarının 100'lük Sınıflandırması**, Ankara, Kültür Bakanlığı

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜR VE BİÇİM SINIFLANDIRMA ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. TÜRK HALK OYUNLARINDA ŞİMDİYE KADAR BİLİNER VEYA KABUL EDİLEN TÜR VE BİÇİMLERİN EKSİK VE YAN- LIŞLIKLARI

"Bar" türü oyunların tanımlanmasında genel bir fikir birliğinde olunmasına rağmen kapladığı coğrafi alan içerisinde etkileşimlerden dolayı oldukça farklı biçimleri ortaya çıkmaktadır. Yapığımız araştırmada, Difüzyonist (yayılmacı) bir yaklaşım içinde düşündüğümüzde, Erzurum oyunlarının bar karakterinin özünü oluşturduğu görüşü güçlenmiştir. Buradan Kuzeye gidildikçe Horon türünün etkisiyle Barın biçim değişiklikleri ortaya çıkar. Özellikle Artvin ilindeki Bar oyunları batısından gelen Horon ve kuzeyden gelen Gürcü oyunlarının etkisi ile yepyeni bir biçime bürünmüştür. İç Anadolu'ya doğru ilerledikçe Halay türünün etkisi bar oyunları üzerinde bir ağırlık hissettirmektedir. Örneğin Sivas yöresi oyunlarında bu etki çok açık bir şekilde görülür. Oyunlarda Bar oyun adımları ile halay müziği ezgilerinin birleştiğini, yeni bir biçimlenmenin karşımıza çıktığını görürüz.

Bazı kişilerce yapılan tasniflerde ise Kocaeli ilinde Bar oyunlarının oynandığı ileri sürülmektedir. Kocaeli iline yerleşmiş Artvinliler olduğunu ve burada kendi geleneklerini sürdürdüklerini biliyoruz. Geçmiş çok uzun bir süreyi kapsamayan bu göç yüzünden henüz bölgede bir bar yaygınlığının olmasını düşünemeyiz. Kültürleşme süreci içinde Bar türü oyunları oynayan bu grubun oyunlarının Marmara Bölgesinde yayılacağını kuşkusuz bilmekteyiz. Fakat küçük bir alanı kaplayan bu oyunlar sadece yöreye ait oyun türlerinin birer biçimi olarak görülecek, baskın bir oyun türü olarak karşımıza çıkamayacaktır.

Giysilerde ise özellikle Sivas yöresi erkeklerinde zıvga denilen bir tür pantolon giyildiğini görürüz. Ağı ve kalça kısmı bol olan bu giysi bacadan bileğe kadar bedeni saran bir kesime sahiptir. Oluşturduğumuz denencelere göre, yöre giysileri oyunun oynanış biçimine etki eden bir unsur olarak ileri sürülmüştür. Çünkü bacağı saran zıvga ile oynanan barlarda oyun adımlarının ağırlıklı olarak bacağı dayalı olduğunu görürüz.

"Halaylar" Türkiye sınırları içindeki en büyük coğrafik alana sahip ve en yaygın oynanan bir oyun türüdür. Biliyoruz ki Doğu bölgelerimizde birçok kavim ve aşiret vardır. Bu kavim ve aşiretler geçmiş kültürlerin etkisiyle halaylarda değişik biçimlerin oluşumunu karşımıza çıkarmaktadır. Hatta bu biçimler o kadar fazladır ki bir il içerisinde bile farklı biçimde halaylara rastlamak mümkündür. Örneğin Antep Merkez aşiret oyunları ile Kilis Türkmenlerinin oyunları arasında gözle görülür biçim farklılıkları vardır.

Halayların çeşitli bölümler halinde oynandığını bilmekteyiz. Hazırlık safhası ile başlayıp, ana cümleden oluşan birinci bölümle, sonuç adım cümlesinden oluşan ikinci bölüm, halayların genel oyun formudur. Bir bölümden başka bir bölüme geçiş olması için bazı temel farklılıklar olmalıdır. Diğer bölüme geçildiğinde ilk bölümün ritmi, melodisi, adım cümlesi değişmelidir. Bu konuda yapılan en büyük yanlış ise aynı ezginin ağır tempolu çalınırken hızlı bir tempo ile çalınmaya başlanması oyunun sanki iki bölümlü olduğu kanısına varılmasıdır. Bu durum oyunda sadece adım cümlesinin değişip ezgi ve usulün aynı kalması demektir. Halay oyunlarında melodi, ritm ve oyun açısından ağırdan, hızlıya doğru sıralanma söz konusudur. Oyun bölümlerindeki sıralanma genelde ağırlama, yanlama, oynatma ve hoplatma şeklindedir. Bu isimlendirilmeler bölgelere göre çeşitlilik göstermektedir.

Halaylar tutuşarak oynanan oyunlardır. Özellikle Doğu Anadolu bölgesinde tutuşlar, kolkola ve beden teması şeklinde olduğu için kişiler bir bütün halinde hareket etmelidir. Fakat sahne düzenlemesi adı altında günümüzde oyunlar ferdi olarak oynatılmaya başlanmış gruplara bölünmüştür. Oysa halayların el vurma (çepik) bölümleri dışında bağımsız oynanması yöresinde çok az görülen bir formdur. Dikkatle incelendiğinde bağımsız olarak oynanan oyunların kesinlikle diğer bir tür ile etkileşimden dolayı bu hale geldiği anlaşılır. Bu da halaylar içinde bir biçim teşkil edecek çoğunlukta değildir.

Orta Asya'dan gelirken şekillenen halayların temelleri Şamanizme dayanır. Başlangıçta dinsel bir yanı olan fakat günümüzde bu yanını kaybeden oyunlar yalnızca eğlence amaçlı olmuştur. Örneğin ateş etrafında dönmek Şamanizmde bir dinsel ayinin ifadesiyken günümüzde sinsin oyununda bu güç ve beceri gösterisi halini almıştır.

Yöre giysileri de halayın tür olarak belirlenmesinde etkilidir. Gerek kadın gerekse erkek kostümlerinde ayağa giyilen şalvarın dize kadar olan bölümü bol dizden altı ise dar kesimlidir. Oyunlarda ayakta özellikle dizin alt

kısımlarında devamlı titremeler ve aksiyonlar olduğu görülmektedir.

Enstrümansız, yalnızca ağızla söylenip oynanan bir halay çeşidi de Nannaylar ve Leylimlerdir. Temel özelliği çalgı olmadan icra edilmesi olan bu oyunlar halay türünün bir biçimini oluştururlar.

"Horonlar" Karadeniz bölgesinde görülen en karakteristik oyun türlerimizden birisidir. Coğrafik koşulların zorluğu Karadeniz'in hırçınlığı oyunlarına canlılık, hız ve beceri olarak etki etmiştir. Daha önce bu bölgemize hakim olan önceki kavimlerin yöre oyunlarınıza etkilerinin olduğu ileri sürülmektedir. Sıksara, sallama gibi kimi uzmanlarca beceri olarak kabul edilen adlandırmalar aslında oyun adım cümlelerinin isimleridir. Genelde Batı Karadeniz bölgemizde görülen el tutuşmadan karşılıklı oynanan oyunlara karşılama denmektedir. Fakat karşılama türü konusunu anlatırken bahsettiğimiz gibi bu oyun grupları karşılama türü değil Horon türünün bir biçimi olarak görülürler. Örneğin Giresun karşılması ile Trakya karşılması arasında müzik, adım ve icra bakımından ortak yön görülmemektedir.

"Kaşık Oyunları" günümüzde sınıflama yapılırken karşımıza çıkan en karmaşık oyun türüdür. Çünkü konuyla ilgili herkes, coğrafik açıdan kaşık oyunlarını çok çeşitli illerin oyun alanı içine almışlardır. Fakat bizce bu yanlışın en büyük sebebi kaşık oyunları türünün direk ele kaşık alıp oynama biçimi ile karıştırılmasından dolayıdır. Tarihi kaynakların bize gösterdiği bilgiler doğrultusunda kaşığın çok eski bir oyun aracı olduğu bilinmektedir. Fakat bizim için kaşık oyunları türünün coğrafik alanı sadece Konya ve Mersin illerinin merkezinden yayılarak sınır komşuları da etkileyen bir daire içinde kalmalıdır. Bu dairenin sınırları hiçbir zaman Bilecik ve Bolu'ya kadar ulaşmamalıdır. Günümüzde Marmara ve Batı Karadeniz bölgesinde kaşıkla oynanan oyunlar görülür. Fakat oyun adım cümlesi açısından incelediğimizde içel kaşık oyunları ile benzer yanlarının olmadığını rahatça anlayabiliriz.

Kaşık oyunları genelde türkölü oyunlardır ve ezginin sözlü kısımlarında gezinmeleri vardır. Kişiler bu ölçüsüz ezgilerde özgürce hareket ederler, nakarat kısımlarında hem metronom hızlanır hem de çökme ve dönme gibi güçlü adımlar bu bölümde icra edilir. Teke türü ve Zeybek türünün etkisinde biçimlenen bu oyunları sırasıyla Tolunoğulları, Abbasi devleti, Bizanslılar, Kilikya Krallığı, Memlûklular ve son olarak da Ramazanoğullarının etkisi ile aynı bölgede yaşayan Teke Beyliğinden farklılaşmış yeni bir tür halini almıştır. Marmara bölgesindeki kaşıklı oyunların ise, kaşık oyunları bölgesi oyun türü ile bir benzerliği olmamasına rağmen, tarihi derinlikte aynı kökenden gelip coğrafi konum ve diğer kültürlerle etkileşimi sonucu günümüzdeki şeklini

almış olduğu düşünülebilir. Marmara bölgesi topoğrafik açıdan Asya ile Avrupa'nın geçiş noktası olduğundan, Asya kökenli kültürler Avrupa'ya ulaşmak için bu bölgeden geçmiş veya bu bölgeye yerleşmişlerdir. Günümüzde de sanayi bölgesi olan bu yörede birçok etnik grubun bir arada yaşamakta oluşu Halk Oyunları açısından bir tür belirleme çalışmasının yapılmasını imkansız hale getirmektedir. Araştırmacılar bu bölgede zeybek, kaşık, karşılama, hora, horon ve halay türlerinin hepsinin varlığından söz etmektedirler. Fakat yaptığımız incelemelerde hiçbir baskın türe rastlayamadığımızdan dolayı bu bölge bizim için de çözümsüz bir halde kalmıştır. Yalnızca Bursa ilinin bazı oyunları dairede ve kaşıkla oynanmasına rağmen, ezgi, ritm ve oyun adımı bakımından karşılama türü oyunlarla benzeşmektedirler.

Trakya bölgesindeki "Karşılama" türü oyunların adlandırmasında önemli bir çelişki ortaya çıkmaktadır. Cemil Demirsipahi "Türk Halk Oyunları " adlı kitabında Karşılama terimi için şu yorumu getirmektedir; "Sayın Şerif Baykurt Karşılama'yı hem bir tür (çeşit) hemde bir biçim (şekil) olarak tanımlamıştır. Önce karşılama tür olamaz; Çünkü bütün türlerin içerisinde görülen bir biçim olduğu belgelenmekte, bilinmektedir. Örneğin barda karşılama biçimi vardır. Hançer barında olduğu gibi(...) Halayda karşılama biçimi vardır. Antep'in mendilli, Çorum'un iğdeli gelininde olduğu gibi(...) Demek ki karşılama tür değildir. Bir biçimdir. Bu nedenle tür olarak değerlendirilemez aksi durumda halayı da, harı da, zeybeği, horonu öteki oyunları da bu türün içinde incelemek zorunluluğu doğar.

Bu bakımdan karşılama bir tür değil, bir biçim olarak değerlendirilmelidir."

Bize göre bugüne kadar yapılan tanımların aksine Karşılama türü oyunlar adını sadece oynama biçiminden almamalıdır. Trakya yöresindeki oyunlar biçimsel olarak karşılıklı oynanmasıyla birlikte, özgün bir tavır, o türe has müzik ve adım özelliği taşımaktadır. Yöredeki kişilerde bu tür oyunlara karşılama adı vermektedirler. Bu yüzden bu türe Karşılama türü denilebilir.

Tüm Anadolu'da karşılıklı oynanan birçok oyun vardır. Bu bize sadece oyunun oynanış şeklini gösterir. Aksi takdirde Karşılama oynanış biçimi açısından bir oyun türü olsaydı Trakya bölgesindeki oyunlara karşılama derken Örneğin zeybeklere çember türü demek gerekirdi. Oysa bu yapılan sadece bir biçim sınıflandırmasıdır. Sonuç olarak Karşılama, Trakya yöresinde oynanan oyun türüdür ve diğer özelliklerinin yanında en temel özelliği karşılıklı oynanmasıdır.

Trakya bölgemizde görülen diğer bir oyun türüde "Hora"lardır. Hora oyunlarındaki usul farklılığı ve tutuşarak oynanma özelliğinden dolayı karşıtama türünden ayrılır. Hora oyunlarında Balkan kültürünün ağırlıklı etkileri görülür.1900 yılında Rıza Tevfik Bölükbaşı "Raks Hakkında" adlı Halk Oyunları alanında yazılmış ilk makalesinde Hora oyunlarına geniş yer vererek, Balkan kültürünün etkisini açıkça belirtmiştir.

Diğer araştırmacıların savununun aksine elele tutuşarak genelde kahramanlığı ifade eden ve çoğunlukla askere uğurlarken, erkeklerin oynadığı kasap ve kabadayı oyunları başlı başına bir tür olmayıp, Hora türünün bir biçimi olduğu görüşündeyiz.

Cemil Demirsipahi Kasap oyununun ikinci bölümüne Sirto adı verildiği ve bu bölümde ayakların uzayarak çapraz büyük adımlar atıldığını söylemektedir.

Yaptığımız araştırmalar bu tanımın yanlışlığını göstermektedir. Kasap oyunu üç bölümden oluşur. Hazırlık bölümü, ağır oyun bölümü ve kaldırma bölümü. Kaldırma bölümü, yöresinde bu isimle adlandırılmaktadır. (Ayrıca kasap oyunundaki kaldırma bölümü 6/4 lüktür.) Sirto her ne kadar Türk Müziğinde bir biçim olsada, Trakya yöresinde oynanan 4 zamanlı tek bir oyunun adıdır ve oyunda Balkan Halk Oyunlarının yapısal etkileri görülmektedir.

Gayda oyunları da adını yörede gayda adı verilen tulumun eşliğinde oynanmasından alan 2 ve 4 zamanlı oyunlardır. Günümüzde enstrüman olarak Gaydaya, yöresinde rastlanmamasına rağmen, yirmi-otuz yıl öncesine kadar yöre oyunlarına eşlik eden bir saz olarak kullanıldığı bilinmektedir.

"Zeybek" oyunları bugüne kadar hakkında en çok konuşulan ve yazılan bir oyun türümüzdür. Coğrafik bölgelerin koşullarının farklılığı ve bu bölgelerdeki yerleşik tarihi kültürlerin fazlalığı nedeniyle oyunlar çok büyük farklılaşmalar gösterir. Ağır zeybekler, oyun hareketlerinden çok köken konusunda çözümsüzlük içerisindedir. Cevat Şakir Kabaağaçlı'ya göre Zeybek oyunları Anadolu'da yaşayan medeniyetlerin bir oyunudur ve figürler bağbozumu, üzümünden şarap yapma gibi konulardan öykünerek günümüzdeki şeklini almıştır. Bir diğer görüş ise zeybek oyunlarının kökeninin Orta Asya'ya dayandığı ve savaşlardaki kahramanlıkları anlatan oyunlar olduğudur. Bu görüşlerin yanısıra zeybek oyunlarının savaşçılığın ve kahramanlığın simgesi olan kartalın avı üzerinde yaptığı hareketler ve avını yakalamasından öykünerek oyun haline dönüştüğü ileri sürülmektedir.

Zeybek adının kökenini ve geliş yerini önceki bölümlerde etraflıca vermiştik. Oyun adımı ve oynanış şekliyle incelediğimizde zeybek oyunlarının ;

-Ağır ve Kıvrak (yürük) şekilde oynandığını görmekteyiz. Gözlemlerimiz Kıvrak Zeybek Oyunlarının ağırlıklı kadın oyunları olduğunu ve Ege Bölgesinin iç kısmına doğru gidildikçe Teke oyunları ile etkileşimlerinden dolayı metronom olarak hızlandığını göstermiştir. Fakat bu durum kadınların Ağır Zeybek ya da erkeklerin Kıvrak Zeybek oynamadıkları anlamına gelmemelidir. Kadınların Ağır Zeybek oynamadığı yanlış bir kanıdır. Zira Ege bölgesinde yaptığımız araştırmalar, özellikle dağlık bölgelerdeki kadınların halen "Muğla Zeybeği", "Karyolanın Demiri" gibi oyunları Ağır Zeybek tavrında oynadıklarını göstermiştir. Ancak erkekler çift davul- çift zurna ile ağır metronomda oynarken kadınlar ise ince saz denilen keman, gırnata(klarinet), bağlama, ud, dümbelek gibi sazlarla biraz daha yürük metronomda oynamaktadırlar. Ama bu hız hiçbir zaman Kıvrak Zeybek hızındaki metronoma ulaşmaz. Ege Bölgesinin güneydoğusuna gidildikçe metronomda bir hızlanma gözümüze çarpar. Çünkü Teke türü oyunlarla etkileşimin arttığı görülmektedir. .

Zeybek oyunları üzerinde araştırmalar yapan Hamit Çine oyunları çok ağır, ağır, kıvrak, çok kıvrak zeybekler olarak metronomuna göre sınıflandırmıştır. Fakat bu tip sınıflandırma çözüme kolaylıktan çok zorluk getirecektir. Zira bu tanımlama oyunların sırf metronomla birbirinden farklılaştığı imajını doğurabilir. Oysa Ağır Zeybek oyunları üçlüsü başta olan 9/2 lik ya da 9/4 lük usulde oynanan oyunlarımızdır. Fakat Kıvrak zeybeklerde üçlülerin yer değiştirdiğini görmekteyiz.

Kıvrak Zeybeklerde çözüm bekleyen bir konuda iki veya dört zamanlı kadın oyunlarıdır. Batı Egeden diğer bölgelere gidildikçe bu oyunların zeybeğin 9 zamanlı olma kuralını ihlal eden bir durum arz ettiği görülmektedir. Anadolu'nun Batı yarısında bulunan üçlüsü başta 9 zamanlı zeybek oyunları, üçlüsü sonda 9 zamanlı Teke oyunları, 2 ve 4 zamanlı kaşık oyunları coğrafi yakınlıklarından dolayı ve çeşitli vasıtalarla birbirine öyle kaynaşmıştır ki bu yörelerde oynanan oyunları ayırt etmek çok zordur. Bu nedenle araştırmacılar genellikle Kaşık ve Teke oyun türlerini ya birbirlerinin altında ya da Zeybek türünün altında göstermeyi uygun bulmuşlardır. Fakat Halk Oyunlarındaki tür ve biçim sorununu geniş kapsamlı adlandırmalarla çözmek bilimsellikten uzak yanlış sonuçlar doğurabilir. Kanımızca Teke ve Kaşık bölgelerinde görülen üçlüsü başta 9 zamanlı olan tüm oyunlarda Zeybek türünün etkisi vardır. Aynı etki üçlüsü sonda 9 zamanlı Teke 2 ve 4 zamanlı

Kaşık oyun türleri içinde geçerlidir.Burada ayırt edilmesi gereken etkilenme ve ait olma kavramlarıdır.Herhangi bir zeybek oyunu, Teke oyun ve müziğinin etkisi ile çeşitlenerek, Teke yöresinin oyunları ile uyumlu bir biçim gösteriyorsa o oyun kendi türünden çıkarak Teke türü içerisinde yer alır.Ayrıca herhangi bir tür içerisinde yer almayan oyunları ise, köprü veya geçiş oyunları olarak adlandırmanın doğru olacağı kanısındayız.

3.2 TÜRK HALK OYUNLARINDA ÖNERİLEN TÜR VE BİÇİM SINIFLANDIRMASI

Türk Halk Oyunlarının tür sınıflandırmasını yapabilmek için oyunların başlangıçta Orta Asya'dan geldiği gerçeğinden yola çıkmak doğru olacaktır. Daha sonra Türklerin, göç yolları izlenerek etkileştiği kültürler ve coğrafik koşullarla, oyunlarımızın çeşitlenmesinin sağlandığı görülür.İşte bu çeşitlenmeler yeni yeni türlerin oluşmasında yegane sebeptir.Türklerin Anadolu'ya göçü iki yüzyıl gibi uzun bir zaman süreci içine yayılır."Göçlerin, doğa güçlerine egemen olmaya, doğa güçlerini etkilemeye çalışan Şaman inancından olduğu kabul edilir.Doğaya, doğal varlıklara, yalın yaşayan göçebe kendini de doğanın bir parçası olarak görür. Doğa ile birleşip uzlaşmaya onunla uyum içinde yaşamaya çalışır.Şaman törenlerinin akla en yakın yorumu böyledir. Ağaç gibi bir canlıyı seçerler onun çevresinde dönerek gökteki tanrı (tengri) ile ilişki kurmaya çalışırlar.Onu aşağıya çağırırlar. Onunla dans eder, birleşir, bütünleşir ve özdeşirler."(172)

Bu bilgiler bize Türk Halk Oyunlarının kökeninin Şamanlığa kadar uzandığını göstermektedir."10.yüzyılın ikinci yarısında Oğuzlar, yarı yerleşik yarı göçebe daha doğrusu toprağa yerleşme aşamasında görünüyor.Batı Türkistan'daki Seyhan ve Ceyhan nehirleri arasında, kimi atlaslarda 'Turan Ovası' olarak gösterilen düzlükleri yurt tutmuşlardı."(173)Türkler tarihi özelliği olan bu konar göçer yaşam tarzı ile büyük bir alana yayılmışlardır.Kesin olarak sınırları belirleyemesekte oyunların oynandığı coğrafik alanlar Türk Halk Oyunları tür belirlenmesinde ilk unsur olmalıdır.İncelendiğinde görülmüştür ki, oyun türlerinin birbirleri ile kesiştiği bölgelerde köprü tarzı oyunlar ya da hiçbir sınıfa dahil olmayan ortada kalan oyunlar oluşmuştur.Bu gibi oyunların geçiş bölgelerinde(iki türün kesiştiği alanlar) ortaya çıkması çok normal olup, herhangi bir türün oluşumunda ele alınan en az iki temel özelliğe sahip olmadığı görülmüştür.Bu nedenle bu gibi oyunları ayrı bir başlık altında ele alınmalıdır.

(172) Bozkurt Güvenç, **Türk Kimliği**, Ankara, Tisamat Basım Sanayi, 1993, s.98.

(173) Bozkurt Güvenç , a.g.e. s.103.

Dini oyunlar coğrafik açıdan geniş bir alana yayılarak diğer oyun türlerinden farklı bir özellik gösterirler. Bilindiği gibi din olgusu insan-oğlunun bu konudaki bilgilerine sıkı sıkıya sahiplenip gereklerinin hiçbir değişikliğe uğratılmadan yerine getirilmesini emreder. Bu yüzden ki dünyanın hemen her yerinde ibadetler çok küçük inançlar dışında aynı şekilde yapılmaktadır. Türkiye'de de bu ritüeller aynı şekilde devam etmektedir. 1995 yılında Ege Üniversitesi Devlet Türk Müziği Konservatuvarı Türk Halk Oyunları Bölümü ve Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü ile ortak yürüttüğümüz Muğla ili Halk Oyunları ve Halk Müziği alan araştırmasında gördük ki, iki komşu köyün oyunları bile farklı karakteristik özellik gösterebilmektedir. Fakat Muğla ili içinde yaşayan tüm Alevilerin samah oyunları eksiksiz birbirine benzemektedir. Örneğimizi genişletirsek Muğla ilindeki samah oyunlarının aynısını İzmir, Antalya, Erzurum gibi Türkiye'nin hemen her yöresinde görebilmekteyiz. Bu durum bize yukarıda söylediğimiz gibi dini dansların coğrafik alanla sınırlandırılmayacağını göstermektedir.

Müziksel açıdan baktığımızda ise; Dünyamızda yüzlerce insan, hergün toplam sekiz nota ile binlerce müzik ezgisini birbirinden farklı kombinasyonlar halinde üretmektedir. Usul açısından bakıldığında, bir oyun türüne ait usul eğer o türün özelliği olacaksa gerek icrasında ve gerekse verdiği duygu da diğer usullerden farklı olmalıdır. Türk Müziğinde tür ve biçim hakkında çalışmalar yapmış olan Ege Üniversitesi Devlet Türk Müziği Konservatuvarı öğretim görevlisi Onur Akdoğu ile yaptığımız kişisel görüşmede Tango'nun ritim açısından dinlendiğinde diğer tüm müziklerden farklı bir tarzı olduğu nedeniyle tangoya bir türdür demektedir. Fakat Türk Halk Müziği açısından halayların bir tür sınıfına giremeyeceğini çünkü bir çok usul ve birden çok bölümden oluşan halayların tür oluşturmada gerekli özellikler göstermediği görüşünü savunmaktadır. Müziksel açıdan böyle kabul edilse bile Halk Oyunları açısından halayların; ülkemizde geniş bir alanı kaplayan, yaygın olarak oynanan, çeşitli biçimleri barındıran bir oyun türü olduğunu savunmaktayız. Halk Oyunlarını uzmanlık dalı olarak seçmiş herhangi bir kişi, ezgisiz çaldiracağımız davulun yöresel ritmini analiz ederek hangi yöreye ait oyun ritmi olduğunu bize söyleyebilir. 9 zamanlı karşılama türü oyunlar ile Zeybek türü oyunlar arasında tartışmasız bir ritim icra farklılığı vardır. Halk oyunlarımız için ritim ezgi kadar tür belirlemede önemli bir özelliktir. 2 ya da 4 zamanlı usuller tüm Anadolu'da yaygın olmasına rağmen çalınış tarzlarıyla her bir türde farklı bir şekilde ortaya çıkarlar.

Tür sınıflandırması yapabilmek için yöresel giyim tarzı da çok önemli bir özelliktir. Giyim tarzı oyunun adım yapısıyla doğrudan ilgilidir. Dikkatle incelediğimizde, halay oyun adımlarının ağırlıklı hareket bölgesi, giyimden dolayı yapılan hareketin vücutta en rahat görülebilecek yeri yani diz ve dizin alt kısmıdır. Aynı şekilde bar türü oyunların oynandığı bölgelerde ise erkekler zıvga denilen tüm bacağın sarıldığı dar bir tür pantolon giyerler. Oyun adımlarında hareketler hep bacadan yapılır. Halayda olan dizdeki hareket unsuru özelliğini kaybeder, adımlar hep bacadan yapılır. Burada kostümler adımları belirleyicidir ya da adımlar kostümü belirler gibi bir iddamız yoktur. Temel düşüncemiz; herhangi bir oyun türünde, oyun ile giysi birbirleri ile etkileşim içerisindedir. Tür belirlemede, giysi temel özelliklerden biridir. Halk oyunlarında, oyunların tür olabilmesi için aşağıdaki ortak özellikleri göstermeleri gereklidir;

1. Temelde benzer bir adım yapısı göstermelidir.
2. Oyun oynanış şekli ve oyun alanının kullanım şekli (daire, çizgi formu gibi) benzer özellikler göstermelidir.
3. Yaygın olarak oynanan oyunlar olmalıdır.
4. Yöresinde yaygın olan figürler o yöreye has tavırla icra edilmelidir.
5. Oyunun konusu ya da danslardaki öykünmeler, yöre halkının yaşam biçimine ve coğrafik yapısına uygun olmalıdır.
6. Temelde kullanım amacı aynı olan yöreye özgü giysi benzerliği olması gereklidir.
7. Yöreye ait yaygın olarak bilinen geleneksel sazlar oyuna eşlik etmelidir.
8. Müzik açısından; usul, makam, ritim ve bunların icrası ortak özelliklerle göstermelidir.

Tezimizde düzenli bir şekilde gösterebilmek için türlerin taşıdığı bu temel özellikleri şu belirleyici unsurlar altında oluşturduk;

1. Oynanış nedeni	6. Tutuşma biçimi
2. Oynama yeri	7. Oyuncu sayısı
3. Oyuncuların cinsiyeti	8. Kullanılan oyun araçları
4. Oyun adım yapısı	9. Eşlik eden çalgılar
5. Oyun formu	ve müzik yapısı

3.2.1 Bar

1.Genel olarak savaş kutlamaları, kahramanlık ve yiğitlik duygusuyla oynanan oyunlardır.

2.Ağırlıklı açık alan oyunu olmasına rağmen genelde kadın barları kapalı mekanlarda oynanır.

3.Genelde erkek oyunu olarak bilinir. Kadınlarla erkekler ayrı ayrı oynarlar.Alaca oyunlar görülsede bu oyunlar Horon ve Halayın etkisiyle oluşan biçimlerdir.

4.Barlar çok estetik bir oyun türümüzdür.Hareketler ağırlıklı olarak baktan yapılır, dizler kullanılmaz.Adımlar sürekli parmak ucunda, sıçramalar ve titremeler ayak bileğinde yapılır.Bu yüzden bedenin üst kısmı sabit ve hareketsizdir.Ağır yürüyüşlerin yanısıra ani sıçramalar, sekerek koşmalar ve çökmeler görülür. Barlar genelde iki, bazende üç kısımdan oluşur.

1.Kısım:Ağırlama

2.Kısım:Üsteleme

3.Kısım:Yelletme-Sekme-Hoplatma

5.Dizi biçiminde oynanır.Sadece Hançer barı gibi beceriye dayalı solo oyunlarda iki kişinin karşılıklı oynadığı görülür.

6.Tutuşmalara göre açık bar ve kapalı bar olarak ikiye ayrılır.Omuzdan ya da ellerden tutuşarak oynamaya açık bar, eller aşağıda kavuşmuş omuzlardan temas yoluyla bir bütün halinde oynamaya kapalı bar denir.Oyunlara sırasıyla Açık bar ile başlanır ve sonra kapalı bara geçilir.

7.Solo oyunlar haricinde barlar genellikle en az beş kişiden oluşan topluluklar halinde oynanır.

8.Barbaşının elinde mendil bulunur ve genelde oyundaki adım değişikliklerini mendil komutuyla verir.Oyunun ezgisine göre mendil sallamak büyük bir beceridir.Usta kişiler tarafından mendilin sallanması tarifi mümkün olmayan bir zerafeti belirtir.Hançer barında ise soloya çıkan iki kişinin bıçakla oynamalarında güç ve cesaret gösterisidir.

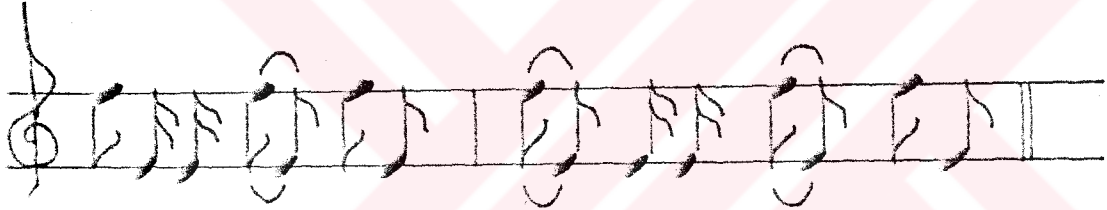
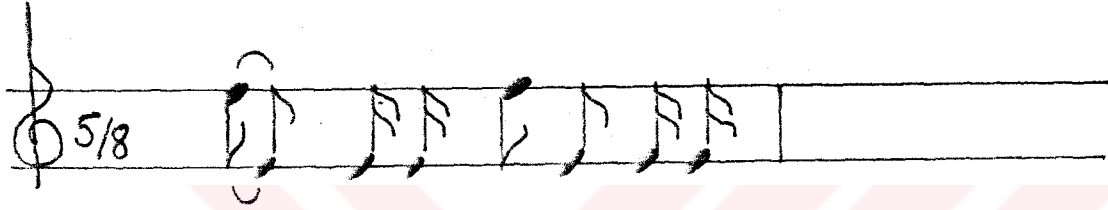
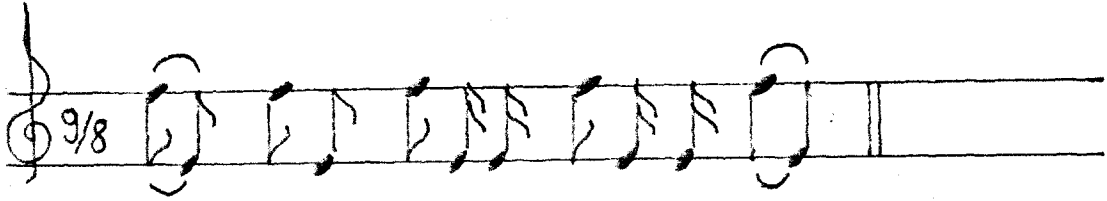
9.Bar havalarında ana usuller ve üçlü şekilleri ile, birleşik usullerden 9 ve 10 zamanlı usuller kullanılmıştır. Birinci bölüm ağır ve yavaşça, ikinci bölüm daha hızlı bir şekilde sona erer. Barlar sözlü ve sözsüz olabilir.Ezgiler genellikle 7'li aralıklar içinde dolaşmasına rağmen bir oktava varanlarda vardır. Barlarda çeşitli diziler kullanılmıştır.Barlar genelde davul zurna ile

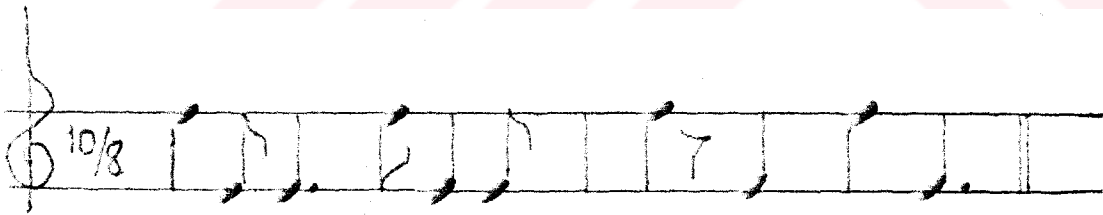
oylanır. Bazı yerlerde ise dümbelek, mey, tulumla oynanabildiği gibi, Kars ve Artvin dolaylarında Akordionla oynandığı görülmektedir. Kadın oyunları türkölü ve daha yumuşak oynanır. Kadın oyunlarına klarnet ve def eşlik eder.

Bar ritmlerinin bazıları aşağıda örneklenmiştir.

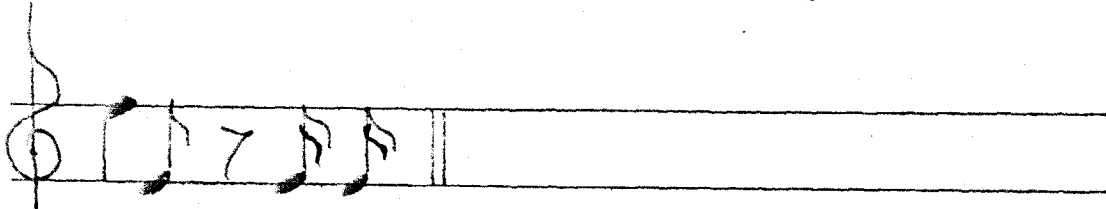
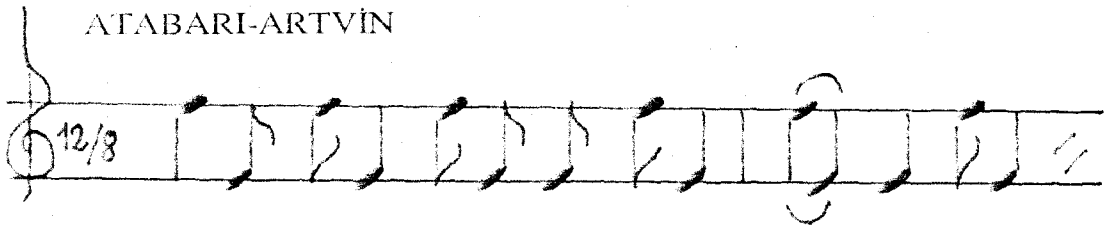
BAŞBAR-ERZURUM

ŞAŞAT BARI-ARTVİN

ATABARI-ARTVİN

3.2.2. Halay

1- Toplu halde yapılan eğlencelerde oynanır.

2- Genelde açık alan oyunlarıdır.

3- Kadın, erkek ayrı ayrı oynandığı gibi karma oynanan Alaca Halaylar da bulunur.

4- Halay, bağımlı bir oyundur.Halaybaşı diğer oyuncuları komutlarıyla yönetir ve bu komutlardan hariç ferdi olarak farklı hareketler yapılamaz. Hareketler yumuşak ve yaylanmalıdır.Vücudun en ağırlıklı hareket bölgesi diz ve dizden aşağısıdır.El çırpma ve omuz titretme görülür.Oyunlarda sıçrama, zıplama, sekme ve çökme ile dönme adım cümleleri yer almaktadır.

5- Oyuncular küçük parmak, kol ve omuzdan tutuşarak bağımlı bir şekilde oynarlar.Kol dirsekten bükülü en fazla omuz hizasına kadar kaldırılır. Tutuş şekli ve kol kırıklığı değişse bile çökmeler dışında eller omuz hizasını geçmez.

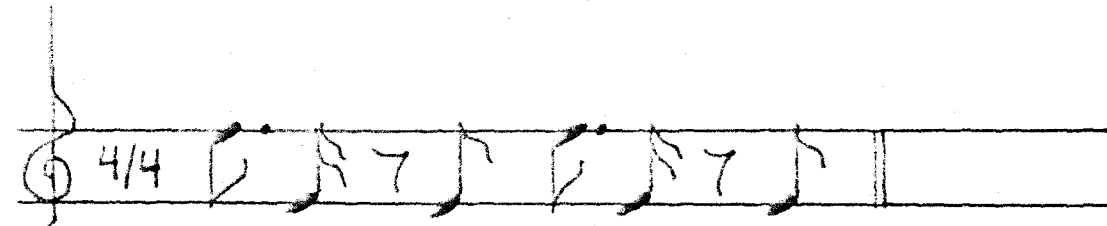
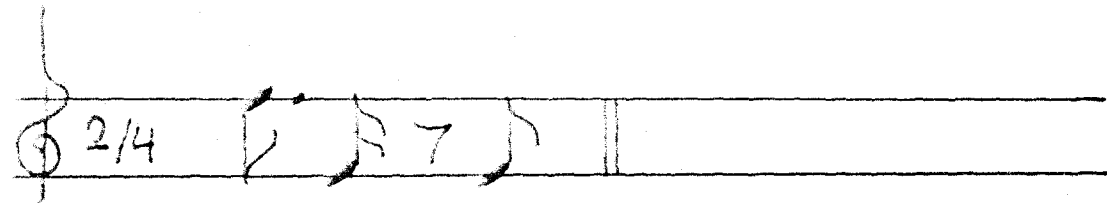
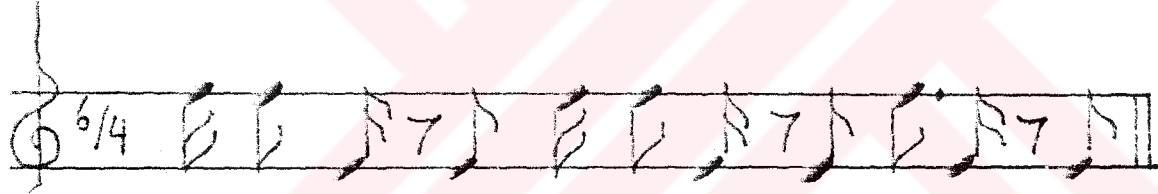
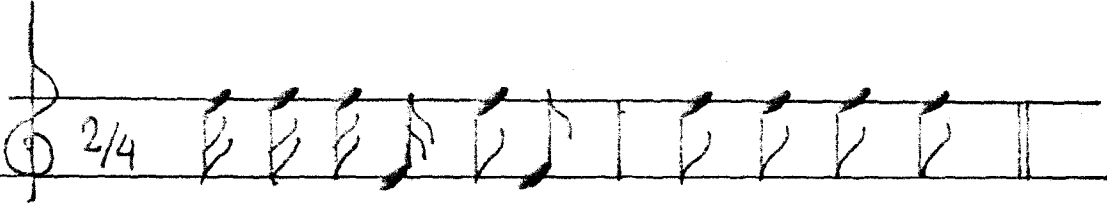
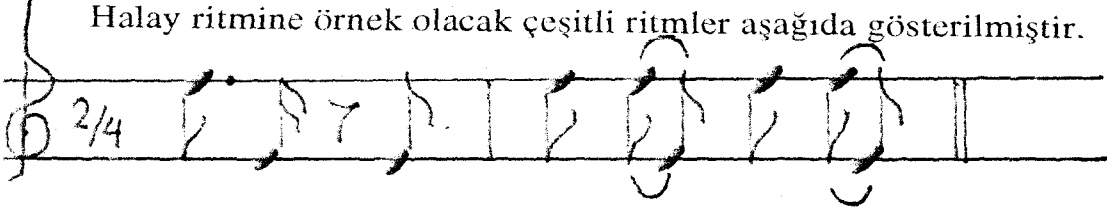
6- Ağırlıklı düz çizgi ve daire oyunlarıdır.

7- Mendil vazgeçilmez bir oyun aracıdır.Erkekler tuğra, kılıç, kamçı gibi aksesuarlarla, kadınlar ise yaşmak, çevre kullanarak oyun oynarlar.

8- Tek, iki, üç ve dört bölümlü halaylar vardır.

9- Oyunlar ağırdan başlayıp gittikçe hızlanır genelde 4 zamanlı olup 2 ve 4 zamanlı usullerin birleşimiyle 6 zamanlı olanları da görülür. Halay ezgilerinin ritmik yapısı ağırdan hızlıya doğru bir hareket gösterir. Halay sözlü ve sözsüz olmak üzere iki şekilde görülür. 4'lü ve 5'li aralıklar içinde seyir eden halaylar olduğu gibi 10'lu ve 11'li aralıklar içinde seyreden 1 oktavdan fazla ses genliğine ulaşan halaylar da vardır. T.H.M'de görülen tüm diziler halay ezgilerinde kullanılmıştır.Halay oyunlarında kullanılan çalgılar çoğunlukla davul ve zurnadır.Fakat bazı yörelerde bağlama, ney, klarnet (gırnata) ve kavala da rastlanır.Nanay biçiminde oynanan oyunlarda ise hiçbir çalgı kullanılmaz.Oyuna sadece def, dümbelek, darbuka gibi tartım araçları eşlik eder.

Halay ritmine örnek olacak çeşitli ritimler aşağıda gösterilmiştir.

3.2.3. Hora

1- Kahramanlık ifade eder, askere uğurlama da ve toplu eğlencelerde oynanır.

2- Açık alanlarda oynanır.

3- Kız, erkek ve karma olarak oynanır.

4-Trakya bölgesinin toplu olarak oynanan en canlı ve hareketli oyunlarıdır.Hora oyunlarında ağırlıklı balkan kültürünün etkisi görüldüğünden bir çok değişik biçime sahip bir oyun türümüzdür. El ele ya da omuzdan tutuşarak oynanan bu oyunların ağırlıklı erkek oyunları olması nedeniyle özellikle kabadayı ve kasap oyunlarında yapılan hareketler tek ayak üzerinde dengeli bir şekilde uzun süre durmayı, hızlı olan kaldırma bölümünde ise sürati çevikliği ve beceriyi gerektiren bir oyun türümüzdür.

5- Yarım daire, daire ve çizgi formları kullanılır.

6- Ellerin serçe parmaklarından, omuzlardan ya da beldeki kuşaklardan tutuşarak oynanır.

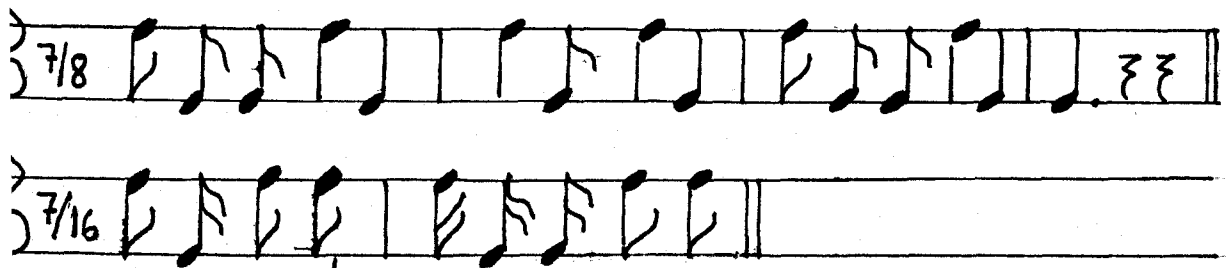
7- 2, 4, 5, 6, 7 ve 10 zamanlı oyunlardır.

Bu yörede oynanan türkölü oyunlar adlarını yörenin halk kahramanları, kabadayı ve eşkiyalardan almıştır. Örneğin "Kara Yusuf", "İzzet Hoca", "Ali Paşa" gibi kahramanlık ve yiğitlik duygusu ile yakılmış ağır ve çabuk kısımları olan Horalar genellikle çift davul ve çift zurna ile oynanır.Bu bölgede ayrıca gayda, kabak, çığirtma, kaval, bağlama, kemane gibi çalgılar oyunlara eşlik etmektedir. Tanbura denilen bir çeşit bağlama cinsinde kendine özgü düzeni ve tel donanımı ile Balkan sazı olarak bu bölgede yer aldığı görülmektedir.

Ritm Örnekleri aşağıdaki gösterilmiştir.

Hora

Arzu ile Kamber - Edirne

Eski Kasap - Kirklareli

A single staff of music in 6/4 time, featuring a sequence of eighth and sixteenth notes.

Yarım Kasap-Edirne

Top staff of music in 6/4 time, featuring a sequence of eighth and sixteenth notes.

$\text{♩} = 120$

Bottom staff of music in 6/4 time, featuring a sequence of eighth and sixteenth notes.

Kabadayı - Edirne

Top staff of music in 5/4 time, featuring a sequence of eighth and sixteenth notes.

$\text{♩} = 120$

Bottom staff of music in 6/4 time, featuring a sequence of eighth and sixteenth notes.

3.2.4. Horon

1- Şenlik, şölen oyunlarıdır.

2- Açık alanlarda, yaylalarda oynanır.

3- Karma oynanan oyunlarımızdandır.

4- Horonlar coğrafik yapısında etkisiyle zor koşullarda yaşayan insanların duygu ve düşüncelerini anlatan bir Halk oyunları türüdür. Tüm beden durmaksızın titreterek oynanan bu oyunlarda metronom çok yüksektir. Ayaklar oyunlardaki en hareketli bölgedir. Dizlerde sürekli bir titreşim görülür, ani sıçrama ve hoplama ile ayaklar büyük bir kıvraklık içinde yeri sertçe döver.

Giysilerinde oyunların şekillenmesinde yardımcı unsur olduğunu görüyoruz. Mahmut Ragıp Gazimihal de "Şarki Anadolu Türküleri ve Oyunları" adlı eserinde;

"Zıpka takımının Manzarası çok zarif ve vücudu yapışıklığı ile horonların çevikliğine çok elverişlidir. " diyerek destek vermiştir.

5- Düz sıra ve daire şeklinde oynanır.

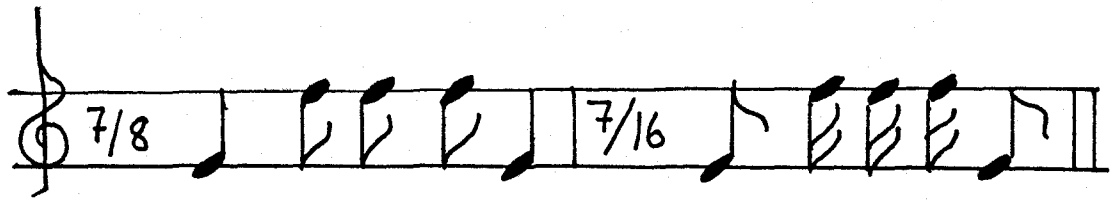
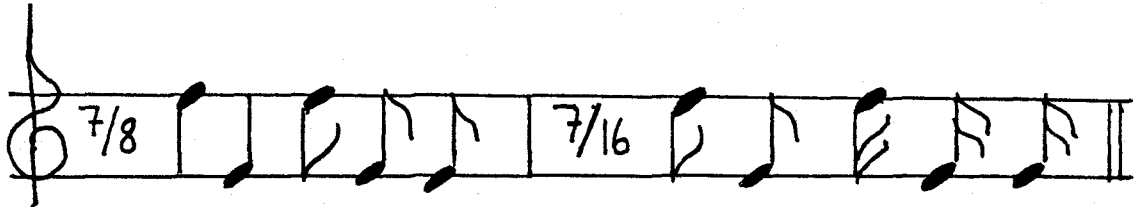
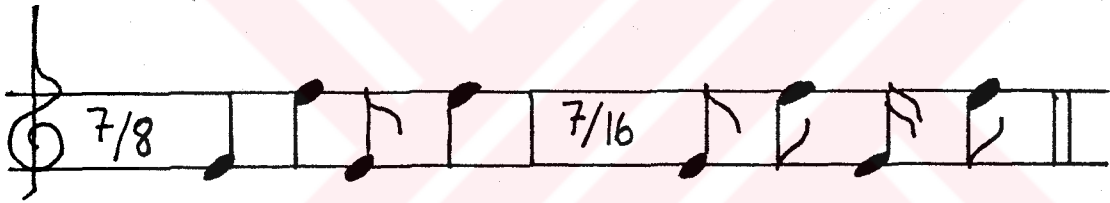
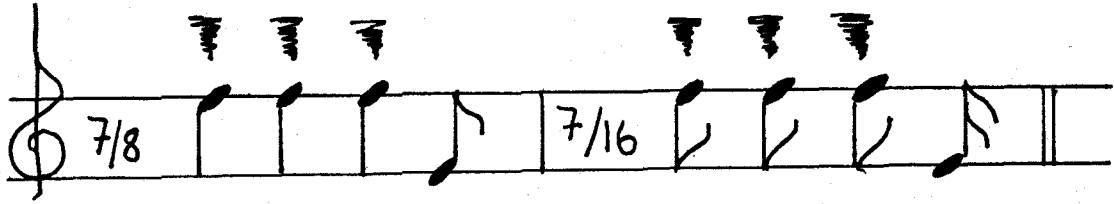
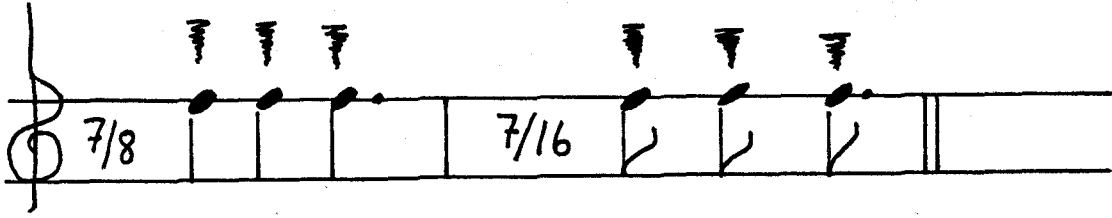
6- Ellerden tutuşarak oynanan oyunlardır. Elele tutuşurken kollar dirseklerden öne doğru bükülmüş biçimde, ya baş yukarısına kadar ya da bel hizasında tutulur ve sürekli küçük devinimlerle hızlı bir ritm içinde sallanır. Ferdi oyunlarda ise kollar sürekli hareket halinde sanki elele tutuşuluyormuşcasına sallanır. Giresun ve Ordu civarında karşılıklı bağımsız oynanan oyunlarda görülür.

7- Oyuncu sayısında bir sınırlama yoktur. İkili görülen oyunların yanısıra özellikle yayladaki şenliklerde yüzlerce kişi hep beraber oynarlar.

8- Horon türünde güç ve estetik gösterme amacıyla oynanan bıçak oyunlarının dışında başka bir oyun aracı görülmemektedir.

9- Horon oyunları genellikle 7 tartımlıdır. Ayrıca 5'li, 2'li, 4'lü zamanlarda aksak ve düz tartımlı oyunlarda görülür. Ağırıklı kullanılan çalgı davul, zurna ve kemençedir. Özellikle sipsi zurna tercih edilir. İç bölgelerde tulum, zurna, mey çalgıları da görülebilir. Kadınlar kendi aralarında horon türküleri söyleyerek def, fincan gibi çalgılarla da oynarlar. Horon kurma 7/8'lik usulde (2+2+3) seyireder. Oyun hızlandıkça metronom yükselir, usul 7/16 olarak karşımıza çıkar, fakat vurgu ve ritm özelliği aynıdır.

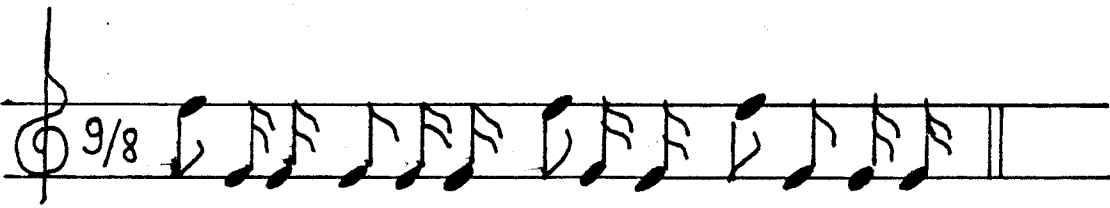
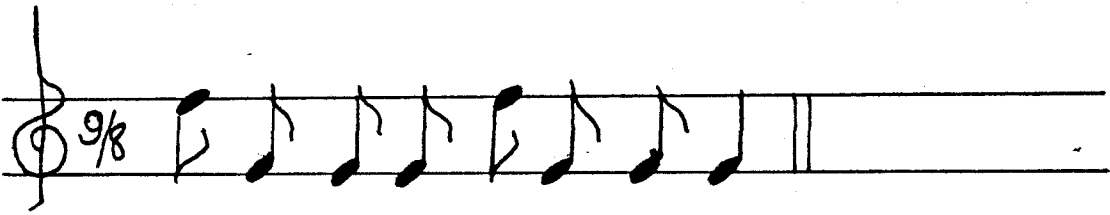
Oyun ritmleri aşağıdaki gibi örneklenebilir.

3.2.5 Karşılama

- 1- Eğlence amaçlı düğün ve kına gecesi oyunlarıdır.
- 2- Çoğunlukla kapalı mekanlarda oynanmaktadır. Ayrıca açık alanlarda da oynanır.
- 3- Genelde kadın oyunlarıdır. Karma oynandığı da görülür.
- 4- Oyun adımları sağa sola öne arkaya olmak üzere çökmeli ve dönmelidir. Oyun esnasında vücut oldukça hareketlidir ve yarım ayakta oynanır. Bu oyunlarımız tek bölümlüdür. Metronomun yükselmesiyle ağır adım cümleleri genelde hızlanarak zıplamalı ve sıçramalı şekle dönüşür.
- 5- Düz çizgide karşılıklı oynanır.
- 6- Tutuşmadan ferdi olarak oynanan oyunlardır. Kollar dirsekten bükük ve eller şıkatılarak sallanır.
- 7- Karşılıklı oynanmasından dolayı çift kişi oynama zorunluluğu vardır. Bu sayı 2 ve katları halinde artabilir.
- 8- Elde mendil, tespih gibi oyun araçları görülür.
- 9- Yaptığımız incelemelere göre 9 zamanlı oyunlardır ve oyunlar ağır bir tempoda başlayarak gittikçe hızlanır. Genelde açık havalarda çift davul ve çift zurna, kapalı mekanlarda ise saz, def, fincan, darbuka, zilli maşa gibi çalgılar oyuna eşlik eder.

Karşılama ritmine örnek olarak aşağıdaki ritimler verilebilir.

3.2.6. Kaşık Yöresi

1- Türkmen aşiretlerinin düğünlerde oturak alemi gibi günlük eğlen-celerde oynadıkları, mizahi öğeler taşıyan aşk ve sevgi temalarını işleyen oyunlardır.

2- Açık alanlarda, kapalı mekanlarda oynanır.

3- Alaca oynanan oyunlardır.

4- Temel oyun adımı, bir ayağın topuğu ve diğer ayağın pençesi üzerinde topallar gibi sürekli sekmesidir.Sürekli sekerken ve ayaklar atılırken ani çökmeler hareketlerin en karakteristik özelliğidir.Oyun ezgilerinin ölçüsüz olarak söylenen türkü bölümlerinde kişiler serbest hareket yaparak yürürler. Ezginin nakarat bölümlerinde ortak hareketler yapılır.

5- Genelde dairede oynanmakta olup karşılıklı olarakta oynanır.

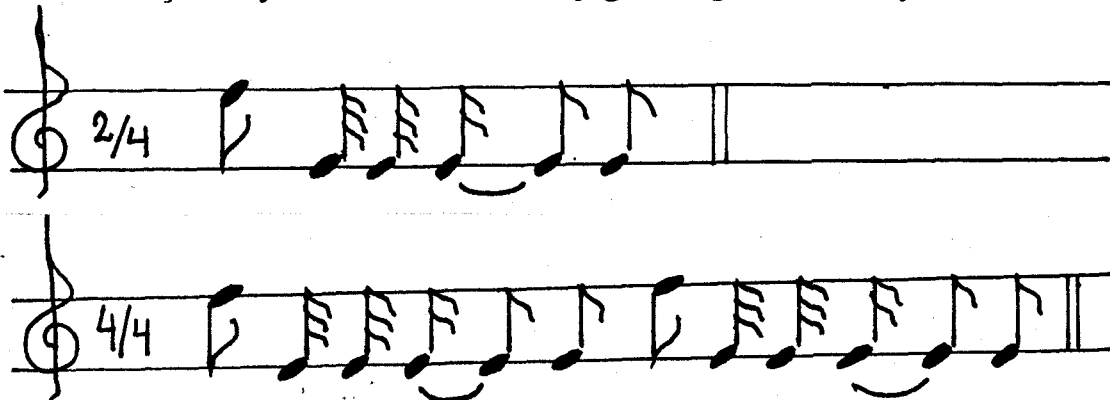
6- Ellerden tutuşmadan, ferdi olarak oynanır.Yürüyüş adım cümlesinde genelde kollar omuz hizasına kadar kaldırılıp yere paralel bir şekilde tutulur. Sekme bölümlerinde kollar yanda, yarım dairede aşağı yukarı sürekli hareket ettirilir.

7- Oyuncu sayısında bir sınır görülmez.Genelde çift olarak oynanır.Dizi oyunlar ikili, dörtlü, şekilde oynanır.

8- Temel ve vazgeçilmez tek oyun aracı kaşıktır.Oyun ritmine göre kaşık çalarak oynamak büyük maharet ve hüner gerektirir.

9- Kaşık oyunları 2/4'lük ve 4/4'lük ölçülü oyun havaları ve türküleriyle oynanır.Canlı, akıcı, ritm ve ezginin hareketlerle birleştiği bu oyunlar da karma usullerden 8/8, 9/16, 9/8 'lik zamanlar kullanılır.Genelde kabak kemane, sipsi, kaşık, tırnak kemençe, dört telli kemençe, bağlama, cura, kucak davulu, zilli maşa ve tambur oyunlara eşlik eder.

Kaşıklı oyunların ritmlerini aşağıdaki gibi örnekleyebiliriz.

3.2.7. Teke Oyunları

1- Genelde yürüklerin yaylalarda oynadıkları eğlence amaçlı oyunlardır.

2- Açık alanlarda ve kapalı mekanlarda oynandığı görülmüştür.

3- Karma oynanan oyunlardır.

4- Özellikle zortlatmalarda 'Teke'den etkilenip öykünmelerin onun hareketlerini anlattığı düşünülmektedir. Bedenin tümü tamamen hareketlidir. Çok çeşitli çökme adımları vardır. Sürat ve çabukluk gerektiren oyunlardır. Kollar sürekli ve çabuk bir devinim içindedir.

5- İki ya da daha çok kişinin karşılıklı ya da daire biçiminde oynadığı oyunlardır.

6- Ferdi olarak oynanan oyun türlerimizdendir. Kollar birbirine temas etmez. Müzik açısından tek bölümlü 9/8, 9/16 lık olup 2 ve 4 zamanlı olanları da vardır. Teke yöresinde hız belli bir niteliktir. Oyun müziklerinin metronomları yüksek olduğundan 8'lik ve 16'lık değerlerde notalarla yazılır. 9 zamanlı oyunlarda üçlüsü sonda olan tipi kullanılır. Teke zortlatmaları ise teke oyularından daha hızlı metronomda oynandığından dolayı, 16'lık nota değerleriyle yazılır. Teke zortlatmalarında üçlülerin ikincide ve sonda olan tipleri kullanılır. Bağlama, cura, kaval, sipsi, üç telli, darbuka teke oyunlarında ve teke zortlatmalarında kullanılan sazlardır.

Teke oyunlarına ve Teke zortlatmalarına örnek ritimler aşağıda verilmiştir.

3.2.8. Zeybek

1- Yiğitlik ve kahramanlık öğeleri taşır.

2- Açık alan oyunlarıdır.

3- Ağırlıklı erkek oyunları olmakla birlikte kadınlar da oynamaktadır.

4- Oyun adımlarının kartalın hareketlerinden öykünüldüğü düşünülmektedir. Mağrur bir ifade ile oynanır. Üçleme, düz yürüyüş, çökme, dönme, esli ve ayak atma adımlarının herhangi biri ile oyuna başlanabilir. Vücudun beden bölümü ağır zeybeklerde genellikle sabittir. Kesinlikle titreme ve hızlı bir sallanma görülmez. Oyun adımları dönme, diz vurma, çökme ve sekme (atik) gibi güçlü hareketlerden oluşmaktadır. Tek ayak üstünde dengeli bir şekilde durmayı gerektiren figürler de vardır. Adım sol ayakla başlar. Oyunların tüm aksiyonu el ve ayaklardadır. Enstrümantal ezgilerle ya da sözlü ezgilerin saz kısmıyla oynanır. Söz bölümünde gezinleme yapılır. Müzik cümlesi 9 zamanlı olup adım cümlesi 8 sayıda tamamlanır.

5- Daire formunda oynanır.

6- Tutuşmadan ferdi olarak oynanan oyunlardandır. Erkeklerde kollar dirsekten hemen hemen hiç bükülmeden eller baş hizasının üstüne kaldırılıp, parmaklar şıklatılarak oynanır.

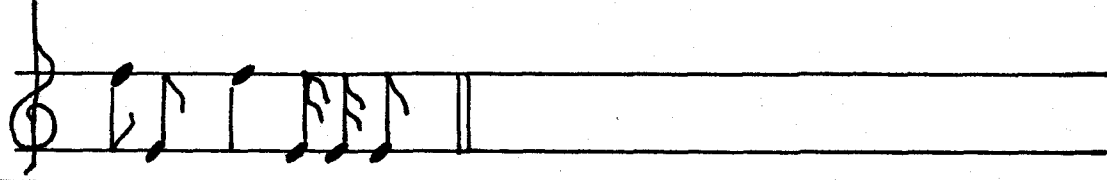
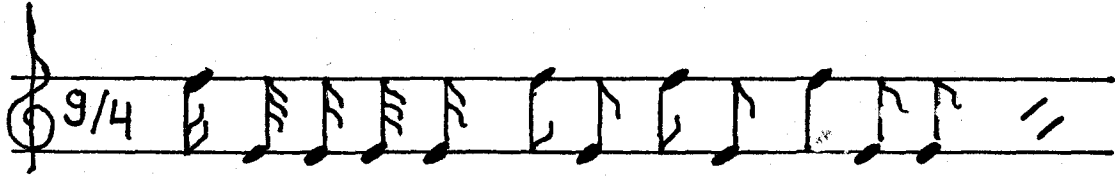
7- Genelde tek kişi oynanmasına rağmen dairede daha fazla kişiyle de oynanabilir.

8- Bazen galeyana gelip beldeki silah alınarak kurşun sıkılmasına rağmen genelde oyun esnasında ellerde herhangi bir oyun aracı görülmez.

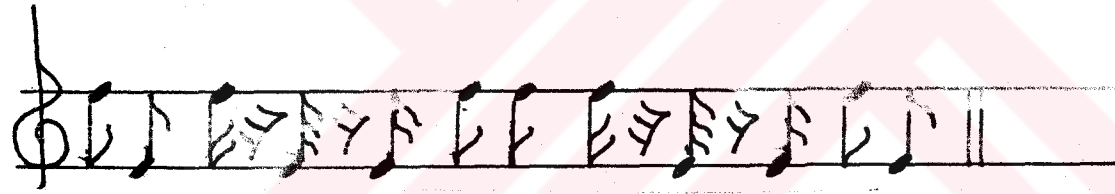
9- Bugüne kadar yapılan çalışmalarda zeybek oyunları ağır zeybek ve kıvrak zeybek olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Ağır zeybekler üçlüsü başta olan 9 zamanlı oyunlardır. 9/2 lik ve 9/4'lük ölçülerde oynanır. Oyunlar yavaş metronomda oynandığından dolayı ağır zeybek adını almışlardır. Genelde açık havada oynandığından davul zurna baş sazlarıdır. Yörelere göre çift davul ve çift zurna çalınmaktadır. Zurnalardan birisi ezgiyi çalarken diğeri dem tutmaktadır. Zamanla zeybek oyunları kapalı mekanlara taşınmış ve davul zurnanın yerini bağlama, kabak kemane, kaval, darbuka gibi ince saz denilen çalgılar almıştır. Oyunların içerisine kadınlarında girmesiyle zeybek oyunları yumuşamış ve hareketlilik kazanmıştır. Ayrıca teke oyunlarını etkilemesiyle zeybek oyunlarındaki üçlemeler yer değiştirmeye başlamıştır. Bu da kıvrak (yürük) zeybek biçimini doğurmuştur.

Zeybek oyunlarının ritm örnekleri aşağıda verilmiştir.

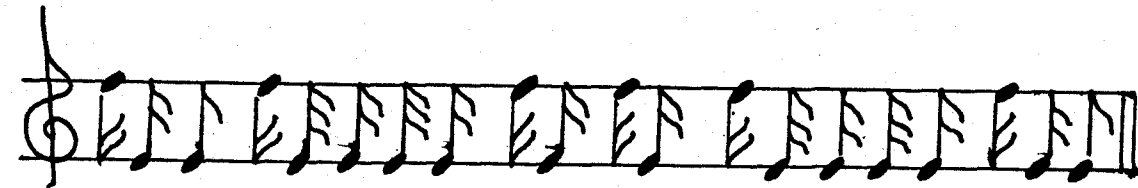
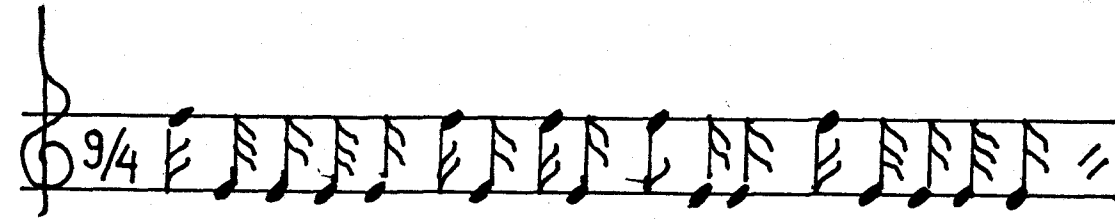
SERENLER ZEYBEĞİ -BURDUR

SERENLER ZEYBEĞİ - AYDIN

HARMANDALI - İZMİR

SONUÇ

Bilimin herhangi bir dalı üzerinde tür oluşturmanın zorluğu bilinen bir gerçektir. Günümüzde pozitif bilimlerde dahil birçok branşta hala tür ve biçimlendirmelerde karışıklık yaşanmakta ve eksiklikler çok büyük zorluklarla giderilmeye çalışılmaktadır. Hele bu seçilen dal sosyal bilimlerden folklorun bir alt kolu olan Halk Oyunları ise; çözümleme daha da zor olacaktır. "Halk Oyunları; aldıkları isimler, oynanış tarzları, oyuncuların oyun içindeki özellikleri, kişilerin cins ve sayı bakımından, birini diğerinden ayıramayacak derecede kaynaşmış bir bütün teşkil etmektedir.

Bu özellikler yalnız oyunlarda değil, diğer bütün maddi ve manevi folklor ürünlerinde de aynen görülmektedir. Bilhassa oyunlarda birarada görmeye ve düşünmeye alışılan giyim, kuşam ve süslenme ile inanışlar örf ve adetler çalgılar ve ezgiler birbirleriyle o kadar kaynaşmıştır ki birini diğerinden kesin çizgilerle ayırabilmek hemen hemen imkansızdır. Zıvga-yelek-başlık-şalvar-cepken-yemeni-potur-camedan-kuşak-tepelik gibi daha bir çok malzemenin coğrafi hudutlarla birbirinden ayrılması nasıl mümkün olacaktır. Başta davul-zurna olmak üzere kullanılan halk çalgılarının bir iki istisna dışında ülkemizin her tarafında her çeşit oyunlara eşlik ettiğini görürüz." (174)

Halk Oyunlarında tür sınıflandırması yapabilmek için fen bilimlerindeki gibi "her türün diğer türlerde olmayan en az iki ayrı özelliği olmalıdır" ilkesiyle çözüme gidilemeyeceği anlaşılmıştır. Sayın Değerli'nin de dediği gibi tür belirlemede önemli özelliklerden biri olan müzik ve çalgılarını incelediğimizde her bölgede davul zurnaya rastlamaktayız. Fakat bölgelere göre bu çalgılar hem biçim olarak değişikliğe uğramakta hem de ezgi ve icra şekilleriyle tür belirlemede temel etkenlerden biri olabilmektedir. Araştırmamızda güvenilir, sağlıklı tür belirleme çalışmaları yapabilmek için olması gerekli hususları şöyle maddeledik:

1-Tüm yöre oyunları toplanarak bir envanter oluşturulması şarttır.

2-Bazı türler yaşamın özel anlarında kişilik bulmuştur. Örneğin bazı oyunlar vardır ki sadece dini törenler de oynanır. Bu gibi belirli durumlarda oynanır olmak bu tür oyunlar için temel özelliktir.

3- Yöreye has oyun ve müziğin icra ediliş biçimi tür belirlemede önemli özelliklerdendir. "Kural olarak birtek özellik bütün özellikler tarafından belirlenen bir türü tanımlamada yetersiz kalır. Bu özelliklerin hepsinin birden

(174) Fikret Değerli, "Halk Oyunlarımız", II. Türk Folklor Kongresi Bildirisi, Ankara, MİFAD Yayını, 1983

gereksinilmediği durumlarda vardır ama folklor nazmı söz konusu olduğunda bir zorunluluk haline gelirler.Bilimimizin karşılaştığı sorunların tümünü ne edebi etnografik ne de müzikolojik folklor tek başına çözebilir." (175)

4- Farklı türlere ait oyunların birçoğu, birbirleriyle benzer ilişki içinde olabilir.Böyle bir örneğe sahip oyunları tek bir tür içerisine sokmak güvenilir bir tür sınıflandırması sonucunu vermez.

Vladimir Propp'un oluşturduğu tür sınıflama ilkelerinin Türk Halk Oyunlarında da geçerli olduğu görüşüyle tez çalışmamızda aşağıdaki ilkelerin Halk Oyunları için temel sınıflama unsurları olacağını düşünmekteyiz. :

- 1- Seçilen özellik fenomenin konu ile ilgili yönlerini yansıtabilmelidir.
- 2- Seçilmiş olan özellik sınıflama boyunca aynı kalmalı hiç değişmemelidir.
- 3- Temel özellik açıkça formüle edilebilmelidir.

Tüm belirlenen bu unsurlar ve yaptığımız tür envanterleri sonucu gördük ki Türk Halk Oyunlarında bir tür ve biçim karmaşası yaşanmaktadır.Dar alanda yaygınlık gösteren bir oyunun yöresindeki adını bir tür adı olarak sınıflandırmalar içinde bulduk.Ayrıca bu güne değin yapılan tasniflerin çoğunluğu oyun araçları oynanış şekli gibi biçime yönelik sınıflamalar şeklinde olmuştur. Biz ise tür belirlemede denencelerimizi;

-Oyun adını, türüne has bir özellik gösterir.

-Oyun müzikleri, ritm, ezgi, icra ve çalgılarıyla farklı bir özellik gösterir.

-Yöresel giysiler tür belirlemede etkin bir unsurdur, şeklinde kurmuştuk ve aldığımız sonuçlarda da gördük ki, denencelerimiz Türk Halk Oyunları türlerinin belirlenmesinde seçilmiş doğru unsurlardır.

Türk Halk Oyunları'nın tür ve biçim karmaşasını giderebilmek için öncelikle tür ve biçim tanımlarının yapılması gerektiğini düşünerek tezimizin ilk bölümünde bu kavramların tanımlarını yapıp eş ya da yakın anlamlarını örnekledik.

Diğer sosyal bilim alanlarındaki tür ve biçim tanımlamalarından da faydalanarak Türk Halk Oyunları için bir tür ve biçim tanımlaması yaptık.

(175) Vladimir Propp, "Folklor Türlerinin Sınıflandırılmasının İlkeleri", Türkçesi Necdet Hasgül, **Folklor Doğru Dergisi**, İstanbul, Sayı : 61, 1992, s. 2738.

Belirli bir coğrafik alan içerisinde köken, ekonomi ve diğer medeniyetlerle kültürel alışverişler sonucunda oluşmuş, o yörede yaygın olarak görülen oyun adımları, ritm, usul, çalgılar ve bunların icrasının ya teker teker farklılıkları ya da bu unsurların kombinasyonlarıyla ortaya çıkan farklılıkların Türk Halk Oyunları türlerini oluşturduğunu gördük. Oluşan türleri folklor kuramlarından difüzyonist (yayılmacı) bir yaklaşımla inceleyerek oyunların coğrafik alana bağımlı olarak etkisinin azalarak yayıldığını ve yayılan diğer oyun türleriyle etkileşip biçimleri oluşturduğunu gözledik.

Tezimizin ikinci bölümünde; örnek olması açısından, bugüne kadar Halk Bilimleri alanında, Halk Oyunlarına yakın branşlardaki halk edebiyatı ve Türk Müziği için yapılan tür ve biçim sınıflamaları örneklerinden yararlandık. Halk Oyunları hakkında yazılı olan konumuzla ilgili tüm eserleri inceleyerek, yapılan tür ve biçim sınıflandırmalarını ve ilgili kişilerin görüşlerini müdahale etmeden bir araya topladık.

Tezimizi Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde oynanan Halk Oyunlarıyla sınırladık. Kişilerin tür sınıflandırmalarına dahil etmelerine rağmen, dini inanca dayalı oyunları, Kuzey Kafkas Türk Oyunlarını sınıflandırmamıza dahil etmedik. Ayrıca toplu göçlerle sonradan gelip (Eskişehir Kırım Oyunları, Kayseri Çerkez Oyunları, İzmir ve Bursa illerindeki Üsküp Oyunları gibi) henüz yöre halkı tarafından özümsememiş olan Halk Oyunlarını da sınıflandırmamız içine almadık.

Tezimizin son bölümünde ise bugüne değin yapılan tüm sınıflandırma çalışmalarının bir analizini yaparak şu anki bilgi donanımımızın elverdiğince tespit ettiğimiz eksik ve yanlışlıkları saptayıp yorumladık. Sonuçta elde ettiğimiz bütün bilgilerin doğrultusunda, Türk Halk Oyunları tür ve biçimlerinin bizim açımızdan tasnifini yaptık. Sosyal bilimlerin göreceliği nedeniyle oluşturduğumuz bu tür biçim sınıflamasının kesin kural olarak geçerli olması gibi bir iddiamız yoktur. Buna rağmen günümüze kadar yapılan tür ve biçim sınıflandırmalarının ışığında, doğruya yakın bilimsel verilere dayalı bir tasnif yaptığımız düşüncesini taşımaktayız.

Türk Halk Oyunlarına ait tür ve biçim sınıflandırmamız kendi yorumlarımıza göre aşağıdaki gibi oluşmuştur.

OYUN TÜRLERİ	ALT TÜRLER	BİÇİMLER
1. BAR		
2. HALAY		a) Kaba havalar b) Nanaylar c) Leylimler d) Hakıştalar
3. HORA		a) Kabadayılar b) Kasap Oyunları c) Gayda
4. HORON		
5. KARŞILAMA		
6. KAŞIK OYUNLARI		9/8 lik kaşık oyunları
7. TEKE OYUNLARI	A) 9/8 lik Teke Oyunları B) 9/16 lık Teke Zortlatmaları	a) Dımıdan b) Okşama c) Kaydolama a) Dattiri b) Gakkili c) Boğaz havası
8. ZEYBEK	A) Ağır Zeybek B) Kıvrak Zeybek	a) Bengi a) Güvende b) Sekme

Yukarıda yaptığımız sınıflandırmadaki alt türler ve biçimler o tür içinde belli bir grup oluşturan oyun öbekleridir.Fakat bu durum alt tür ve biçimlerin dahil oldukları türü tamamen kaplayacağı anlamını doğurmamalıdır.Örneğin Horanın biçimleri olan kabadayılar, kasap oyunları ve gaydalar hora türü içinde bir grup teşkil eden oyun öbekleridir.Fakat bu biçimler dışında sadece hora türüne ait bir çok oyunda vardır.

Tür sınıflandırması yaparken dini inanç oyunlarını bu tasniflemenin içine koymadığımızı daha önce de belirtmiştik. Örneğin samahlar Türkiye'nin her yerinde yaygın olarak oynanan alevi toplumunun dini inanç oyunlarıdır.Genelde tüm Anadolu'da benzer bir karakterde ve sadece dini törenlerde oynanır.Bu nedenle samah oyunlarına Halk Oyunları sınıflamamızda yer vermedik.İlintili olarak da Mengi Oyunları'nı samaha benzer biçimde fakat eğlence oyunu olarak oynanabilmesine rağmen, gösterdiği farklı karakteristik özelliklerinden dolayı belirlediğimiz türlerden herhangi birinin içine dahil etmedik.Ayrıca bir iş öncesi müzikle birlikte yapılan peşrevin taşıdığı dini öğelerle dolu adım cümleleri, inançsal yönü, belirli bir gruba aitliği (pehlivanlar) ve yaygınlığı olmayan yapısı nedeniyle sınıflamamız kapsamına alınmamıştır.

Seymen Oyunları henüz tam analiz edilememiş oyunlarımızdan birisidir. Oynanış şekli itibariyle kaşık oyunlarının ağır metronomlu bir biçimi hissini uyandırmasına rağmen araştırmacılar seymen oyunlarını hep zeybek oyununun bir biçimi ya da alt türü olarak göstermişlerdir.Çok ayrı bir icra tarzı olan, müziğindeki farklılıklar nedeniyle seymen oyunları belirlediğimiz sınıflandırmalarda henüz yer alamamaktadır.

Çengi, Köçekçe, Çiftetelli gibi oyunlarımız genelde sarayda icra edilmiş ve belirli gruplarca oynanan halkımız tarafından genelde oynanması makbul görülmeyen oyun biçimlerimizdir.Tüm Anadolu'da oynanmasına rağmen sadece belirli bir kesim tarafından ve genelde ticari amaçla oynanan bu oyunlar da şu anki belirlemelerimize göre bir tür sınıfı oluşturamamaktadırlar.Bursa Kılıç Kalkan Oyunları da ezgisiz bir halde kahramanlık ve savaşçılığı anlatan bir oyun biçimidir.Fakat ritm, adım ve giyim açısından herhangi bir tür özelliği göstermemektedir.

Halk Oyunlarımız artık halk kültürü olmaktan çok bir sahne sanatı olma yolunda hızla ilerlemektedir.Herhangi bir oyunu yöresel ortamından alıp olduğu gibi sahnede oynatmak imkansızdır.Yöresinde derlenen oyunların sahnede sergilenmesine kadar geçirdiği evrelerde oyuna müdahale edilmesi kaçınılmazdır.Kentsel toplumlarda, halk oyunlarının icrasının bilinçli kişi ve ku-

rumlarca, ışık, dekor, makyaj gibi yardımcı öğelerle desteklenerek uygulanması alanımız için memnunluk verici bir gelişmedir. Buna karşın uzman olmayan kişiler tarafından yapılan yanlışlarla dolu sahnelemeleri üzüntüyle izlemekteyiz. Bir oyun türünün belirlenmesi o oyunun oynanış kurallarının da bilinmesi demektir. Bu çalışmada, ilgili kişileri Halk Oyunları'nın tür ve biçim kavramlarıyla bilgilendirerek alanımızda yapılabilecek yanlışlıkları mümkün olan en aza indirmek temel hedefimiz olmuştur.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- AKDOĞU, Onur : **Türk Müziğinde Türler ve Biçimler**, İzmir, Can Ofset, 1995
- ALANGU, Tahir : **Türkiye Folkloru El Kitabı**, İstanbul, Adam Yayıncılık A.Ş., 1983
- ATAMAN, Sadi Yaver : **100 Türk Halk Oyunu**, İstanbul, Tifdruk Matbaacılık Sanayi A.Ş., 1975
- ATILCAN, İhsan Coşkun : **Erzurum Barları Ve Yöresel Giysileri**, İstanbul, Dinç Ofset, 1991
- AYDIN, Cengiz : **Halk Oyunlarında Toplumsal Yapılanma**, İzmir, E.Ü. Basımevi, 1992
- AYDIN, Cengiz : **Okullarda Halk Oyunları**, İzmir, Karınca Matbaası, 1978
- BAYKURT, Şerif : **Türk Halk Oyunları**, Ankara, Halk Evleri Genel Merkezi Yayınları
- BAYKURT, Şerif : **Türkiyede Folklor**, Kalite Matbaası, 1. Basım, 1976
- BÖLÜKBAŞI, Rıza Tevfik : "Raks Hakkında", **Nevsal-i Afiyet Sehname-i Tıbbi**, İstanbul, 1900
- BÜYÜK LAROUSSE, SÖZLÜK VE ANSİKLOPEDİSİ :
İstanbul, İnter Press Basın ve Yayıncılık A.Ş.
- ÇAKIR, Ahmet : "Türk Halk Oyunları Tasnifi", **Milli Folklor Dergisi**, İstanbul
- ÇİNE, Hamit : **Burdur'dan Damlalar**, İzmir, Uyarı Matbaası, 1989
- DEĞERLİ, Fikret : "Halk Oyunlarımız", **II. Türk Folklor Kongresi Bildirisi**, Ankara, MİFAD Yayını, 1983
- DEMİRSİPAHİ, Cemil : **Türk Halk Oyunları**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi 1. Baskı, 1975

- EROĞLU, Türker : **İnsan Ve Oyun**, Kayseri, Milli Folklor Yayınları, 1994
- EVLIYAOĞLU, Sait : **Türk Halk Bilim**, Ankara, Ofset Reprodüksiyon Matbaacılık, 1988
- GAZİMİHAL, Mahmut Ragıp: **Türk Halk Oyunları Kataloğu**, Ankara, Kültür Bakanlığı Halk Müziği Ve Oyunları Dizisi : 7, 1995
- GAZİMİHAL, Mahmut Ragıp: **Türk Vurmalı Çalgıları**, Ankara, A.Ü. Basımevi, 1975
- GENÇ, Cemal : "Trabzon Horonları", **Folklor Dergisi**
- GÜLDAŞ, Tufan : **Zeybeklik, Zeybek Oyunları ve Türkülerinin Yapıları**, İzmir, E.Ü. D.T.M.K. Temel Bilimler Bölümü Lisans Bitirme Tezi, 1989
- GÜVENÇ, Bozkurt : **Türk Kimliği**, Ankara, Kültür Tarihinin Kaynakları, Kültür Bakanlığı Yayınları:1949, Tisamet Basım Sanayi, 1993
- GÜVEN, Mahmut : **Halaylarda Aynı İsmi Taşıyan Oyunların İncelenmesi**, İstanbul, İ.T.Ü. Yüksek Lisans Tezi, 1992
- HAKALMAZ, Orhan : **Ege Bölgesi Ağır Zeybeklerin İncelenmesi**, İstanbul, İ.T.Ü. Yüksek Lisans Tezi, 1992
- HANÇERLİOĞLU, Orhan : **Felsefe Ansiklopedisi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1976
- MEYDAN LAROUSSE SÖZLÜK VE ANSİKLOPEDİSİ :
İstanbul, Meydan Yayınevi, 1973
- KÜLTÜR BAKANLIĞI : **Türk Halk Oyunlarının 100'lük Sınıflandırması**, Ankara, Milli Folklor Dairesi Yayınları
- MİLLİYET ANSİKLOPEDİK SÖZLÜK, 1936

- OBRUK, Cahit : "Türk Halk Dansları, Ortak Yanları Ve Yapısal Özellikleri",**I.Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, Ankara, A.Ü. Basımevi, 1977
- ÖZBOYACI, İsmail : "Zeybekler", **Türk Folkloru Araştırmaları Dergisi** Sayı : 363
- PROPP, Vladimir : "Folklor Türlerinin Sınıflamasının İlkeleri", **Folklor Doğru Dergisi** Bogaziçi Üniversitesi, İstanbul, Sayı :61, 1962
- SAMİ, Şemsettin : **Sadeleştirilmiş Ve Genişleştirilmiş Kamus-ı Türki**, İstanbul, Tercüman Gazetesi Tesisleri,1986
- SARISÖZEN, Muzaffer : "Halk Rakslarımızdan Halaylar", **Türk Folklor Araştırma Dergisi**, İstanbul, Cilt: 16
- ŞENEL, Suna Eden : **Halk Oyunları Yazımı Hareket Notasyonu**, İzmir, Levent Müzikevi Yayınları, 1992
- ŞENOL, Ahmet : **Türk Halk Oyunları Bibliyografya Denemesi**, Ankara., Meltem Matbaası, 1991
- TARANÇ, Berrak : **Ege Bölgesinde Yaşayan Halk Müziği Ezgileri Zeybekler Ve Elli altı Ezginin Çeşitli Yönleriyle Kataloglanması**, İzmir, E.Ü. D.T.M.K. Yayınları No 88
- TURGUT, İhsan : **Sanat Felsefesi**, İzmir Bilgehan Matbaası, 2. Basım, 1995
- TÜRK DİL KURUMU TÜRKÇE SÖZLÜK**
- TÜRK FOLKLOR VE ETNOGRAFYA BİBLİYOGRAFYASI**, Ankara
- TÜRKOĞLU, Sabahattin : "Zeybek Ve Efe Sözcükleri", **Türk Folklor Dergisi**
- TURANİ, Adnan : **Sanat Terimleri Sözlüğü**, Ankara Toplum Yayınları, Maya Matbaacılık, 4. Baskı, 1980

YARARLANILABİLECEK KAYNAKLAR

- AND, Metin : **Oyun Ve Büyü**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- BALABAN, Ali Rıza : **Gelenekler Töre Ve Törenler**, İzmir, Behim Yayınları Halk Bilim(Folklor) Dizisi 1, 1983
- BAYKURT, Şerif : **Türkiyede Folklor**, Ankara, Karınca Matbaası, 1976
- BORATAV, P. Naili : **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1978
- BORATAV, P. Naili : **Folklor Ve Edebiyat 1**, İstanbul, Adam Yayınları, 1982
- GÜVENÇ, Bozkurt : **İnsan Ve Kültür**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1979
- KAPTAN, Saim : **Bilimsel Araştırma Teknikleri**, Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1982
- KARASAR, Niyazi : **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Ankara, Matbaş Matbaacılık, 1982
- KOŞAY, Hamit : **Türk Düğünleri Üzerine Mukayeseli Malzeme**, Ankara, Maarif Matbaası, 1944
- ÖRNEK, Sedat Veyis : **Türk Halk Bilimi**, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1977
- ÖRNEK, Sedat Veyis : **100 Soruda İlkelerde Din Büyü Sanat Efsane**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1971
- TAN, Nail : **Folklor (Halk Bilimi) Genel Bilgiler**, İstanbul, Dilek Matbaası, 1985

ÖZGEÇMİŞ

1966 yılında Kayseri'de doğmuşum.İlk, orta ve lise öğrenimimi İzmir'de tamamladım.1990 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik-Mimalık Fakültesi Endüstri Mühendisliği Bölümünü bitirdim

Çeşitli yurt içi ve yurt dışı Halk Oyunları yarışmalarında dünya birinciliği dahil olmak üzere, katıldığım ya da çalıştırdığım gruplarla elde ettiğim birçok başarılarım vardır.Halen Ege Üniversitesi Devlet Türk Müziği Konservatuvarı Türk Halk Oyunları Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktayım.

Mehmet Öcal ÖZBİLGİN

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**